

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De proprietatibus rerum

Bartholomaeus <Anglicus>

[Lyon], 21. Nov. 1482

Incipit liber .xix. De coloribus et eorum proprietatibus

[urn:nbn:de:bsz:31-326878](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-326878)

trahit in tenebris caliginem. femicali radices
vel herbas querit. et eius succo oculos linit be
betatos. et sic herbe gustu oculos acuit. vrv
sū recipet que amisit. Est autē tyris spēs vige
maxime venenositas. de quo dicit an. li. viij
tyris ē sicut et tēbea. i. cocodillus latet i bye
me. sed post expoliatur coriū. qd ē intra oculos
suos ita qd ille qui nō cognoscat hoc accidens
putat qd ille sit cecus. Deinde aufert coriū capi
tis totaliter vno die et sua expoliatio est sicut
exitus est embriōnis. et sic renouetur qū depo
nit seiccutē. Itē in eodem inuenitur in fenice
tyris quidā que serpētes magni fugiūt. quā
uis sit paruus. et sunt pili supra totū corp⁹ su
uz. et quādo mordet aliquid putrescunt oīa q
sunt in circuitu morsus statim et inuenit vnus
paruus tyris in iudea. et morsus eius est ita
fortis qd nō inuenitur cōtra ipz medicina. De
vipera. n. dicit ambro. in esame. oīuz serpen
tū nequissimū est genus vipe. que cū cupidī
tate assūperit cocūdi murenule reqnt copulā
pgrediturq ad litus aque vbi credit murenū
lā latitare. sibilō autē euocat vipera murenū
lā et puocat ad āpletū. que vocata statim adest
vipera aut vidēs eā ad copulā preparā totūz
venenū suū euomit et ad āpletūz murenule se
pparat. cōpleto vero cōcubitu vipera venenū
quod euomerat itez haunt et resumit. et sic cūz
veneno resūpto reuertit ad cauernā vipa isup
vt dicit pli. li. xxiij. c. i. lapidē quēdaz deglunt
quod perāpientes sūz viperā caute apenūt. et
lapidē assūmūt. et eo vniūf cōtra venenū. Itē
ibidē que draco vel aspis. vulnerat caput vi
pere appositū vulnerat sanat. et eōuerso. quez
vipera pungit caro aspidis attrahendo vne
num vipere sanare consuevit.

Finis liber. xxiij.

Incipit liber. xxiij.
De coloribus et eorum proprietatibus.

Scriptis

Coloribus rerū
spiritualium et cor
poralium tam sim
plicium qd mixta
put ad manus no
stras penuenire po
tuerunt. nunc postre
mo de quibusdaz ac
cidentibus corporalium rez substantiam cō
comitantibus. cooperante nobis diuina grā
est hic attendendum. primo de colore. secūdo
de odore. tertio de sapore. vltimo de liqore.
Color est dicitur vt dicit 3. si. li. xviij. eo qd co
lore ignis vel claritate solis est perfectus. vel
color a colando est dicitur. eo qd colantur co
lores ad hoc vt sūme subtilitatis sint et intime
punitatis. Colores autē aut nascuntur aut fiūt.
De his querē infra in fine de coloribus. Est
autem color scdm aristo. in libro de sensu et se
sato. extremitas perspicui in corpore determi
nato. est enim color sicut in subiecto in rei cor
poralis visibilis superficie terminata. Lemi
mus tres colorum differentias quas color re
cipit ex natura mixtionis elementorum et do
minio in corpore composito. vnde dicit qd co
lor mixto perspicuo et dyaphono per actualē
vniōnem lucis radiantis / super ipsū ter
minabile et perspicui corporis superficiem vt
sui representatur. et ppter hoc dicit aristote. i
ij. de anima. qd color est motiuus vel immuta
tiuus visus scdm acūm lucidi nam lux ē act⁹
et perfectio lucidi seu perspicui. naturam enīz
coloris in corpore mixto ex alicuius elemen
domino essentialiter existentis pducit lux ad
acūm immutationis visus. quāuis enim co
lor naturaliter et essentialiter sit in mixto. non
tamen habet potentiam manifestandi se nisi
per lucem super ipsius superficiem actualiter
radiantem. vnde color ad sui manifestationē
semper indiget luce sed non eouerso. qz lux
ad sui manifestationem non indiget colore. si
cut color indiget luce actualiter existente vt lu
ce mediante coloris qualitas visus organo i
primariū. et ideo posuerunt aliqui qd ratio vi
sibilis radicaliter et formaliter ē in luce. quia
ipsa sublata rei colorate qualitas visui nō ap
paret. habet autem color actualē essentialitatem
in tenebris. vt dicit cōmen. in. ij. li. de anima.
de immutatione visus et coloris. Non. n. cāt

lux colorem cum i sua actualitate ex dominio
 elementi sit in mixto. sed lux extrinseca diffusa
 super colorem et super medium/ disponit ipm
 medium dando ei formam per quas possit re
 cipere speciem coloris. et ideo per lucem fit di
 spositiue immutatio in medio per quod defer
 tur coloris differentia ad organum visus/ vbi
 fit iudicium de colore. et ideo in tenebris rema
 net colores in sue essentie actualitate/ sicut ex
 pte dicit comen. ppter quod aucto: perse
 ctive li. i. c. ultimo. dicit qd lux non erigitur ad
 visionem colorum/ nisi altera duarum causarum
 aut quia sine luce non extenditur forme colo
 rum in aere/ aut quia si tunc extenduntur non
 operantur in visum nisi per lucem. vnde ad exi
 stentiam coloris lux non erigitur sed tantu ad
 eius manifestationem. et quavis non manife
 statur in tenebris color/ ppter hoc non erit su
 perfluum vel ociosus. cum semper perficiat su
 am naturam et subiectum. et qd non videtur in
 tenebris non est ex defectu coloris/ sed potius
 ex defectu a parte recipientis/ eo qd non habe
 at dispositionem quam oportet ipsum habe
 re. Si igitur alicubi dicunt auctores colorem
 non esse in actu sine luce intelligendum est de
 actu manifestandi quo ad visum/ non de actu
 existendi. Quare itaq; lux extrinseca colores/
 et decorat et ipsos prius existentes in esse spec
 ifico visui manifestat/ non tamen primitus eos
 causat. et hoc intelligo de luce infusa extrinse
 cas superres. nam virtus lucis celestis ad in
 teriora rerum inuisibiliter penetrans cooperat
 ur quatuor elementorum qualitibus co
 lores pcreat atq; causat. et sic generatos et exi
 stentes in esse specifico superueniens lux visi
 bilis clarificat. nobilitat et oculis manifestat.

Et autem perspicuus bene termi
 natum materia coloris et hoc est
 solum vel maxime humidus quo
 niam sicca et terrena in quantum non est p
 spicuum. Sicca vero ignea non descendit
 de spera sua/ neq; hic inferius inuenitur/ quo
 niam sola forma ignis generatur de potentia
 alicuius elementi ex quo mixtum debet consti
 tui. vt patet in libro de generatione. Illud igit
 perspicuum habet tres differentias materia
 les. quia aut est materia subtilis/ aut est gros
 sa/ aut mediocris. Si mediocris tunc est hu
 midum aque multum humidans superficiem
 terreum et super humidum aereu deficiens ab
 humiditate aere. vel est aereum multum al

teratum per siccam terreum/ ita tamen qd exce
 dar grossiciem. Si autem est subtile sic est hu
 midum alteratum ad naturam aeris/ siue hu
 midum alteratum aereum. Si autem est gros
 sum tunc est alteratum ad grossiciem et sicca
 tem terre. ita qd excedit mediocritatem.

Materia igitur coloris perspicua aut
 erit sicca per dominium vel humi
 da per dominium/ vel mediocri
 ter sicca et humida. Si vero dominetur siccitas
 in materia/ si est tunc actio calidi per do
 minium generabitur albedo/ quia calidum ra
 refacit et disgregat partes materiae/ et subtiliat
 ac generat claritatem et perspicuum. et secundu
 hoc dicit aristo. libro de animalibus. xix. qd ge
 neratur albedo ex paucitate humoris in mate
 ria sicca per dominium calidi agentis et subti
 liantis. sicut patet in calce et ossibus combu
 stis et alijs consimilibus. Si vero agat in ma
 teria sicca dominans frigiditas/ tunc genera
 tur nigredo quoniam constringit partes ma
 terie sicce et congregat ac opilat substantiam
 rei et condensat ac obscurat. obscuritas autem
 est priuatio non solum lucis/ verum etiaz co
 lores/ quemadmodum claritas est differentia
 coloris sicut lucis quoniam est conditio visi
 bilis simpliciter et tunc magis terminatur sic
 cum qd erigebatur ad generationem albedinis
 et sic inducitur color niger. Si vero sit humida
 materia tunc a calido dominante generatur ni
 gredo/ quia calidum adurit partes humiditas
 et consumit humidum quod exalat in fumum
 nigrum/ vt patet in lignis viridibus et humi
 dis/ de quoru extremis erit humor niger qua
 do exuritur. vnde dicit aristo. in libro mebe.
 vstibilia sunt que habent in poris humorem
 debilem qui non potest resistere calori ignis/
 nec tamen statim suffocat sed potius alit igne
 vnde patet qd humidus est potissimu in quod
 agit ignis/ et id humidum causa e nigredinis
 per caloris actionem. quia calor agens exala
 re facit subtile terreum et humidum aquosum
 et euaporare aerem et remanet quod est terreu
 atq; grossum. propter quod oportet necessa
 rio vt nigredo generetur (dicit enim aristo. li
 bro mebe. iij.) qd natura terrestres subtilis/
 et claritas aque/ et natura aeris faciunt albedi
 nem in argento viuo. et ideo opposita istoru
 inducunt utredinem in sicco derelicto et acti
 one calidi i humido. et sic dicit aristo. li. xix. qd
 nigredo generatur in oculo ppter multitudines

humidi. nam calor naturalis agens in humidum terminando / et digerendo / et exsiccando in fine nigredinem derelinquit.

S vero fit in materia humidum et in illud vincat dominas frigiditas tunc albedo generatur. ut apparet in nive et pruina / et in canicie / et in humoribus stomaticis. Quavis enim frigus aggreget humidum / non tamen sicut siccum. humidum etenim cum sit perspicuum / magis est aptum natum ad nobile esse coloris. Preterea humidum compressum paratur ad spersionem / et partium separationem. Sicut enim non est de sicco. propter quod magis paratur quavis per compressionem ad receptionem dantis et apertionem quam sit siccum. et ideo potest melius frigidum generare album in humido quam in sicco. et sic est intelligendum quod dicit aristoteles. lib. 1. 1. quod albedo generatur ex aere vaporoso. id est declinante ad humiditatem aqueam. et hoc propter frigidam actionem. quod vero dicit comens. quod albedo generatur ex igne claro admixto cum elemento valde dyaphano / intelligendum est de dantate que per transumptionem albedo sepius ab aristotele nuncupatur. secundum quod albedo dicitur generari in nubibus ex refugentia radiorum in eis si tenues fuerint atque rare. et sic etiam flamma aliquando apparet alba quando materia aeris est subtilis in qua radiat vapor ignis. et talis albedo non est propria sed potius transumptiva. possemus tamen extendere verbum commentatoris quod dicit hoc de igne ratione perspicui quod est materia propria albedinis / non ratione sue actionis. unde hoc quod dicit debet intelligi de igne qui debet esse materia coloris et non de efficiente extra. et secundum hoc intelligitur materialiter si effectus neque formaliter.

Sunt autem inter albedinem et nigredinem multi gradus intermedii secundum intensione dominij tam quantum actuatum quam passivum / sed est debilius et fortius multipliciter et secundum multos gradus. quia quanto plus dominatur siccitas / tanto in maiori difficultate subtiliatur / et rareficatur / et elucidatur. et sic difficilius fit perspicuum et per consequens albedo eo quod siccum est densum ac solidum in quantum huiusmodi et obscurum. quanto vero dominium siccum fuerit minus et calidi maius fuerit dominium / tanto melius et citius poterit albedo inde generari. similiter quando siccitas fuerit maior et frigiditas intensio / tanto magis generabitur nigre-

do et partium compactione et extensione obscuritatis et privatione dantis et superfluitate terminationis perspicui. similiter est de humido / quanto enim maius fuerit dominium humidum / proportionabilis combustioni dummodo sit dominium calidi / tanto maior erit fumus et calido et denigratio. quanto vero dominium humidum sit maius dummodo sit dominium frigidum / proportionaliter crescens erit similiter intensio albedinis. Si vero fuerit dominium humidum magnum et parum de dominio calidi remittetur nigredo. Similiter si sit dominium humidum magnum vel duntaxat calidi parum vel frigidum parum remittetur albedo. Si vero fuerit duntaxat humidum aliquantum dominium calidi magis nigredo magna poterit generari. quandoque tamen calidum generat albedinem in humido. ut patet in albumine oui coacti / et quandoque agens in lignis viridibus et humidis reliquit cineres albos post finalem terminum sue actionis / sed tamen non est vera illa albedo / quoniam semper apparet in ea vestigium perspicui male terminati ad modum superficiali cristalli dari. et hoc apparet si scandatur / licet non attendatur hec perspicuitas per medium corporis periclitate simpliciter actuali et completa unde patet quod non est vera albedo unde illa albedo derelinquitur ibi propter debilitatem caloris agentis / ita quod vincat frigiditas intrinseca et inata. Est etiam albumen oui coacti album. quod non tangitur ab igne propter testam. quod si immedicate tangeret vix in ipso nigredinem generaret. agens in super calorem in humidum primo generat nigredinem et fumum. et vincens humiditatem inducit siccitatem in materia in quam agit. et sic in illa inducta siccitate facit novam transmutationem et generat novum colorem subtilitatis sicca. et licet calidum aggreget homogenea propter quod condensat et obscurat tamen siccum habet aliquid sibi annexum de humido ratione cuius potest disgregare. et licet in principio congreget ratione dominij tamen post aggregationem ipsum aggregatum subtiliat / quia eius operatio specialis est subtiliare materiam in quam agit dummodo sit sicca. quod dico propter hoc quod aliquando agit in humidum et exaltat illud. frigidum vero non ordinatur ad rarefaciendum / sed stat in ipso actu condensandi tanquam in actu principali quia aggregat tam homogenea quam eterogenea.

S vero sit actio calidi et frigidum medio inter concurrentem in materia sicca / tunc generabitur color medius

necessario quia calidum subliabit in generationem albedinis. frigidum vero e contrario aggregabit eam in generationem nigredinis. Cum ergo in quolibet puncto simul agant equaliter/oporret quod inducat in quolibet puncto si mul albedinem et nigredinem. quare oportet quod fiat color compositus ex eis. et iste color plus debet habere de nigredine. quia sicum minus se habet ad album quam ad nigrum propter priuationem perspicui et obscuritatem immatam. et plus se habet ad aggregationem et innate aggregationis conservationem quam ad subliationem et rarificationem. Si vero concurrant medio criter in materia bumida per dominium/similiter generabitur color medius/qui habebit plus de albo quam de nigro. quoniam bumidum per dominium ratione perspicui puri magis se habet ad album quam ad nigrum. et respectu agentis frigidi facilius se habet quam respectu calidi. quoniam calidum agit in bumidum exalando et consumendo. frigidum vero solummodo conservando illud in sui natura per viam consolidationis et compactionis. Si vero sit materia medio cris tunc erit semper color medius. Si ergo sit in tali materia actio calidi per dominium tunc quia potest facilius bumidum transmutari in nigredinem/quam sicum in albedinem generabitur color plus habens de nigredine sicut patet quando bumidum et sicum dividuntur ab invicem/autem generat calor colorem nigrum in bumidis et in viridibus lignis quam in lapidibus combustis in quibus calor generatur et consimilita. Si vero fiat actio frigidi per dominium/in materia medio cris oportet colorem esse medium compositum magis ex albedine. quoniam bumidum magis se habet ad albedinem quam sicum ad nigredinem/sive ad aliquem colorem eo quod in bumido est materia perspicua que est propria materia coloris. In sicco autem non in quolibet bumidum. Respectu vero agentis saltem uno modo est bumidum magis obediens sibi quod bene possibile est propter priuationem soliditatis et duricie cuiusdam naturalis que est in sicco. licet enim sicum de se sit natum congregari/tamen non ita bene est congregabile sicut bumidum/ut patet in lapide cuius huiusmodi substantia sit compacta/non tamen facile recipit maiorem compressionem a causa agente. Videmus enim in multis quod frigidus de facili producat albedinem. ut patet in nive. quod non tantum apparet exemplariter quando agit in materia sicca. si vero concurrant medio criter fiet medium necessario quod erit eque distans ab ex-

remis. si enim quando est dominium solum ex parte agentis vel solum ex parte materie accidit color compositus et altero magis et ex altero minus. sed quando equantur tam agentia quam patientia erit color se habens equaliter/ut patet ex predictis. et ita erunt due extremitates et quinque medii. nec videtur quod plumbus motus possint medii esse distincti secundum speciem sicut declaratum est per istam definitionem divisionem propositam per membra nec superflua nec diminuta. Aristoteles etiam testatur quod tantum sunt quinque medii colores/quorum numerus et sufficientia potest accipi predicto modo. et etiam ex combinatione albi et nigri ad eorum generationem/co quod si nigrum et album concurrant equaliter ad compositionem coloris medii tunc erit color eque distans inter extremos ut rubeo. Inter album vero et rubeum non possunt esse nisi duo. unus magis appropinquabit albo et alius magis nigro rubeo. Inter rubeum vero et nigrum erunt similiter duo. unus magis conueniens cum rubeo albo. et alius magis cum nigro. et ita plures non possunt esse inter medii. quoniam inter album et rubeum non potest esse aliquid eque distans simpliciter/quia eque distantia simpliciter habet respectum ad extremos. sed talis si ponatur haberet tres quartas albedinis et unam nigredinis. quam medietas rubei est ex una quarta albedinis et una quarta nigredinis. eodem modo non erit eque distans simpliciter inter nigrum et rubeum. quare oportet quod haberet tres quartas nigredinis et unam albedinis. et sic esset tantum eque distantia secundum quid et secundum apparentiam et non simpliciter secundum veritatem.

Bes autem colores quinque inter medios nominat aristoteles. primum vocans glaucum. secundum purpureum. tertium rubeum. quartum purpureum. quintum viridem. ita quod inter album et rubeum erit glaucus a parte albi purpureus a parte rubei. Inter nigrum autem et rubeum purpureus a parte rubei. et viridis a parte nigri. hec nomina alio modo vocantur in greco. ut litanus/purpureus/krapos/glaucus. sed de nominibus grecis non est visus sed nomina latinorum attenduntur. et ratio dictorum patere potest. quoniam glaucus magis habet de albedine quam de nigredine et rubeo. et talis color ponitur in foliis cadentibus in hyeme vel autumno. Purpureus vero et purpureus circumdant rubeum. quia uterque habet

plus de rubedine q̄ albedie vel nigredine. s̄ puniceus ē magis remotus a nigredie q̄ purpureus. vt vult aristo. in. ij. de somno ⁊ vigilia. vbi loquitur de corruptione istorum in nigredinem vbi ponit puniceum per purpureū modum dedinare in nigredinez. ⁊ ideo oportet vt purpureum sit inter rubedinem ⁊ nigredinem. ⁊ puniceus inter albedinem ⁊ nigredinem. Et quibus omnibus sequitur q̄ viridis debet poni cum nigredine. Et quo patz ratio ⁊ ordinationis istorum quinq̄ coloruz intermedioruz sc̄dm aristo.

Sunt autem qui ponunt lucem eē de substantia coloris. ⁊ illi dicūt q̄ color est lux incorporata perspicua. habet aut̄ perspicuum differentias istas. aut enim perspicuum est purum separatum a terrestreitate. aut est impurum cum terrestreitate admixtione. Lux autem consideratur quadripars. quia aut est lux clara vel obscura vel ē pauca vel ē multa. nec dico lucē magnā p̄ subterum magnū diffusā s̄ sicut ⁊ luce v̄tuali dē q̄ i p̄cto colligit lux multa. vt quando opponitur speculū cōcauz soli. ⁊ lux cadens super rotam speculū superficiem in centrū spere speculū reflectitur cuius lucis collectio speculū inflāmat ⁊ cūssime p̄bustibile generat. vnde cū fungus vel stupa vel aliud inflāmabile opponitur subito accenditur ⁊ ignitur. Si igitur fuerit lux clara ⁊ multa in puro perspicuo albedo generatur. nam albedo est color qui ex luce multa ⁊ clara in puro perspicuo generatur (vt dicit albumina.) Si vero fuerit lux pauca ⁊ obscura in perspicuo obscuro nigredo necessario generatur. ⁊ iste sermo explanat sermones aristo. ⁊ auerrois. qui ponit nigredinē p̄uano nē claritatis ⁊ albedinē habitū siue formaz. ⁊ sc̄dm hunc sermonem patet q̄ sunt septē colores. ab albedine versus nigredinē paulatim accedētes. similiter septē erunt. primi nigredinē a nigredine versus albedinez. p̄cedentes. donec fiat occurfus alicuius septē coloruz quibus ab albedine ad nigredinē descēdit. ⁊ hoc patet. cū. n. albedinis essentia tria constituūt. sc̄z lucis claritas ⁊ ei⁹ multitudo ac perspicui puritas duobus amonīs pōt eē remissio. Erunt igitur p̄ hūc modū triū coloruz generatio ⁊ quolibet triū solo remanente duoz reliquoz erit remissio. ⁊ sic ab albedine erūt septē coloruz immediate p̄ductiones vel p̄gressiones. Similiter a nigredine versus albedinem septem sunt colores. ⁊ sic erunt sc̄dm istā considerationē. xvi.

colores duo principales. sc̄z albedo ⁊ nigredo ⁊. iij. collaterales. septē binque per intensiōē ab albo ad nigrū descēdētes. ⁊ septē illic a nigredine per remissionem ad albedinem ascēdētes in medio in idem cōcurrētes. In quo liber autem coloruz mediorum sūt gradus quasi infiniti sc̄dm intensiōnez ⁊ remissionem maiorem vel minorem prout extrema se protendant. Recollige igitur breuiter ex p̄dictis q̄ color est proprietas siue qualitas derelicta in superficie corporis perspicui ex natura cōmittiōnis elementarium qualitatum cōcurrentiū in mixto que mediante luce visui actualiter p̄sentatur. nam sine luce media /color organuz visus actualiter nō immutat. color tamen perse est visibilis (vt dicit aristo. ij. de anima. Nō est autem ex defectu sui / sed potius ex defectu ⁊ impotentia organi q̄ color siue actuali lucis presentia non videtur. ⁊ ideo pictorici vocauerūt colorem epiphaniam sc̄z supra appanitionem / eo q̄ sit extremitas corporis perspicui terminati vel in ei⁹ extremitate ⁊ ibi magis proprie est. eadē tamen natura coloris est intus ⁊ extra vt patet in albumine oui ⁊ i fraenris vici colorati. vt dicitur in libro de sensu ⁊ sensato. c. vij. Sunt tamen multa que sūt vnius coloris in extremo extrinseco ⁊ in int̄ali termino. ⁊ alterius intrinsecis in medicinalio. vt patet in pipere nigro ⁊ in pomogranato. Multa enim colorant rei superficiem que non penetrant ad interiora. vt patet in picturis. pannus etiā rubeus tingit aque extremitatem quando ei sup̄pōitur. vnde patet q̄ color perspicui extremitas est. vt dicitur in libro de sensu ⁊ sensato. capi. vij. Item sicut in corpore perspicuo non terminato / vt in acre presentia luminis facit actu luciduz / absēntia vero tenebrosuz / sic in corpore terminato presentia lucis facit coloratum sc̄z album / ⁊ ei⁹ absēntia nigrum ⁊ tenebrosuz / ita tamen q̄ non omnino absit lumen. vt dicitur in libro de sensu ⁊ sensato. ca. vij. vnde verus color est in corpore terminato perspicuo. in corpore vero non terminato non est verus color sed quasi color. vt dicitur in libro eo. Item sit generatio colorum medioruz sc̄dm suas differentias sc̄dm diuersitatem proportionum. vt si fuerit in sexquialtera proportione vel in quarta proportione vel sc̄dm alteras. Si autem secūduū proportionem ⁊ secūduū inherēntiam ⁊ dya / phanum sit iterum proportionalis nihil assumunt vt p̄z in p̄sonatijs vt ibidē. capi. vij. b. Item sit generatio sc̄dm proportiōē colorū

consonante quando sunt delectabiles . quia quanto erunt magis pporionabiles tanto sunt delectabiliores . vt dicitur ibidem . Item scdm aliorum opinionem generatio colorum mediorum fit per suppositionem colorum extremorum adinuicem vt manifestioris super minus manifestum . vt patet in picuris . sicut sol videtur per se albus sed per interpositionem nubis videtur esse alterius coloris vt dicitur ibidem . c. viij . Item apparitiones colorum non fiunt per diffusiones radiorum ab oculo sed potius fiunt per continuam multiplicationem coloris in medio vel subita eius dilatatione ad oculum cum sensus fiat per contractum . vt ibidem dicitur . c. x . alias . c. iij . g . Item colores aque distantes positi a longe distantiis apparere possunt medij colores cum tamen non sint quia nulla pars rei sub extremo colore videri potest vt patet in pano diuersi coloris . vt ibidem dicitur . c. viij . d . Item medij colores generantur scdm similitudinem generationis minorum cum misabilibus . quia mixturez misabilium per transmutationem in formas permixti sequitur mixtio colorum vt sicut i extremis corporibus generatur medium / sic ex extremis coloribus medius color generatur . vt ibidem dicitur . c. viij . Item omnis color generatur per albedinem et nigredinem que videtur potius esse priuatio albi quam color . vt obsecuitas est priuatio lucis . vt dicitur libro . r . metha . c. iij . b . Item unitatem coloris in specie non oportet quod sequitur unitas nature . vt dicitur al . in differentia . g . Item effectus coloris est immutare visum scdm actum lucidi . nam per lucidum color educitur de potentia ad actum vt actualiter immutat organum visus vt apprehendat speciem colorum et iudicet de re visa . Item color medius bene pporionatus delectat visum et confortat / extremus vero color debilitat visum et contristat vt dicitur aristoteli . nam intensa albedo disgregat spiritum visibilem et dissoluit oculum et lacrimare facit sed nigredo nimis intensa aggregando spiritum et condensando / visus repercutit et obtundit vt patet in diu indusis i locis tenebrosis qui subito inducti ad lucem parum aut nihil vident Item color rei colorate naturam et complexionem indicat . nam albedo et colores albi i corporibus congelatis non sunt nisi in substantia frigida . et nigri e contrario . quia frigus albificat substantias humidam et denigrat siccam . Calor vero denigrat humidam et albificat siccam vt dicitur aristotele . et auicenna / et ideo albedo quod

filia est frigiditatis indicat dominium stigmatum et frigidum et humidum humoris . Nigredo si gnium est melancolic dispositionis et sic humoris in corpore dominantis . Quoadque est tamen signum adustionis nimie adurentis humoris et in melancoliam innaturalem immutantis . sicut post dicitur . Item rerum intrinsecas qualitates / color extrinsecus manifestat . nam vt dicit auicenna . color est qualitas que perficitur a luce . Est enim color lux existens in potentia in corpore tenebroso migrans i actum per lucidum superueniens ab exteriori . et hoc patet sic . Quodlibet enim corpus permixtum habet aliquid de igne in potentia et per ignem habet de lucido cum ipse ignis sit lucidus a natura . sed illud lucidum velatur a partibus tenebrosis . unde solum est in potentia / sicut caliditas sulphuris vel pipenis . unde sicut eorum caliditas perennialis non migrat in actum nisi per consimilem qualitatem actuali extrinsecus interiori comparatum / sicut potentia in permixto tenebroso non migrat in actum nisi per aduentum luminis exterioris . Calor itaque apparet extrinsecus intensiorem vel remissionem declarat ignis latentis potentia in permixto . et scdm hoc de eius actione et virtute iudicatur . Item coloris pporionabilis varietas intuitus aspectu ad sui admirationem et intuitum naturaliter excitat (vt dicit plinius libro viij . et auicenna .) unde dicit quod quilibet bestia quantumcumque sua varietatem coloris et pulchritudinem admiratur in pantera . Item cuiuslibet hominis faciem color maxime pulchricat vel deformat nam color ordinatus et suavis complexio est forma pulchritudinis / quando membrorum dispositioni debite correspondet (vt dicit auicenna) unde dicit augustinus / pulchritudo est elegans corporis habitudo cum coloris suavitate . et e contrario / color confusus et inpositus euides est in corpore turpitudine . Item color passiones / et accidentia anime preconisat . subitus enim pallor et discoloratio iudex est amoris . nam reuocato colore ad interiora corporis superficies depauperatur a sanguine et sic per consequens discoloratur . sic subitus rubor in facie est signum verecundie / siue iracundie et furoris . et hoc accidit propter calorem perentem exteriora et cutis superficiem rubificantem et defendere ab illata verecundia vel iniuria cupientem . Item color materiam suam seu subiectum terminat perficit et informat . quia si color in subiecto non esset

qualis foret rei substantia visui non apparet
 Item color: materie superficiem ornat / et eius
 deformitate palliat et occultat. unde color co-
 positus inter extremos medius in superficie cor-
 poris ordinare superpositis deformitatis ac-
 cidentaliter vel naturaliter in materia dereli-
 cre est operculum ut dicit auicenna. Item co-
 lor: luci se conformat et velut filia mater se eius
 acui configurat. unde cum intensa luce color
 acuitur et accenditur / et cum remissa remittitur
 et hebetatur.

Fit autem in corporibus colorum
 mutatio multiplici causa ut pa-
 tet in fructibus et graminiibus et in
 alijs nascentibus. nam primo nascuntur fru-
 ctus virides. ut patet in vuis et in moris deinde
 rubescunt / tandem pallescunt vel nigrescunt. et illi
 colorum varietas accidit ex varietate colorum na-
 turalis vel solaris / vario modo fructus substantia
 nam decoquentis et digerantis. primo enim
 coloris actio est debilis et lenta insufficientis dis-
 soluere et ratificare partes terrestres. et ideo in
 eorum superficie apparet color viridis indige-
 stus scilicet ac terrestris sed paulatim vigora-
 tur color naturalis per administratum caloris
 solaris. et ideo fortius digerit et propter eius in-
 tensionem colorem rubrum in fructus super-
 ficie derelinquit. et tandem completo fructu et
 maturo et humore pontico ac terrestris perfecte
 digesto ex adustione color: niger in superficie ge-
 neratur. nam calor predominans super terre-
 stritate ipsam dissolvit et decoquit et digerit / et
 quantum est necesse in substantia fructus accipit
 et conuertit. quod vero reliquum est vel consumit
 vel a se repellens ad extremas partes ducit et trans-
 mittit. et talis reiecta fumositas cum sit terrestris
 superficiem inficit et nigredinis vel glaucitatis
 vestigium in fructus superficie generat et relinquit
 (sicut dicitur super libro vegetabilium in commento)
 nam tales colores ex se actione et natura frigiditatis
 pretendentes / sepius etiam in rebus calidif-
 simis generantur ex eadem causa. scilicet ex calore in-
 ternis dominante fumositates terrestres vel a-
 queas ad cetera repelle. ut dicit alfr. super
 libro arist. de vegetabilibus et plantis. In
 rebus etiam sensibilibus fit colorum mutatio
 nunc in cute / nunc in oculis / nunc in pilis nunc
 in ungue. nam color: cutis fit duobus modis / ut
 dicitur in nobilitate. aut fit ab interioribus aut
 ab exterioribus aliquando fit ab humoribus
 aliquando ab anime passionibus. ab interioribus
 itaque mutatur color: in cute. aliquando
 per humores calidos / aliquando per frigidos

nam contingit humores calidos tam compo-
 sitos quam simplices frigidari. et etiam frigidos
 vel in frigidatos calefieri. et secundum hoc solet in cu-
 te color: variari. nam quando frigidus humor
 calefit / albus color: mutatur in citrini tatez
 vel in ruborez. quando vero calidus frigescat
 color: rubeus mutatur in albedinem vel pal-
 lorem. et sic de alijs intelligendum est. Item
 ab interioribus anime passionibus mutatur co-
 lor: nam rubicundus fit pallidus ex angustia quia in timore
 vel timore cor stringitur / et calor: ab exterioribus
 bus ad interiora reuocatur. et ideo exteriora pa-
 lescent. Similiter pallidus fit rubescit ex ira /
 quia in ira cor dilatatur et extenditur ad vici-
 cre appetitum. unde et calor: subito et impetu-
 se ab interioribus ad exteriora commouetur unde
 et calefit sanguis intercutaneus et exinde ru-
 bor subito generatur. ab interioribus etiam fit
 color: niger in mauris et albidus in alamanis
 nam maurentica que est regio in ethiopia ca-
 lidissima / in qua propter colorem continuum
 sanguis adunatur intercutaneus / et demigratur
 sic adustus a cuius demigrati sanguinis diffu-
 sione iter cutem et carnem omnia membra ge-
 neraliter demigrantur. unde primus ethiopia
 inhabitans demigratus sic est / sed postea coo-
 perante colore solis et contaminatoe primi illi-
 us habitatoris vicium in posteris propaga-
 uit. quod ex nigro patre et consimili matre nigri
 generaliter nasceretur. sed hoc solum habet lo-
 cum ubi solis adustio continue afficit genera-
 res. et ideo in regionibus temperatis et ad frigiditatem
 declinantibus / ethiopes generant in colore filios re-
 peratos ut dicit macro. et etiam arist. et auic. Contrario vero scoti et
 alamani frigidis regionibus inhabitant. et ideo
 frigiditate poros exterioris restringente calor
 ad interiora reuocatur. et ideo exterioris parti-
 corporum superficies dealbatur. hec narrat oia
 commentato: super 10. idem tangit arist. Item mu-
 tatur color: cutis et maxime hominis multis
 alijs de causis. quandoque propter complexio-
 nis malignitatem ut patet in melancolicis pro-
 pter nimiam et superexcedentem caliditatem / ut
 est videre in toletanis qui citrini sunt coloris
 propter solis calorem et aeris siccitatem. ut pa-
 tet in itinerantibus et in nauis propter humo-
 rum corruptorum intercutaneorum expansibi-
 litatem / ut contingit in morphea et in lepra. pro-
 pter opilationem epatis vel fellis disempera-
 ta qualitate ut accidit in ictericia que est caloris na-
 turalis et sordidum et viciosa color: transmutatio
 ut dicitur. costant. Item propter curis contaminationem ut patet
 post variolas et cicatrices varias vel vitium

Consideratur etiam color: in pilis et in capillis. nam secundum qualitatem humorum a corpore resolutorum variatur color: capillorum. nam ex fluxu sunt albi. et sanguine ruffi. et naturali melancholia glauci et colera adusta sunt nigri. et defectu enim coloris naturalis sunt cani. ut patet etiam in senibus. et quando canus color: incipit in radicibus capillorum accidit ex fluxu habundante. quando vero ab extremis incipit signum est quod accidit ex defectu coloris naturalis. quere supra in tractatu de capillis.

Atenditur postea color: in oculis nam ut dicitur Joban. colores oculorum sunt quatuor. scilicet niger / subalbus / varius et glaucus. Diversitas autem colorum istorum accidit ex spiritibus visibilibus claritate vel obscuritate / vel ex crystallini humoris paucitate / vel profunditate / vel ex albuginei humoris superfluitate vel turbatione / vel ex vice tumice humoris in digestionem vel superfluitate. nam si humor crystallinus fuerit paucus in quantitate vel lateat intrinsicis et albugineus humor deficiat vel turbetur habundantia humoris tumice vice / istis omnibus concurrentibus vel aliquibus ipsorum niger color: in oculo generatur. Subalbidus vero ex causis fit strabismus. glaucus vero et varius accidit ex mixtione reque faciunt albedinem et nigredinem. In glaucitate aliquantulum nigredo in varietate albedo aliquantulum plus habundat. scilicet de his quere supra in tractatu oculorum. Color: etiam in unguibus de notatur. nam color: esse debet subalbidus specularis et perspicuus / quandoque autem mutatur iste color: in lividitate vel alium mixtum colorum et tunc diversas preterdit passiones. ut patet supra in tractatu de unguibus.

Unde de coloribus in particulari dicendum est. et primo de albedine que videtur mediocri color: esse principium fundamentum. Est autem albedo color: ex luce clara et multa in puro perspicuo generata (ut dicitur algazel) unde quanto materia perspicua est purior et lux clarior tanto albedo est intensior et nigro impermixtior. Est igitur causa naturalis albedinis perspicuum purum ab omni terreni feculentia impermixtum. nunc sicca nunc humidum. causa vero effectiva est / vel calidum vel frigidum. nam materia si fuerit sicca per dominium et color: agens in ipsam fuerit per dominium generabitur tunc albedo per rarefactionem et sublimationem partium materie ac clarificationem item vi caloris. ut patet in combusto osse / et in calce. Si vero fuerit materia substantialiter humidum et in illa dominans frigiditas generatum erit albidum ut patet in urina et pruina. generatur autem albedo ex aere vaporoso declinante ad humiditatem aqueam (ut dicitur aristoteles. li. xix. de animalibus) et hoc per frigiditatem actum. nam frigus albificat humidam materiam et denigrat siccam. calor vero humidam denigrat et siccam dealbat. Item albedo generatur ex rarefactione aeris ut patet in spuma. et ideo aque calide generant pilos albos quia albedo est ex aere vaporali retentio in membris. et ideo quia albedo est ex aere calido et vaporabili / ideo animalia sunt alba sub ventre. ut dicitur aristoteles. libro animalium. xix. diffusivam autem habet virtutem respectu visus et spiritus sensibilis disgregatam. et ideo si fuerit nimis intensa / corrumpit visum et facit oculos lacrimari / sed est omnium colorum incrementum. In nullo enim melius fundantur colores mediocri quam in albo. et quanto album est intensius quod substat / tanto adheret fortius color: qui superinducitur et limitatur siue rubedo fuerit siue nigredo. Ad albedinem vero pertinet candor / albor / pallor / livor / siue flavor. flavum enim et lividum idem sunt secundum unam significationem. ut dicitur aristoteles in capitulo de sapore. et dicitur quod lividum est flavum quia sequitur naturam albi. Adultas alias species assignant medici circa album. ut est color: equus / lacteus. lizarapos idest albidus vel subpallidus. et variantur secundum diversas materias tenues vel grossas in quibus radicantur. ut patet in libro ysa. theophrasti / constan. egyptij de urinis. Candor est albedo intensa multam habens in se lucis in forma et puri perspicuitatis in materia. nam fulgor lucidi pure perspicui superficie informis et phoscorum et juvenis aspectum sine organo lesione immutat. et cum quadam suavitate ad sui intuitum excitans oculum alliciens candor: nuncupatur. Illud enim dicitur candor: quod primo potest sine corruptione sensus ab albedine per actum lucidi ab oculo comprehendi. nam albedo que consistit in extremo a sensu non videtur. subterfugit enim sensus iudicium quia nulla res sub extremo colore videri potest. Sunt enim colores extremi invisibiles secundum se propter sui puritatem ut dicitur in libro de sensu et sensato. c. viij. quod ergo primo subiacet sensui de albedine dicitur candor.

nerabitur tunc albedo per rarefactionem et sublimationem partium materie ac clarificationem item vi caloris. ut patet in combusto osse / et in calce. Si vero fuerit materia substantialiter humidum et in illa dominans frigiditas generatum erit albidum ut patet in urina et pruina. generatur autem albedo ex aere vaporoso declinante ad humiditatem aqueam (ut dicitur aristoteles. li. xix. de animalibus) et hoc per frigiditatem actum. nam frigus albificat humidam materiam et denigrat siccam. calor vero humidam denigrat et siccam dealbat. Item albedo generatur ex rarefactione aeris ut patet in spuma. et ideo aque calide generant pilos albos quia albedo est ex aere vaporali retentio in membris. et ideo quia albedo est ex aere calido et vaporabili / ideo animalia sunt alba sub ventre. ut dicitur aristoteles. libro animalium. xix. diffusivam autem habet virtutem respectu visus et spiritus sensibilis disgregatam. et ideo si fuerit nimis intensa / corrumpit visum et facit oculos lacrimari / sed est omnium colorum incrementum. In nullo enim melius fundantur colores mediocri quam in albo. et quanto album est intensius quod substat / tanto adheret fortius color: qui superinducitur et limitatur siue rubedo fuerit siue nigredo. Ad albedinem vero pertinet candor / albor / pallor / livor / siue flavor. flavum enim et lividum idem sunt secundum unam significationem. ut dicitur aristoteles in capitulo de sapore. et dicitur quod lividum est flavum quia sequitur naturam albi. Adultas alias species assignant medici circa album. ut est color: equus / lacteus. lizarapos idest albidus vel subpallidus. et variantur secundum diversas materias tenues vel grossas in quibus radicantur. ut patet in libro ysa. theophrasti / constan. egyptij de urinis. Candor est albedo intensa multam habens in se lucis in forma et puri perspicuitatis in materia. nam fulgor lucidi pure perspicui superficie informis et phoscorum et juvenis aspectum sine organo lesione immutat. et cum quadam suavitate ad sui intuitum excitans oculum alliciens candor: nuncupatur. Illud enim dicitur candor: quod primo potest sine corruptione sensus ab albedine per actum lucidi ab oculo comprehendi. nam albedo que consistit in extremo a sensu non videtur. subterfugit enim sensus iudicium quia nulla res sub extremo colore videri potest. Sunt enim colores extremi invisibiles secundum se propter sui puritatem ut dicitur in libro de sensu et sensato. c. viij. quod ergo primo subiacet sensui de albedine dicitur candor.

Color flavus qui et glaucus dicitur generatur ex albedine minus inter se accedere aliquantulum ad rubedinem et generatur secundum Avicennam in materia temperata si simpliciter sed respectu viridis coloris. nam ut dicitur idem viridis color in plantis mutat in glaucum in autumno. quoniam in foliis est multa materia humidum magis quam glauci materia et grossa paulatim per actionem calidam consumitur. nec tamen omnino destruitur vel destruitur a calore elevante materia sed frigus dominatur. frigus vero dominans in materia mediocri generat medium colorem necessarium. et quod potest melius transmutare humiditatem quam siccitatem. id generat colorem medium huius de albo magis cuiusmodi est glaucus. ut dicitur commenta supra li. aristoteli de plantis in fine. id inquit quedam arbores virides in estate paleascent in hyeme ut burus. huius enim burus viscosum humorum. In radice autem multa huius liquidum humiditatem et non cadunt folia. sed adveniunt calore provocatur humor ad exteriora qui tunc caliditate fit viridis. sed veniente frigiditate repercutitur humor et habundat siccitas et fit color glaucus. unde respectu coloris viridis in quo est plus de materia dicitur glaucum habere materiam temperatam.

Color pallidus ex eisdem causis generatur frigiditas enim minus est inter se et plus accidit albedo ad nigredinem et generatur in materia grossiore. Est igitur pallo color medius ab albedine incipit et degenerat in nigredinem. generatur et accidit liter ex timore sollicitudine nimia et labore et ex causis alijs quibus color ad interiora reducit et corporis superficie propter sanguinis depauperationem paleat et discoloratur. ut videtur in nimis dormientibus et somnolosis et in hominibus amorous qui pro amore magnitudine estuantes dilatati cordis spiritus evaporant propter quorum nutrimentum et restorationem natura colorem ab exterioribus ad interiora revocat et sic superficie cutis per subtractionem calidi sanguinis discoloratur (iuxta illud) Pallidus autem amans hic est color aptus amanti. eadem de causa macerati de fame vel inmoderato exercitio et labore propter siccitatem calidam sanguinis expallescent.

Rubeus color est color medius ab extremis nigredinis et albedinis equidistantis qui in superficie corporis percipiuntur resultat per compositionem dari luminis ignei atque puri ad cuius generationem concurrunt materia tenebre percipuitas ignei luminis claritas et albedinis atque nigredinis compositio mediocritas. tamen propter igneam igneam partem mixti percipuitas dilata

entem et rarificationem ac subtiliantem maiorem huius interfluentia proportionem cum albo quam nigro. et ideo intense rubeum ad modum lucidi disgregat visum nec aggregat sicut nigrum propter quod pannorum venditores pannos rubeos suspendedunt ante lucem ut viderent alios pannos coloratos propter rubedinem spiritus visibilem disgregat minus valeat colorum discernere veritatem. preterea autem generaliter rubedo domini calidi in primario quavis aliquando inveniatur superficialiter in naturaliter frigido ut est videre in rosa que naturaliter siue subtiliter frigida est et sicca. sed quod subtilissime est subiecta in a terra color quem habet ex oppositio fugiens dominium frigidum perit exteriora que iunctis subtilia et abilita ad imitandum transmutata superficialiter in colorem rubeum que actio ignis potest si simile simular.

Color croceus/punicus et citrinus differunt partem nisi secundum remissionem albedinis et nigredinis in ratione aliquantulum admixtionem et scilicet aliquantulum intentionem caloris et frigiditatis remissionem. secundum autem quod calor talis in materia subtiliori ac magis percipuita radice magis multat et apparet. secundum vero quod materia est magis terrestris ac grossa minus claret. talis autem color et intentiones signat caloris temperati et non excedens quantum est de significatio coloris. secundum varias tamen substantie dispositiones varias preterdit sanitatis vel morbi significaciones et diversas corporis habitudines et complexiones. (ut patet in libro ysaie de urinis) nam citrinus color adiectus cum substantia tenui in urina iuvenis coloris complexionis preterdit ipsum sanum in flegmatico aut melancolico signare potest varias infirmitates (ut dicitur egidius) versus finem in tractatu de urinis. c. xij. ubi dicitur Est multus tenuis citrina referta figuris. flegmaticum iuvenum vel quem niger afficit humor. Condemnat rubeo duplici etc. Item vult et idem color diversa et ad diversa signat secundum diversitatem substantie cui copulatur.

Color croceus plus tingit liquores et humores quam citrinus. et signat caloris intentionem et distemperantiam sanguinis in epate pro colere admixtionem. ut patet in ictericis quorum urina est crocea in spuma et oculi sunt crocei et cunctis fedata et citrina. aures autem calidissime complexionis et colericę. ut aures prede extrema habent colorata ut pedes atque rostra. quod accidit ex superabundantia colericę summi et calidi quem rejicit natura ad extrema propter

quod colorantur sic. Quere de hoc supra i li.
de morbis. c. de ictericia.

Color vitius generatur actione
calidi i materia mediocri vergente
ad dñuz humidu. vt pz in folijs fructibus
et herbis. et iō generabitur color multū habet
de nigredine non tamē ptingens totaliter ad
nigredinē. et admixtōe enī remissi albi et glau
ci et intensi nigri et in superficie humidu/ vendi
tas generatur quādo color agens in materia
non potest adurere humidū nec ad plenuz de
coquere/ vt totaliter in nigrum cōuertatur. vt
de viriditas in herbis et in fructibus/ signum
est crudi humoris et indigesti vt dicit auicē.
et hoc patet quia color viridis in plantis et in
fructibus mutatur i glaucum autumno. quia
in folijs et in herbis est multa materia humi
da et grossa que per actionem calidi paulatim
consumitur/ non tamen omnino destituitur a
calore in materia eleuante/ licet frigus domi
neatur. et ideo quedam arbores virefcunt in ve
re et in estate. in hyeme vero vel in autūno pal
lescunt. quia adueniente caliditate vernali p
uocatur humor ad exteriora qui tactus colore
siviridis. sed adueniente frigore repercutitur
humor/ et habundat siccitas/ et fit color glau
cus vt dicit cōmen. super libi. aristo. de plan
tis in fine. Est itaqz color viridis medius iter
rubrum et nigrum generatus. et hoc patet per
transitum colore rubei in melancoliam inna
turalem. colera enim atz sit rubea transit i me
lancoliam que est nigra mediante colera ina
turali. s. que est eruginosa et passiva/ que viri
dis iuenitur. et ideo color viridis maxie dele
ctat visum/ propter concursuz partium ignea
rum et terrestrium. nam luciditas ignea que in
viridi est temperata visuz delectat. obscuritas
etiam terrea siue nigredo cum non sit in extre
mo/ mediocriter spiritum visibilem aggregat
et confortat. et ideo nullus color est ita delecta
bilis visui sicut viroz vt patet in sinacagdo q
oculos suspensum gemmas et metalla/ ma
xime reparat et confortat (vt dicit Jfido. c. de
lapidibus preciosis) Sunt autem viridia fo
lia plante et gramina et cetera terre nascencia
ex dominio partium terrestrium in quibus ra
dicantur tanqz in materia/ et ex virtute ignea
tanqz ex causa effectiua que dissoluit terrea/ et
subnariat et rare facit. et sic attrahendo carū fu
mos ad extrema tngit herbe superficiem tali
colore non nigro nec rubeo sed vigore. nā ni
gredo tēpat rubedis disgregatiua claritatē et
claritas icorporata nigredini ipsā reducat ad
mediocritatez. Et dñio igit pñū terrestriaz et
igneaz viridis coloris generat. et quous folia

Color puniceus est color: circūdans
colore rubeū. sicut purpureus plus
habens de rubedine qz albedine
et nigredine. plus tamē dēdinat ad albedinez
qz ad nigredinē. purpureus autē ecōuerso qui
affinis ē rubeo/ sed magis dēdinat ad nigre
dinē qz ad albedinē (vt dicit aristo. in. ij. d. sō
no et vigilia) qz puniceū per purpureū transit
in nigrū. vnde post rubedinē vicinitatē habet
ad nigredinē. Inueniūtū autē in mari quedā
conchile ad modū panis/ que in extremitati
bus precise quasdā emittūt guttas sanguine
as/ que recolte purpureas tngunt/ et colo
res rubeos acunt et intendunt. vnde talis sū
guis in quāntitate recolligitur/ et vasis ac cana
libus unctoz officio apta/ et cū alijs colorib?
reponitur. quibus tngit senciū ex quo tngi
tur pānus purpureus/ vnde regis gloria ostē

Color vitius generatur actione
calidi i materia mediocri vergente
ad dñuz humidu. vt pz in folijs fructibus
et herbis. et iō generabitur color multū habet
de nigredine non tamē ptingens totaliter ad
nigredinē. et admixtōe enī remissi albi et glau
ci et intensi nigri et in superficie humidu/ vendi
tas generatur quādo color agens in materia
non potest adurere humidū nec ad plenuz de
coquere/ vt totaliter in nigrum cōuertatur. vt
de viriditas in herbis et in fructibus/ signum
est crudi humoris et indigesti vt dicit auicē.
et hoc patet quia color viridis in plantis et in
fructibus mutatur i glaucum autumno. quia
in folijs et in herbis est multa materia humi
da et grossa que per actionem calidi paulatim
consumitur/ non tamen omnino destituitur a
calore in materia eleuante/ licet frigus domi
neatur. et ideo quedam arbores virefcunt in ve
re et in estate. in hyeme vero vel in autūno pal
lescunt. quia adueniente caliditate vernali p
uocatur humor ad exteriora qui tactus colore
siviridis. sed adueniente frigore repercutitur
humor/ et habundat siccitas/ et fit color glau
cus vt dicit cōmen. super libi. aristo. de plan
tis in fine. Est itaqz color viridis medius iter
rubrum et nigrum generatus. et hoc patet per
transitum colore rubei in melancoliam inna
turalem. colera enim atz sit rubea transit i me
lancoliam que est nigra mediante colera ina
turali. s. que est eruginosa et passiva/ que viri
dis iuenitur. et ideo color viridis maxie dele
ctat visum/ propter concursuz partium ignea
rum et terrestrium. nam luciditas ignea que in
viridi est temperata visuz delectat. obscuritas
etiam terrea siue nigredo cum non sit in extre
mo/ mediocriter spiritum visibilem aggregat
et confortat. et ideo nullus color est ita delecta
bilis visui sicut viroz vt patet in sinacagdo q
oculos suspensum gemmas et metalla/ ma
xime reparat et confortat (vt dicit Jfido. c. de
lapidibus preciosis) Sunt autem viridia fo
lia plante et gramina et cetera terre nascencia
ex dominio partium terrestrium in quibus ra
dicantur tanqz in materia/ et ex virtute ignea
tanqz ex causa effectiua que dissoluit terrea/ et
subnariat et rare facit. et sic attrahendo carū fu
mos ad extrema tngit herbe superficiem tali
colore non nigro nec rubeo sed vigore. nā ni
gredo tēpat rubedis disgregatiua claritatē et
claritas icorporata nigredini ipsā reducat ad
mediocritatez. Et dñio igit pñū terrestriaz et
igneaz viridis coloris generat. et quous folia

fructus & gramina virescunt/ flores tamen vi-
rides raro vel nunq̄ inueniunt/ qđ accidit p̄
pter subtilitatez materie florum in qua si pre-
dominantes partes fuerint aquee & acree erit
color albus. si vero aquee cū igneis preualu-
erint erit color glaucus vel pallidus aut citri-
nus. Si aut̄ prehabūdauerit ignee partes cū
acreis erit color rosens. & si fuerint p̄ualentes
partes aquee cū terrestribus erit color plau-
us vel violaceus. Si aut̄ eque preualuerint par-
tes ignee cū terrestribus posset quidē fieri co-
lor viridis vel niger. sed talē cōmitionē subti-
litas materie floris vel rarefactō nō admittit
sō flores nō virescūt generaliter nec nigrescūt.
Ergo color viridis inter rubedine mediū &
nigredine visū delectans / & ad sui aspectum
oculorū attractiuus. aciei visus cōfortatiuus
& reparatiuus. vnde cerui & alia animalia agre-
stia loca virentia diligunt & frequentāt/ nō tā-
tū. ppter pastū/ vep̄ etiā ppter visum. & ideo
venatores viridibus vestimētis semp se idu-
unt. qz ppter aspectū virore quē bestie natu-
raliter diligunt/ minus venatorū insidias ex-
pauescunt vt dicit galie.

Color liuidus ex partibus aque-
is & terrestribus predominātibz
generatur. nā talis color in rebus
habentibus humore grossū & frigidū generat̄
vt patet in violis & in plūbo. plūbū tamē na-
turaliter est albū. quāuis superficialiter sit liui-
dū. vnde ex eo fit cerusa (vt dicit cōmentator
sup. iij. meth) vnde color liuidus signū ē fri-
giditatis diuāntis. qz liuidus color i vrina si-
gnū ē extinctionis caloris naturalis/ & mori-
ficationis aialis (sicut dicit egidius) liuiditas
mēbroz aut mēbz monstrat humore morifi-
cati. Signat etiā multas alias passiones (si-
cut ibi sequitur.) Paruus enutricibus medi-
us/ morbusqz cadu. Arctites sinochus ve-
ne ruptura catanis. Coste pulmonis vicium/
dolor articularis. Consumptiua p̄sis est extin-
cta coloris. Sint tibi huoris cause &c.

Color igitur liuidus ē malus i
animans corporibz. nā vel signat
dominū frigoris calore naturalē
extinguētis/ & naturā mortificare inchoantis
vel suphabūdantiā melancolicis sanguinis
colore oino & cutis superficie viciāntis/ vel cor-
dis angustā calore sanguinis ad interiora re-
uocātis. vt p̄z i muidis/ vel dolore cāns siue
p̄cussionis sanguinē intercutaneū corrupētis
vt p̄z in fustigatis i quibus humor intercuta-
neus p̄ maliciā corruptus cuti infert corrupti-
onē & infectionē (vt. d. exposito/ supra. c. li.

ysa. tibi vulnus liuore &c. vel signat sp̄m & vi-
goris naturalis caloris defectionē & depaup-
tionē. vt p̄z in ydropicis etibicis & cōsumptis
(vt dicit egidius) Signat etiā dolore articu-
larē. nā dolor artibicis ppter neruoz sensi-
bilitatē in quibus radicatur magis ē doloro-
sus/ ppter quod cōfluūt spiritus & humores
ad locū doloris ppter qđ alij humores rema-
nent minus calidi & minus p̄ cōsequēs colo-
rati. Dēs aut̄ causas liuiditatis enarrare nō
expedit in presenti opusculo. Sed tāgere so-
lū & ad memoriā reducere expedit/ que a ma-
iōribz nostris copiosissime sūt tractata. Ra-
ro aut̄ memini liuore signare aliqđ bonū/ ni-
si prius viride vel nigrū operatiōe nature mu-
teat in liuidū. & in liuiditate in rubeū siue ci-
trinū. nā tūc signū est q̄ natura cōtra moribz
victoriā optiet & mūphū (vnde egidius) Li-
uidus p̄s si post rubeus videatur. Consur-
git cerebz natura vigor reparatur.

Color indicis siue venetus est co-
lor blavius liuiditate excedēs in
pulchritudine & virore plus h̄ns
aquitatis & acritatis admixtū cū p̄bz terrestri-
bus & vnitū q̄ liuidū. & talis color color ē cele-
stis ppter dominū aeritatis in superficie per-
spicui materie. s. pure & trāspāntis. vt p̄z i sa-
pbiris orientibus & iacinctis. talis etiā co-
lor reperitur in azurio. sed de hoc quere supra
in tractatu de gemmis & lapide lazuli.

Nigredo est priuatio albi in sp̄s
auro/ sicut amarū est priuatio dul-
cedinis in humido. vnde videtur
qđ albedo est prima origo colorum/ sicut dul-
cedo est principium saporum (vt dicit aristo.
in libro de sensu & sensato.) Idem dicit aris-
t. libro. xij. color niger non est nisi priuatio cla-
ritatis. generatur autem nigredo ex luce pau-
ca & obscura in perspicuo obscuro & impuro
icorporata. & ideo nigredo est spiritus visibi-
lis aggregatiua/ & eiusdem repercussiva/ pro-
pter quod ledit visum & hebetat/ quando ni-
mis est intensa vt patet in diu in carceratis/ q̄
exerentes de carcere parum vident. sfundatur
autem nigredo quandoqz in substantia hu-
mida & calida. quia caliditas dominans de-
nigrat substantiam humidam vt est videre in
lignis humidis & crustis quandoqz in substā-
tia sicca & frigida/ quia frigiditas dominans
substantiam denigrat siccam/ & humidam fa-
cit albam (vt dicit auice.) vnde nigredo quā-
doqz catur a frigiditate/ & signū mortificati-
onis. qñqz a caliditate/ & tūc signū adustiois
& iō nigra vniuersa diuersa p̄t signare & aducta

De coloribus

sicut dicit egidius. qñq. n. signat solutionem quartane / et sic pretendit sanitatem. aliquādo signat aduersionē et mortem / vt in acuta febre (vnde egidius dicit) Nigrior vrine facies scō moda febris. Quartane soluit mortē pretendit et vti. In febre fert mortem / nigra fetida paucula pinguis etc. Sūt autem quidam colores picare operibus cōgnētes / quorū quidā in venis terre nascūtur. vt sinopsis / rubrica / minutū / auripigmentū / et huiusmodi. qui dam arte cōponuntur.

Sinopsis ē color rubens in ponto primitus adimētus iuxta sinopi ciuitatē a qua nomē sic accepit vt dicit Jsi. li. viij. huiusmodi spēs tres sunt / prima rubra / et minus rubēs / et inter has media. vt. d. idē. rubrica dī qñ rubra p̄tia colorī sāguieo vt. d. idēz gignitur ī plumb' locis / h' op̄ia ē a pōto. vnde et pōtica appellatur.

Sinū pigmentū est vnde fit color pbenicus quo lib:oz capita scribuntur. et colligitur in litonibus rubri maris in pbenico. et hic color inter ficticos reputatur / eo qñ fit aliquādo ex sinopide et sāguieo simul mixtus vt dicit Jsi.

Minimū est color rubens cuius materia grecā apud ephesum primo inueniunt. In hispania huiusmodi pigmentū p̄ ceteris regionibus plus habēdat vt dicit Jsi.

Cinobriū qñ grecā anabaz dicitur a dracōe et a bano elephāte cyo / canū. Auic. n. dicit dracōnū eē sāguinē deū īplīcant elephantes. nunt. n. bestie et dracōnes obuiunt / quoz fusus cruor terrā inficit / fitq̄ pigmentū quicquid solū tingerit. Est autem puluis coloris rubri. vt dicit Jsi.

Prasim creta ē viridis vnde fit color viridis sicut porrū. crescit autē op̄ia in libia cyrenēsi vt. d. Jsi.

Risocana est vena prassiū coloris sic dicitur / eo qñ cū ea aurū dicitur inueniri. hec ī ammentia crescit / sed p̄babilior est qñ crescit in macedonia. fodiuntur in metallis eris / cuius inuenio argentū in dicit et p̄dit. nā vena eius cum his habent naturā societatem. vt dicit Jfido.

Sandaracha nascitur in topazion insula maris rubri / et est color cī nobrii sed odorū sulphurei. Inuenitur autem in metallis aureis et argenteis et est tanto melior quāto ruffio: et quāto plus sulphur olet / quāuis et cerusa si in forma torreatur in sandaracham cōuertatur. cuius color

lor ē flammens. qñ si torreatur equaliter cū rubrica et sic cōmixta sandicē reddit. vt. d. Jfido.

Auripigmentum dicitur ob colorem aurū colligitur in ponto. exaurata materia quod in aureis colorēz transipurius est / et quod graciles habet venas pallidius ē / et peius iudicatur. De hoc quere supra in tractatu de venis terre d' auripigmento.

Ora nascitur in topazion insula vnde et sandarachā. fit tamen qñ ex oca adosa rubrica mollis. ovis luto circūlinitis que quanto magis ī camino arserit melior fit. vt dicit Jsi.

Indicum in cannis indicis limo inficit inuenitur / spuma adhaere te limo. Est autē coloris pulchri et aerei mixturam purpure et cerulei mirabilez reddens. Est autem alterum genus in purpurarijs officijs spuma innatans / quam confectores detrahunt et desiccant vt dicit Jfido.

Atramentum dicitur est eo qñ sit atrum cuius species necessaria est quotidiano vsui picare / et inter ceteros computatur. fit enim ex fuligine multis modis super ardētes tedas. huic pictores cum aqua miscēt glutem vt illustrius respēdeat. quidam enim carbonēs samentozūz verum tinos cum glutino addunt. alij feces vni nigri erunt multis etiam fit alijs modis. vt dicit Jsi. cum atramento autem temperatur incaustum et acuitur. habet autem multas virtutes. vt patet in platōe. quere supra de venis terre. li. xv.

Melinus color ē cādīdus. cuius materia iuenitur ī melos insula / que est vna de adaladibus. et ideo melinus est dicitur. vt dicit Jfido. p̄pter nimiam eius pinguedinem pictores eo non vtuntur. vt dicit idē.

Sibium est color fecitius vel factus ex cerusa et quibusdam alijs mixtis cuius quo mulieres facies suas sopsificat et colorant.

Cerusa ex vapore fortis acetū tabulas plumbeas super samenta alba locatas perfundentis generatur quere supra de plumbo. eodem modo fit es vnde siue calcantum / quod populus viride grecum vocat salicet ex vapore fortis acetū eneas laminas perfundentis. nam ex acetū corrupitur ens superficies et conuertitur in emugnem / et inde color viridis p̄creat. valeat ad carnem mortuam corrodendam.

Purpurea a puritate lucis est dicta
 quia in his regionibus gignitur eius
 materia. quas solis cursus illumi
 nat. proprius et illa strata. hic color lacrimis san
 guineis effluentibus a quibusdam coelestis fer
 ro arcuatis accenditur et melioratur (ut dicit Ipsi
 do. li. xix. in. c. de tincturis.) Sunt et alij colo
 res multi tam simplices quam compositi quibus vti
 tur tinctores et pictores. sed iam dicta sunt no
 biliiores. et ideo nunc de eis sufficiat. De his omnibus
 dicit Phil. li. xxv. c. xiiij. usque ad. xxvij. et Ipsi
 do. li. xix. c. xix. Dicuntur autem tinctores pannu
 rum et lanarum ob nitorem gratiam coloratores
 ut dicit Ipsi. li. xix. Pictores vero sunt imagi
 num reipsum et similitudinum picture artificio ex
 pressores. Est autem pictura dicta quasi fictura
 Est enim imago fictio non veritas. Sed effi
 gies dicitur quia a quodam colore ficto est limata. nihil
 habens fidei et veritatis unde et sunt quedam
 picture que corpora ventantis studio coloris ex
 cedunt. et fide dum augere contendunt. ad menda
 cia perhibent. sicut qui chimeram incipientem
 pingunt. Picturam autem egyptij primitus adiu
 uerunt. umbra hominis lineis circumducta. dein
 de simplicibus coloribus et post diuersis. sic
 paulatim ars ipsa se distinxit. et inuenit lu
 men et differentias colorum ac umbras. Unde
 et nunc pictores prius quasdam lineas et um
 bras future imaginis ducunt. Deinde colori
 bus complent. inueniente artis ordinem adhuc se
 quentes ut dicit Ipsi. li. xix. in. c. de picturis.

¶ De Odoribus.

Questio colo
 res de odoribus est di
 cendum. odor itaque est
 fumosus vapor a sub
 stantia rei resolutus
 qui mediante aere ad
 cerebrum attractus est
 sensus olfactus immutatus. nam odor immu
 mutat olfactum. quemadmodum color visum
 vel sonus auditum. vel quemadmodum sa
 por gustum. proprium enim sensuum est a su
 is sensatis et obiectis. proprijs immutari et de
 lectari in eis ac perfici si fuerint medijs. contra
 riter vero et destrui si extremi (ut dicitur in libro 8
 sensu et scitatio) Est itaque odor rei proprietas se
 su fumo medio perceptibilis. Ad hoc autem
 quod odor perficiatur et informetur in organo. se
 sus quatuor ad minus requiritur. scilicet ca
 liditas resolvens. materiam subtilitatem actioni
 coloris resolventis obediens. aerea puntas
 deferens. nerui vel cerebri conformitas vapo
 rem resolutum sensu nature percipiendo admit
 tens vel abhorrens. Calor igitur resolvens fu
 mos vaporabiles causa odoris est efficiens.
 vapor resolutus est materia obediens. quali
 tas vero fumi resoluti aeri deferenti se incorpo
 rat. et in suam similitudinem ipsum alterat et i
 format. informat vero aer qualitate fumi ner
 uo odorabili subito se applicat. et sibi incorpo
 rat. fumosi vaporis similitudinem representat.
 cuius completio si similis fuerit miro modo
 cerebrum recreat et delectat. si vero e contrario
 inficit et contristat. et ideo aromatica que pro
 portionem completionalem habent et armo
 niacam cum natura ipsam reparant atque iuuant
 fetida vero ex causa contraria aggrauant et mo
 lestant. Calor itaque resolvens odorem efficit
 et e contrario frigus constringens odorem im
 pedit et prescindit. quia mouendo ad centrum
 subtiles substantie vapores per aera se diffu
 dere non permittit. propter quod nec sterquilini
 uia ferunt in tempore hyemali sed potius estiu
 uali. Similiter substantie varietas seu subri
 litas obediens de facili calori resoluti odo
 rez causat. e contra vero grossities materie odo
 ris diffusioni obuiat et repugnat. ut patet in la
 pide cuius naturalis compactio et rigiditas
 sunt in causa. quia neque redolet neque fetet. ut
 dicit auicenna. Tertio aeris consistentia confert
 sensibilitatem ad odorem. nam si rarus fuerit et
 subtilis. de facili siquidem odoris materiam

De odoribus

scz fumū vaporabilem recipit. sed ppter ei⁹ euē
rationē rē rarefacibilitatē pmanere in se eius
redolentiā longo tpe nō permittit. contrario
vero si densus fuerit aer rē ppressus. vapores
siquidē rē bonos rē malos tardius recipit/ sed
post eoz ppressionē ipos euaporare ita de fa
cili nō pmittit. vt dicit idē. Quarto organi q̄
litās seu dispositio ad odoris iudiciū potissi
me operat. Si vero fuerit nervus sensibilis i
quo pcpitur olfactus vel male cōplexionat⁹
vel lesus casu aliquo seu corruptis humorib⁹
opilat⁹ vel oīno puerit⁹ vel oīno subtrahitur
iudiciū odoratus. Prīmū p̄ in melancolicis
rē alijs male cōplexionatis qui loca fetida di
ligūt. odorifera vero rē aromatica fugiūt. Se
cundū autē p̄ in munitatis qui nervos sensibi
les rē odorabiles habēt lesos. rē iō odores nō
sentiunt. Tertū autē manifestū ē in poliposis
rē leprosis qui nanibus a viciosis humoribus
opilatis inter odorifera rē fetida vix discernūt
ffumus igitur a rei substantiā resolutus mate
ria est odoris. vnde scdm varietatē fumi odo
rū differētia variatur. Distinguit autē ysa. i die
tres spēs fumi. Est. n. fumus quietus rē quasi
nullius motus in aere vt fumus a lapide reso
lutus qui eius cōplexionē nō dedarat positi
ue/ sed p̄ puationē odoris rē absentia ipm ha
bere substantiā grossam rē frigidā manifestat.
Est rē alius fumus habens velocē motū in ae
re. rē hoc accidit ex calore resoluēte substantiā
que si fuerit valde pura rē defecata/ erit odor
valde aromaticus rē suavis. vt patet in mirra
rē in musto rē in ambia. Si vero fuerit substā
na impura multis feabus itermixta erit odor
malus rē nature horribilis. Et hic odor divi
ditur dupliciter. in grauē. i. in fetentes grauis
odor est ex calore ad huc naturaliter se habēte
in aliquo rē tam corumpi incipiente. vt patet
in pisabus diu reseruatīs sine sale. Est tertio
fumus mediocris a calore medioiter reso
lutus. rē ille vel est a pura substantiā vel im
pura. Si ex pura erit medioiter aromatic⁹
vt patet in pomis violis rē rosīs. Si autē fue
rit ex substantiā impura/ partz erit fetidus. vt
p̄ i aloē rē absinthio rē sulphure rē c. cā itaqz
aromaticitas a calore partes subtiliores rē pu
niores resoluēte rē aere ipaz fumos ad cerebr⁹
deferēte/ sicut fetoz vel grauitas ex calore par
tes grossiores rē corruptiores a rei substantiā
dissolvente effectiue generat. vnde p̄ isto effe
ctu ex actiōe caloris cōsequente oē aromaticū
calidū ab auctoribus solet dici. Multa enim
sunt substantiāliter frigida. vt ē videre in ace
to/ campboza/ rē in rosa. que tamen sentiūtur

aromatica. rē hoc fit ppter substantiē eoz puri
tatē. cuius partes subtiliores resoluūtur rē dif
fūdūtur in aere per calozē. Sunt autē due odo
rū extremitates aromatic⁹. i. rē fetid⁹. iter quos
rē si iueniatur odor recte medius rē equedistās
ab extremitis sōm rōnē scdm intellectū/ nequa
q̄ tamen actualiter p̄cipit scdm sensū (vñ di
cit ysa. in diēta) odoratus nō percipit medio
cres odores/ sicut nec pisces percipiunt medi
os colores. carent. n. pisces palpebris ppter
quod spiritus visibilis cōtinue disp̄gitur. vñ
si sufficit ad mediū coloris pceptionē. De odo
rati quoz eadē ratio. vt dicit idē. nares eni
partie sunt rē continue disp̄gitur sp̄is odora
bilis/ ppter quod debiliōr effiat odoratus. rē
iō medios odores minus capit. nec ē grauis
odor recte medius inter aromaticū rē fetentem
qz grauis sub fetido cōtinetur rē nō differt ab
eo nisi qz magis remissus ē rē fetidus āplior ē
rē magis intensus. sub eadē igitur specie p̄tinen
tur/ sicut albedo intensa rē remissa. rē iō si duo
odores extremit. i. fetidus rē aromaticus i eqli
portione pariter misceantur/ nō fiet vnus me
dius odor rē equedistans in mirro scdm sensū
vnde aromaticū p̄mo p̄cipit sensus olfact⁹ q̄
fetidū/ qz in aromatio delectatur rē fetidū re
fugit rē abominatur. Et quo p̄ qz nō effiat
odor vnus medi⁹ de extremitis/ p̄cepabilis se
cūdū sensus (vt dicit ysa.) Quod autē bonus
odor citius penetrat ad sp̄m aiati q̄ malus.
p̄ qz substantiā boni odoris virtutē caloris
naturalis in se cōtinet qui grossiā eius mui
dificat rē subtiliat/ vt leuitate sui dissoluta fla
tu aeris valeat an⁹ ad cerebrū p̄transire. Alia
vero odor nō sic. qz i ei⁹ subiecto actio na
ture iā defiat. vnde supfluitas eius grossa in
eo remanet coagulata. rē iō difficilius pōt cuz
fumo dissolut. nec ita cito penetrat ad spiritū
odorabile qui in p̄fundo cerebrū vñculo la
titat. vnde spiritualis rē subtilis fumus citius
p̄forat q̄ grossus rē terrestis.

Circa effectū autē odoz diuerse fue
runt positiones dicebāt. n. ātqui
rez naturas rē substantias ita co
gnoscit odore simpliciter quē admodū sapore.
Dixerunt enī res acetosās odore p̄prehēdi/ si
militer rē acutas. rē fallēbātur. id. n. odorati
atmbuebāt quod erat tactus. nullus. n. ē sen
sus cui tactus nō sit annexus. rē iō morsuras rē
pūcturas nō p̄cipit odoratus s̄ potius tactus
qui organo odoradi ē admixtus vel annexus
sicut oculus clausus sentit morsurā colliri nō
visu sed tactu. Alij vero asserēbāt nullā rerum
notitiā posse haberi p̄ odores. vedentes enīz
E

quasdam res frigidas esse odoriferas vt ro-
 fas/ quasdam vero calidas nullius esse odo-
 ris vt piper/ putauerunt res non posse digno-
 sci aliquantulum per odores. sed hi fallebantur.
 bonus namq; odor fit simpliciter vel ex calo-
 re totali vel partiali. Nam rerum alie sunt sim-
 plicis substantie/ alie composite. Si res sim-
 plicis est substantie et est odorifera/ odor ille
 fit ex odore totali/ quia tota rei substantia e ca-
 lida. vt patet in musco. Si vero composite est
 substantie et est odorifera odor ille fit ex calo-
 re partiali id est ex calore quarundam partium.
 nam quedam sunt ibi partes calide. scz ignee
 que diffuse per superficiem tuborem iducunt
 et odorem. vnde si rose ponantur in aqua cali-
 da ignee partes resoluitur et rubeus color pe-
 rit cum odore. Sed alij sunt quoz sententia ap-
 probatur qui dicunt rerum substantias p gno-
 sci per odores minus tamē q̄ per saporē. nā
 ad linguam diriguntur sex laetra/ quibus mul-
 tum transfunditur de spiritu animali quo per-
 fecte res gustata potest comprehendere. sed ad i-
 strumentum odoratus non venit nisi vnus la-
 cetus tantum per quem parum de spiritu de-
 scendit/ qui non ita perfecte naturaz potest cō-
 prehendere. Preterea a re odoranda non re-
 soluit/ nisi q̄dā subtilis fumositas que admī-
 tra aeri cū ipso ad organuz odorat/ attrahit.
 vnde et spiritus per fumositatem illam rerum
 naturas non discernit ita bene. sed ad instru-
 mentum gustus/ tota res gustanda inuis et ex-
 tra gustu substantiā applicatur. et ideo d
 re verius iudicatur per saporē q̄ per odorē
 Recollige itaq; ex predictis q̄ odor est rei p
 prietas siue qualitas perceptibilis odorati.
 (vt dicit ysa.) nam a re odorabili resoluitur q̄-
 dam fumus per calorem qui tanq̄ quedā spi-
 ritualitas admittit aeri ipsum in fiat et imu-
 tat/ et spiritus animalis ibi existēs inter nares
 in quibusdam camiculis ad modum vberuz
 māmillarum ibi dependentibus ab eodez fu-
 mo immutatur/ qui immutatus recurrit ad ce-
 rebzum et representat talem anime immutatio-
 nem. Est itaq; odor sui obiecti manifestatiu-
 scas per incorporationem sui manifestatiuus
 spiritus animalis immutatiuus/ sui ipsius per
 aeris diffusiuus/ ad interiora cerebri per flantē
 aeris vel attractum penetratiuus / suo calore
 humoris consumptiuus/ et fluxus nocui restrī-
 ctiuus/ sua puritate spiritui reparatiuus/ vir-
 tute sua debilitatis cordis confortatiuus/ ac-
 ris in suam similitudinem conuersiuus. fetor
 ris repercussiuus/ et putredinis palliatiuus.
 delectationis in sensu animalium sicut et bo-

minum causatiuus. nam pisces diligunt aro-
 matica et fugiunt fetida. Similiter et apes (vt
 dicit ansto.) sic et formice sulphureus odore ef-
 fugantur sola venenosa aromatica detestantē
 vnde serpentes odorem tute abhorrent. bona
 ces vinee florentis redolentiam non sustinet.

Fetor est ex re corrupta vapor re-
 solutus aerem inficiens comitans
 spiritum animales et corruptiens
 nam sicut odor aromaticus odoratum reficit
 et delectat/ sic fetidus spiritum odorabilem in-
 ficat et corrumpit. nam vt dicit ysa. fumus a re
 male complexionis resolutus aminato vel a-
 nimali spiritui est inconueniens. nam ni sub-
 lecto fetidi odoris multa sunt humores corru-
 pti eo q̄ naturales ererint qualitates. et ideo
 complexioni humani corporis repugnant vnde
 de odoris horribilitas p̄tendit sue substantie
 corruptionem/ que contingit aut p̄pter imma-
 turalem calorem/ aut p̄pter corruptam humi-
 ditatem/ nam quando calor immaturalis hu-
 morem facit ebullitionez causa est putridinis
 et fetoris. horum nutrimenta corruptam et pes-
 simam putredinem in stomacho generant/ ex
 qua resoluitur pessima fumositas que caput
 grauatur. quando vero sola corruptio humiditatis
 est in ea tunc odor non fetēs sed grauis
 generatur. et omnia calida talia p̄pter odoris
 grauitatem mali sunt nutrimenta/ minoris ta-
 men sunt nocuentia q̄ que fetide sunt pure-
 dimis (vt dicit galie) et hoc est videre in pisci-
 bus recentibus/ qui dum retinent naturalem
 calorem odorem grauem habent. ablato au-
 tem naturali calore efficiuntur iam ferentes.
 quando vero pisces decoquuntur per supflue
 consumptionem et corrupte humiditatis p ca-
 lorem grauitas odoris tollitur/ et sic eozū sub-
 stantia per decoctionem nō soluz in odore me-
 lior efficiatur/ verum etiam in sapore. fetor igitur
 est corruptionis nature. prestatiuus. defec-
 ctus caloris naturalis ostensiuus. aens infe-
 ctiuus animalis spiritus corruptiuus/ vomit-
 iuus et nausē puocatiuus. doloris capitis ge-
 neratiuus. tonus complexionis distempatiuus
 hororis et miste sensibus animalium iduci-
 uus. et ideo fugiunt pisces sportulas fetidas
 et antiquas. recentes vero subinuant atq; no-
 uas (vt dicit ansto.) similiter apes abhorrent
 fetidum omne. vt dicit idem. ideo vulpes cu-
 tus simus est valde fetidus/ foueam taxi sub-
 intrat et eam defedans per fetorem de fouea
 taxum fugit (vt dicit pli.) et sic ipsum sugat p
 fetore que vincere non poterat per virtutem.

Est etiam fetor spirituum et nervorum infectiuus
 et a naturali consistentia in immaturam altera-
 rarius. ut patet in leprosis / quorum ambeli-
 tus fetidus sanos inficit et corrumpit. Est etiam
 fetor sensus animalium in utero extractivus (vnde
 dicitur aristoteli) quod equa si sentit fetorem candele
 extinguit facit abhorrentium. potest autem fe-
 tor sic intendi quod erit mortis subite causatiuus
 nam quedam species est serpentis cuius fetor su-
 bito interficit rem odorantem sicut basiliscus
 visu interficit se videntem (vnde dicitur auicenna) ta-
 men accidentaliter aliquando fetor iuuat. nam
 quedam sunt fetida medicamina ut aloë / ca-
 ballinum / et sulphur / et assa fetida et huiusmo-
 di. que in multis causis conueniunt medicine.
 nam odoris sui grauitate humores putidos
 siue putredini et fetori dispositos / ratione simi-
 litudinis attrahunt et attractos expellunt. nam
 natura abhorrens fetorem per medicine feti-
 de presentiam irritatur contra ipsas. et ideo re-
 colligit se totam / ut contra suas dimittet inimi-
 cam. fetor itaque id est fetida medicina occasio
 naliter est expulsio fetidiorum / et dum vnus fe-
 tidus assumitur / aliud fetidum pariter cum ipso re-
 mouetur. Similiter fetor lane vste vel filtri co-
 busti seu cornu capri crusti nardibus salubri-
 ter apponitur. ut sapor litargicus excites (vnde
 dicitur constantinus). Nam spiritus abhorrentes fetorem
 fugiunt ad interiora cerebri vbi est causa morbi /
 et quorum concursu iuuatur natura contra mor-
 bum. et ideo facilius digerit et dissoluit mate-
 riam apostematam / que causa fuit flegmaticæ sono-
 lenne et soporis (vnde dicitur idem eodem modo in causa
 matricis quam nimis eleuatur comprimendo spua-
 lia et fetida nardibus et aromatica partibus in
 fetoribus vtiliter adhibetur. nam natura fugi-
 ens fetorem recurret ad maticem / et sentiendo odo-
 rem inferius illuc tendit. et sic maticem ad locum de-
 bitum secum ducit. quauis etiam odor odor non com-
 maret. aliquis tamen fetor alicui fetori contrariatur
 et ideo fetor sterquilini ex fetore alij effugatur. vbi
 etiam ovis fetet fetor vnius minime sentit / quoniam
 fetor ab alio abscedit. De rebus autem odorife-
 ris que supra in tractatu. xvij. de herbis et spe-
 cibus et plantis.

De saporibus.

Sapor autem est sensuum gustus.
 sicut. n. color est obiectum visus
 sic sapor est res proprietas iudic-
 tio aie se offerens per viam gustus
 sapor itaque est rei proprietas
 solo gustu perceptibilis. bec

aut dico in p. q. alio modo iudicant de saporibus
 et sapor principis philosophi et alio modo me-
 dica. sed de illa murmuratione questionum nihil
 ad propositum / quod illas solas saporis dicitur et opa-
 tiones et causas quas hic inquirimus. per se
 cre scriptura conueniunt ad eliciendum ex saporibus
 proprietatibus aliquos mysticos intellectus. vnde
 de ad presens de alijs non curamus.

Frigitur sapor propter obiectum gu-
 stus / de cuius presentia sensus in
 organo gustabili delectatur vel tri-
 stanur. et sunt secundum ysa. in diebus saporis octo dif-
 ferentie. scilicet dulcis / vnicuosus / salus / amarus /
 acutus / acetosus / ponticus / siccus. additur
 etiam his insipidus sic sunt non est. sed abusive dicitur
 sapor quod sapore caret. pertinent autem quinquę ad
 caliditatem et calidam complexionem. scilicet dulcis / vnicu-
 osus / salus / amarus / acutus / relique frigide
 sunt complexionis. scilicet ponticus / siccus / aceto-
 sus / et insipidus. Duo autem sunt que faciunt saporē.
 scilicet complexio et substantia. et substantia est triplex. scilicet grossa /
 subtilis / et mediocris. Complexio itaque calida
 et humida in secundo gradu cum grossa substantia fa-
 cit saporē dulcē. calida vero et humida in fine
 secundi gradus cum subtili substantia facit vnicuosus
 et dicitur vnicuosus subtile quantum ad transitum quod
 facile transit in fumum. hęc autem actualē grossitatem
 ratione cuius est opilatiuum. sed potentialem hęc
 subtilitatem in substantia ratione cuius est velociter tran-
 sitiuum. Complexio autem calida et sicca in fine
 secundi gradus cum mediocri substantia facit
 salum. Calidum et siccum in tertio gradu cum
 grossa substantia facit amarum. sed comple-
 xio calida et sicca in quarto gradu cum subtili
 substantia facit acutum. et ita super caliditatem
 fundantur quinquę saporēs. Frigida autem et
 sicca complexio in tertio gradu cum grossa sub-
 stantia facit ponticum / qualis est in fructibus
 imaturis. frigida quoque et sicca in secundo gra-
 du cum mediocri substantia facit saporē siccum /
 qualis est in rosis et in coccanis maturis frigi-
 da autem et sicca in secundo gradu cum sub-
 tilis substantia facit saporē acetosum frigida vero
 complexio et humida in primo gradu cum me-
 diocri substantia facit saporē insipidum / qua-
 lis est in albugine oui. patet igitur quod tres sa-
 pores sunt testimonia subtilis substantie scilicet
 acutus / vnicuosus / et acetosus. et sunt tres
 saporēs testimonia grosse substantie. scilicet ponti-
 cus / amarus / et dulcis. Similiter sunt tres sa-
 pores testimonia substantie mediocres siccus /
 acutus / salus / et insipidus.

Alias itaque sapor generatur ex re-
 para caliditate et grossa substantia
 E 2

unde et dulcedo lingue apposta moderate a-
penit/moderate calefacit/moderate humectat
unde grossides substantie moderate subintrās
poros apertos ibi diu manet. et ideo anima
in tali temperantia gaudet. unde plus dele-
ctatur natura in dulcedine q̄ in alijs saporibus.
preterea nulla res ita ē temperata et affinis
humane complexionis equali sicut dulcedo. et
ideo humana complexio/que est vicina tem-
perantie equali in dulcedine sibi simili delectat.

AD dulcem autem saporē faci-
endum quanto conueniunt ele-
menta/non tamen equali propor-
tione. Ignis enim et aer sup̄abundant. unde
ex igne calor et ex aere humor innascitur/ que
duo salz calor et humor necessaria sunt ad cu-
iuslibet rei generationem. calor autē tempa-
tus agens in humorē ipsum calefacit dissol-
uit et depurat. ab humore tenescit et substan-
tia mollificat. unde partes ignee et aeree aug-
mentantur/ et humiditas inspissatur et sic gros-
sa substantia in qua fundat dulcis sapor ge-
neratur. unde dulcis sapor quando caret oī
macula acuminis omnibus saporibus suauis
est (vt dicit ysa) q̄ eius natura sāgumi est
vicina. et ideo lenificat et mundificat/nocumē-
tum gustus humectat tempate sine labore na-
ture. Est autem dulcedo aliquando pura qua-
tuor qualitatum mediocriter cōcētua. vt pez
in zuchara. aliquando est viscositata et grossi-
ciet admixta. vt patet in daculis. aliquando
acumini coniuncta. vt in melle. prima dulce-
do accidentaliter nocet nature/ quando salz
natura plus reapit q̄ digerere possit. et tunc so-
let esse causa alicuius opilationis. q̄ dulciū
superfluitas in poris venarum inuisat. Dul-
cia itaq̄ mollificant membra. lauant/colant/
et mundificant. parum naturaliter nutriunt/
accidentaliter autem multum. Mollificat q̄-
dem q̄ humiditas materiam mollem reddit
caliditas tempate dissoluit. unde materia que
prius erat spissa modo mollificata dissoluta
abstrahitur et mundificatur. Nutriunt autē par-
naturaliter/ q̄ dulcia sunt grossa in substantia
et sua grossitate poros penetrare nō possunt/ et
ora venarū opilant et cito faciunt. accidentaliter
tamē multū nutriunt. q̄ dulcia humane na-
ture siue complexionis sunt similia et amica. et
tō in magna quantitate assumuntur. et quia
grossa sūt in substantia/calor agens in ea mul-
tum sanguinem generat. et ille sanguis multū
nutrit. dulcedo vero q̄ viscositata ē ad mixta

multum quidem nutrit/ sed multa tamen nocua
menta accidentaliter generat et inducit (vt di-
cit ysa) q̄ talis dulcedo opilationem generat
et preterea putredini de facili appropinquat.
inflationem et rugitum generat. febrem inter-
polatam facile commouet et suscitatur/ et colericā
inflationem cōcitatur vel augmētatur. Est igitur dul-
cedo pura et p̄ alicuius rei admixtionem non
infecta inter saporum differētiās sensus maxie
delectatiua et nature amica/ et ideo ei possit
assimilatiua. de preditorum in corpore faci-
lius repantua virtutum et spiritū debiliū ma-
xime p̄fortatiua/ omnium mēbrorū precipue
nutritiua. Dicit enim ysa. p̄ prius nutritiua sa-
por dulcedo est si sua substantia aliquā habu-
erit viscositatem. stabilis enim est in mēbris/
vnde nō de facili est vel potest esse in mēbris
dissolutionis receptiua. nec nutriunt aliqua
que dulcedini non sūt mixta. unde et saporēs
dulcedini cōmānj p̄pter p̄rietatē quam ha-
bent in humanam p̄plexiones/ parui aut nul-
lius sunt penitus nutritiua et cōmitione ta-
men saporum inter se p̄rietariorum vnus bonus
sapor medius generatur/ in quo latitat dulce-
do cuius rōne ille sapor medius nature p̄ue-
niens est et corporis nutritiua. vt patet in sal-
samentis et etiam in pigmentis in quibz con-
traria recipiunt. unde patz q̄ dulcedo omnium
saporum delectabiliū est origo sicut albedo
omniū colorū est principiū (vt dicit in libro 8
senso et sensato vbi dicitur) nigredo est priua-
tio albi in perspicuo. sicut amaritudo est pri-
uatio dulcedinis in humido. Dulcedo adhuc
est spiritualium mēbrorū amica. q̄ ipsorū
est lenitiua et omnis asperitatis mitigatiua/
clarificatiua vocis/ et articularum ab omni su-
perfluo purgatiua. canalium palmonis et me-
atum pectoris aperitiua. et omnium immu-
diarū mullegule et gutturis absterfua. catari
et humoris superflui circa spūalia dissolutiua
et omnium organorum vitalis spiritus ad de-
bitam consistentiā reductiua. omnis tumoris
squinantia repressiua. et suffocantis humidi in
mēbris spūalibus consumptiua. Sunt autē
etiam quedam dulcia que occasionaliter multo-
rum malorū sunt corpo i illatiua. Sunt enim
viciuositatis et inflationis generatiua. Nō. n.
maior ē ex calore dulcis resolutio q̄ sit hūidi re-
solui i corpore vel salte p̄sūptō. necesse ē ibi
fieri multa vaporis fumosi generatio et sic loca
ex vapore defectio/ et per cōsequēs inflatio po-
lor et gurgulatio. Itē ex eadē cā dulcia sūt ap-
penitus debilitatiua. q̄ substantie sue grossi-
tate cito sūt vacui stomachi repletiua et meatū

De saporibus

opilantia. Item colere rubee augmentantia. nā cum sint calida. calidi humoris sunt excitantia. et ideo obsunt illis qui ex causa calida et intensa patiuntur. Item putredinis et corruptionis sunt induciva. quando enim superba bundans calor superabundantem humiditatem dissolvit et consumere totum vel digerere non sufficit. corruptam materiam derelinquit. Item splenis renum et epatis sunt opilantia. et hoc accidit quia in sua grossicie substantiali subtiles poros illarum regionū obstruant. vel quia partes ille ratione dulcis plū desiderant quā digerant vel consumant. et ideo et superfluo humore attracto et non digesto nec alias evacuato ille partes merito opilantur. Item dulcia ratione predicta sunt calali generantia tam in renibus quā in vesica. nam quando ille partes ratione dulcedinis sibi attrahunt humores conformes que subtiliora sunt. vel cum vitia educuntur. vel vi caloris consumuntur. unde quando plus attrahitur quā nature conveniat opretur quod vel vi nature quod est superfluum expellatur. vel quod grossius est ibi remaneat. et aliquo humore calore. deficiente induratur et pcedente tempore paulatim purificatur. et in duriciem lapidis commutatur. (ut expresse dicit ysa.) Item etiam de causis matricis decant. Ex predictis patet quod aliqua dulcia nature sunt vitia. alia vero sunt et videtur esse dulcia. et tamē sunt mortifera et nociva.

Sapor vinctuosus generatur et calido et humido in subtili substantia. et ideo vinctuositas appositae lingue magis aperit et dissolvit et subtilis substantia magis subintrat. et quia caliditas eius parum remouetur a temperamento. aia ipsius dulcedinem potest suscipere et in ea maxime cogaudere. Ad vinctuosum autem saporē perficiendum plus de igne quā de alijs elementis convenit et post de aere. Ad maiorem igitur actionem caloris in humidum agens magis dissolvit et depurat. unde aquose partes et terrestres minorantur. et ignee cum aeris augmentantur et inde sapor gignitur vinctuosus. Sunt autem vinctuosae cibaria appetitus debilitantia. et fastidij induciva. quia accepta in stomacho resoluntur in fumositatem cum aeree sint substantie que petunt superiora et replendo os stomachi inducit fastidium et diminuit appetitum. Item vinctuosae sunt superenatanua levitate enim sua eleuantur ad superiora cum valde sint fumosa. Item digestionis sunt impedientia. quia vinctuositate sua. villos stomachi replent et le-

niunt. unde cibi assumpti cum non possint decoqui crudi et indigesti emittuntur. vinctuositate enim sua inuiscent abos et lubricant. et ideo emittuntur antequam digerantur. Item pauci sunt nutritiva quia hora venarum cito replentur et pauci de eis assumentur. quod assumitur propter sue substantie subtilitatem cito consumitur. Item caloris sunt inflantia. Ignis enim non nutritur nisi aere mediante vinctuosa vero cito in aereā substantiam transeunt. unde illa vinctuosa que habent maiorem aquositate minus pertinent ad naturam aeris et minus bene nutriunt ignem. ut patet in anrungia. alias firtungia porcina que minus nutrit ignem quā ovina. quia minus habet acreitatis in sua compositione et plus aquositate quā ovina. Item febrilis caloris sunt nutritiva. et ideo carnes prohibentur in febre acuta. quia timetur vinctuositas intermixta qua calor febrilis irritatur vel nutritur. Item splenis et epatis sunt opilantia propter sui grossicie actualē. nam propter suam dulcedinem cito attrahuntur et sua grossicie poris de facili opilantur. Item doloris capitis sunt excitantia. nam ex humorum multitudine repletur caput et meningi cerebri distenduntur. Item mentis spirituum sunt lenitiva. ut patet in butyro. tamen quedam vinctuosa nocent pectori propter annexam siccitatem. ut oleum nucis. quia talia non habent puram vinctuositatem. Item doloris exteriorum sunt mitigantia et duriciem remolliunt. apostematam maturantia. humiditate enim sua sanam generant. quia per ea plus dissolvitur quod consumatur ex calore. non debili et humiditate multa fit sanes et corruptio.

Salsus sapor fit ex caliditate et siccitate in substantia mediocri unde caliditas cum siccitate cum sit remota a temperantia multos aperit poros. quia siccitas iuncta calori magis laxat. Junctave rofrigiditatem magis constringit. et ideo eius substantia magis subintrat poros. et quia magna fit disgregatio partium et multa substantie subintratio aia in ipsius portis non gaudet imo potius ipsi horret. Ad falsum autem saporē quatuor conveniunt elementa. quadam tamen proportione non equali. Dicitur enim ignis et terra mediocriter tamen ex moderato igne fit moderatus calor et ex moderata terra fit moderata siccitas. et moderato autem calore moderata fit ebullitio et ex hoc humiditas. unde aquose et aeree partes dissolvuntur in igneas mediocriter et ex moderata siccitate moderata substantia desiccatur. et ita remanet substantia mediocri. unde falsus sapor habet fieri ex moderato dominio caliditatis et siccitatis in substantia mediocri. Sunt autem falsa mundificantia

quia sumpta interius calore suo et siccitate humiditate dissoluit. Salsedine. n. et vitrositate sua stomachum et intestina mordificant/ que mordificata mouentur vt dissoluta humiditas emittatur/ et sic fit mundificatio. Item dure carnis sunt mollificatiua. na sua caliditate et siccitate superflua humiditate compacta resoluit et relaxant/ et sic mollificat. Item substantie molles sunt induratiua. na sua caliditate et siccitate superflua humiditate consumunt. et sic partes plus aereas compingunt. Item substantie rei sunt depuratiua. na salsa in quantum huiusmodi quantum dissoluit tantum consumunt. et ideo puto aliquo casu generata/ calore et siccitate salsedine consumuntur. et annihilantur. habet in super salsedo multum terestritatis. vt dicitur in dieta. rone cuius canes indurat et minus reddit aptas corruptioni. vt dicitur ibidem. Item scabiei et exteriore superfluitatis corporis et cutis sunt ablatiua et hoc presumendo humores superfluos tam superficiales quam intercutaneos et cutem a superfluis abstergendo. Item tumoris ydropici sunt repressiua et hoc ex rone supradicta. quia desiccant et consumunt omnia in talibus locis aggregata. Item morsus canis rabidi et aliorum venenosorum sunt curatiua. et totius venenositatis extractiua. vnde potest cito lauare tali vulnera in aqua salsa quia maliciam eradicat et venenum. ut dicit idem. Item caro multum salsa ad temperamentum optime reuocatur si aqua salsa ponatur. nec salsedo a talibus melius extrahitur quam per eorum massa prius aliquo tempore in salsa aqua temperetur. et hoc puto accidere ratione similitudinis cum aqua salsa que ratione coloris accidentalis in ipsa dominantis attrahit sibi simile quod inuenit in substantia carnis salse. Item sal in igne induratur/ in aqua vero dissoluitur et annihilatur. nec mirum si congelatio et induratio facta est per siccitatem vt salis dissolutio fiat per humiditatem. sicut patet in sepo in quo fit induratio et congelatio per frigiditatem. mirum non est si fiat resolutio per caliditatem. De his que supra in libro. .xv. de venis terte in capitulo de sale.

Sapor amarus fit ex caliditate in tercio gradu et siccitate in secundo gradu in grossa substantia. Unde caliditas cum siccitate multum subintrant multum disungit. vnde instrumentum leditur et fit sapor amarus abominabilis gustui et contrarius/ ad cuius compositionem quatuor elementa conueniunt proportione quadam

sed magis ibi ignis et terra dominantur licet plus est ibi de igne quam de terra. vnde de maioris dominio caloris magna fit ebullitio. vnde aquee et aeree partes magis dissoluntur in igneas. et tenues condensantur. sed quia mediocre est dominium siccitatis non attenuat. et ita substantia remanet grossa in qua ex actione caloris et siccitatis fundatur amaritudo. omnia autem amara contristant gustum magis quam aliqua alia que habent simplicem saporem. quia maiorem faciunt continuitatis solutionem in lingua licet autem amare habeant minorem caliditatem quam acuta maior tamen faciunt solutionem continuitatis propter sue substantie grossitatem que se interponit et comprimendo maiorem efficit lesionem. Item amara sunt colere purgatiua. vel quia colere sunt similia in complexionem. vel quia colera cum sit porosa permittit amara suos poros subintrare et diuidendo partes a partibus eam faciunt subtilem et coleram liquefactam sic educunt. Item amara sunt appetitus exaltatiua quia coleram educunt que tanquam icterus solet colligi circa orificium stomachi et appetitum debilitare. Ad hoc etiam facit amarorum grossitudo quia comprimit abania in fundum stomachi/ sicut dulcia eleuant abum superius. Item amara splenis et epatis sunt eropiliatiua. nam calore suo poros aperit et humores dissoluit et grossitie sua compingendo humores resolutos educunt. Item amara sunt contraria vermibus et lumbicorum interfectiua. nec mirum quia vermes illi de stumate corrupto accidunt. de stumateque viuunt et ideo colerica et amara eis aduersantur. quia colera stumam contrariatur. Item spiritalibus membris noqua/ et tam per asperitatem substantie quam per intensam siccitatem eorum dem sunt exasperatiua. Item amara sunt etiam noxiis conseruatiua. Si enim dissemperet cum aliquo liquido habent illa tria que sunt necessaria ad conseruationem. tantum enim consumunt quantum dissolunt. et subintrant in profundum acuminem et calore suo. grossitatem etiam habent substantiam ex qua remedeant et faciunt eam minus passibilem. Item frigide arterie et paralisis sunt curatiua dissolendo materiam et consumendo. Item frigide scabiei sunt desiccatiua. Item meatuum renum et vesice sunt aperitiua/ et calculi dissolutiua/ matricis conseruatiua et menstrualis superfluitatis puocatiua et educatiua/ et ad multa alia sunt magis necessaria quam dulcia quamuis gustui sunt noqua.

De saporibus

Sapor acutus fit ex caliditate et siccitate existente in quanto gradu cuius suba subtili unde fit pororum nimia apertura et partium segregatio. et quia sua natura eius est subtilis multum penetrat et subintrat. Unde organum gustus suo acumine incendit. ad cuius perfectionem quatuor elementa concurrunt sed non equaliter. quia plus concurrit de igne et de terra quam de alijs. et ideo propter dominium ignis acuta sunt valde calida et a terra valde sicca. Et maximo autem dominio caloris maxima fit ebullitio et resolutio aerea in partem et aqueam in igneam. unde et ignee partes accutur et ex nimia siccitate suba desiccatur/attenuatur et subintratur. et ita fit acutus sapor ex magno dominio calidi et siccitatis suba tenui et subtili. Sunt autem acuta corrosiva quia valde sunt calida et sicca et fit dissolutio magna et substantia subtilis et acuta subintrans partes a partibus disgregat et ita fit corrosio. Item acuta sunt incisiva et dissolutiva quia et qualitate et suba dissolvunt et sepe partes a parte et profunde intrant. et ideo dissolvunt et incidunt. Item virtutis appetitive sunt confortantia quia medicorum consumunt superfluitatem. nisi poris inanimis fit ratione vacui appetitis. mordificant enim nervos sensibiles et pungunt acumine suo et sic pungendo excitant appetitum. Item parum sunt nutritiva. quia ex nimia caliditate et siccitate ponus fit adustio quam digestio. et ideo dant modicum nutrimentum. Preterea subtilis sunt substantie. et ideo de facili consumuntur et a membris cito dilabuntur. Insuper nature sunt contrariae ex sua complexione. et ideo quia abhorribilia sunt non appetit ea natura sed potius abhorret et repellit.

Sapor acetosus fit ex frigidityte et siccitate existente in secundo gradu cuius suba subtili. unde acetosus lingue appositus qualitatebus constringit subam penetrat. et ita ex duabus contrariis actionibus fit sapor acetosus. ad cuius completionem quatuor elementa conveniunt quadam proportione sed non equali. Est autem ibi dominium aque et terre mediocriter et ex mediocri dominio aque est ibi frigiditas mediocriter et ex mediocri dominio terre mediocriter siccitas generat. ex frigidityte autem reprimunt calor qui repressus modicam facit ebullitionem. unde igneas partes et aereas resolvit et facili et consumit tanquam subtiliores. terrestres autem et aquosas dissolvit sed pro sui parvitate eas consumere non potest. unde pres ille subtilitatem non consumuntur. et ita frigiditas et siccitas dominantur cum suba subtili suba et sapor gignit acetosus. Acetosa provocant appetitum. quia ex frigiditate et siccitate motum habent ad centrum. vnde comprimunt cibaria ad fundum et sic os stomachi evacuatur qui sentiens suam inanitionem cibum appetit. nam desiderij opposita est operatio ex appetitiva virtute naturali et animali sensibili. Item sol ut videretur plenus et ostendit inanitionem. nam subtilitas substantie acetose inveniunt multam humiditatem in stomacho incidit eam et subintrat et sic eam reddit abilem ad fluxum et evacuationem sed quando stomachus est vacuus partem inveniunt humiditatem quam acetosa desiccant siccitate et constringunt frigiditate. Item opilationes splenis et epatis aperiant quia non qualitate sed substantie subtilitate humores in poris aperiant quia incidunt et dissolvunt. Item acetosa spiritualibus ob sunt frigiditate coartant et siccitate exasperant. Item posita in extenuibus calidos humores repercutiunt unde et tibi inflat et retinone menstruorum vel emoroidarum in calido acetolore facile deumescunt. De his querere supra in tractatu de aceto. li. xvij. ubi tractatur de vinibus et de vino.

Ponticus sapor fit ex frigidityte et siccitate existente in tertio gradu cuius grossa suba. unde et ponticus appositus lingue constringit et suba subintrans poros partes condensat et ita occurrat sapor qui ponticus appellatur. Ad pontici saporis perfectionem quatuor elementa conveniunt. cum maiori tamen inequalitate. quia cum domiatur aqua et terra ignis et aer substantie. Et forte autem dominio aque fortis fit frigiditas et ex terra multa siccitas ideo non potest ibi fieri perfecta transmutatio cum ibi sit defectus caloris et humoris. unde cum frigiditas et siccitas ibi habeant dominium necesse est ut suba remaneat grossa ex dominio frigiditatis et siccitatis. Habet autem ponticus sapor hoc proprium (ut dicit ysa. quia ponticitas coniuncta cum sapore delectante magis delectat et contristante magis contristat. cuius ratio hec est / ponticitas adiuncta rei dulci et vinctuose si ingrediatur poros facit illam dulcedinem ibi diutius commorari. et ita firmiter ipsum tunc delectatio et diu durat. simile est de humore contristante hinc est quod caro que ossibus est vicina locutio re habet saporis. ossa. nam sunt melancholica. scilicet frigida et sicca. caro vero in sui natura dulcis est et sanguinea et ita est ibi ponticitatis et dulcedinis mimio propter quod et maior delectatio. ideo etiam caro ceruina est iocunda / similiter et bouina quia coniungitur ponticitas ex complexione melancholica animalis et dulcedo ex parte carnis. Et converso est de absinthio et fumo terre qui cum eis associatur amaritudo et ideo magis commiscetur

gustum ut aloë vel aliquod simile. Item pontica appetitum excitant et post prandium laxant. cuius ratio est compressio abariorum ad interiora ad instar toxicularis. ante prandium vero conspiciant quia constringunt nervos et opilant meatus et substantie grossicie et frigiditatis et siccitatis qualitate. vnde et sumpta abariorum retinentur et exire non permittuntur. Item grossicie sua epas et splenem opilant/calculum generant/colericam et ylicam passionem excitant. obstruendo sua grossicie intestina et fumum ac finum exire non permittunt. spualia etiam membra ledunt et gravant/ quia ea exasperant et deficiant. exterius autem apposita vomitibus sedant et tumores calidos reprimunt. sanguinis fluxum interceptiunt atque sistunt. nervos perturbant. dentes et acerbant.

Sapor stipticus ex frigiditate et siccitate in medio sub terra generatur ad cuius perfectionem quatuor continentur elementa quadam proportione inaequali. nam aqua et terra ibi predominant/ sed non quantum in pontico. Et aqua autem accedit frigiditas et ex terra siccitas generatur. ex frigiditate deprimuntur calores qui repercutiunt parvam facit ebullitionem. vnde et sub terra parum resolvuntur sed non consumuntur/ sed ex siccitate aliquantulum condensantur. et quia siccitas non potest omnino deficcare nec omnino consumi/ remanet substantia mediocri. Et ita patet quod sapor stipticus causatur ex frigiditate et siccitate in substantia mediocri. et in hoc differt a pontico/ qui ex eiusdem causis quantum minus remissis in substantia grossa radicat. ideo stipticus sapor sub pontico continetur (secundum ysa.) qui tantum septem dicit esse saporum differentias/ sub pontico stipticum comprehendit. vnde de seodem ipsum ponticitas est intensa stipticitas/ et stipticitas remissa ponticitas. vnde non differunt simpliciter secundum speciem sed solum secundum maiorem intensionem vel minorem et ideo uterque convenit cum alio in effectu/ sed secundum maius et minus.

Sapor nonus dicitur insipidus/ siue sine sapore. et hoc potest dici dupliciter. scilicet privative et positive. privative dicitur insipidus/ cuius sapor sensu non potest comprehendere. ut sapor aque/ qui gustu non percipitur propter eius maximam similitudinem ad organum gustus. quia aqua est simplex respectu liquorum que quatuor recipit in sua compositione. Positive dicitur sapor insipidus qui ultra primum gradum ad aliquem interiorum saporum non est sensu determinatus/ ut est albumen oui. cuius sub-

stantia est mediocri. et caliditas vel frigiditas primi gradus distantiam sensibilibiter non excedit. talia insipida sunt cucurbita/citrilli/melones/ et huiusmodi. quorum usus plus convenit medicine quam diete. parum enim nutriunt/ quia sapor non habent delectabilem et subtilem habent fluxibilem. humiditate sua et frigiditate siccificant/ coleram et calorem extinguunt. fleuma augent. et quotidianas febres generant. et omnes alias fleumaticas frigiditas. scilicet et humiditas nutriunt vel provocant passiones. Sapor itaque insipidus causatur ex frigiditate et humiditate in sub terra mediocri/ ad cuius completionem sicut in alijs quatuor continentur elementa/ sed non equali proportione qua aqua et aer principaliter terra secundario predominant. propter fortiore igitur frigiditatem et mediocrem siccitatem partes ignee et aeree resolvuntur in aquas et in terrestres. sed quia resistit dominium humiditatis non potest compingi ex siccitate terrea. Reliqui igitur sub terra mediocri cum dominio frigiditatis et humiditatis que sunt principia istius saporis qui abusive sapor insipidus nominatur. Decem igitur saporibus simplicibus quos ad eorum differentias et naturas dicta iam sufficiant. que omnia de dictis ysa. constant. ga. et aliorum auctorum medicine breviter sunt accepta. Sunt autem quidam compositi saporis sicut et mixti sunt pariter colores et odores. et hi saporis secundum diversas compositiones diversimode operantur. quia alio modo sapiunt in solidis/ alio modo in liquidis. aliter in sensibilibus/ et aliter in animatis. de quibus in naturis et proprietatibus rerum et corporum animarum et inanimatarum in libris precedentibus est ostensum. De liquoribus tamen in quibus fundati sunt saporibus aliqua arbitror hic supplenda/ que in libris superioribus casualiter sunt omissa.

De liquoribus.

Liquor est liquidus humor in plantis et animalium corporibus per digestionem generatus/ eliquatus violentia vel natura de substantia corporis mixti/ vel expressus. Quilibet autem humor non vocatur liquor/ si solus ille qui artificialiter vel naturaliter liquatur de plantis et rebus animatis. ut lac et vinum de animalibus. vinum et oleum de arboribus mel de floribus. siccra de fructibus. cernisra de granis. orizacata de pomis silvestribus et

De saporibus

granatis. Et inter hos liquores / quidam sunt
 compositi / et quidam simplices. nam compositi
 dicuntur qui conficiuntur ex diuersis qui pa-
 riter comiscuntur. Simples vero sunt qui ita
 permanent sine comixtione aliqua. puta suis
 substantijs primis pducuntur. Nullus tñ li-
 quor est simpliciter absolute preter solā aquā
 que simpliciter dicitur. puta in elementari pma-
 net puritate. alij aut liquores oēs / sicut et hūo-
 res ex quatuor elementis constituuntur. Sim-
 ples etiā dicitur qui cū alijs non pmissentur
 Simples etiā dicitur in quibus simplices
 elementorū qualitates ex prima ppositiōe do-
 minantur / et que a terrestri feculentia naturaliter
 vel accidentaliter plus colantur. Secundū
 autē varias comixtiones liquorū / et qualitatū
 elementariū predominantū complexionēs / et
 varios sortiuntur odores pariter et saporēs. nā
 illi liquores in quibus predominatur calidū
 cū humido sunt dulciōres. in quibus autē ca-
 lidū cū siccō sunt acutiōres. in quibus vero p-
 erisistit frigidū cū siccō sunt acrosciores et spū-
 tiores. sed in quibus frigidū cū humido sunt
 gustui inspidiōres. vt patet in pasana / et bu-
 tusmodi. Quidā autē liquores de quibusdam
 arboribus incisis corticibus per attractionē
 caloris solaris sponte egrediuntur. vt balsa-
 mus et terebintina et lacrimis qui calore pri-
 mūdatur / et in mirre subām iduratur. Quidā
 vero de fructibus arborū per expressionē colli-
 guntur. vt vinū / oleū / siccā / et butusmodi. qdā
 per adustionē ignis liquidiores partes quorū
 dā lignorū in extremitatib⁹ educentes magno
 artificio acquiruntur. vt colophonā / piri liqui-
 da / oleū iuniperi / et similia. Quidā autē ex her-
 barū succis exprimunt. vt opiū / aloē / et bmoī.
 qui postea calore ignis vel solis desiccant. et
 quidā errore celi extrema floz pfundēt. et sic
 circa eoz suspiciem inuiscentes apū ministerio
 cōponuntur. vt mel. quidā ex ventis terre hauri-
 untur. vt aqua salinaria / vitrosa / allumino-
 sa / et bmoī. q̄ quibus arte vel natura fit sal vi-
 trū alumen / et bmoī. De his oibus liquorū dif-
 ferētijs pprietatibus et causis sufficienter di-
 ctū ē supra in li. xvij. de herbis et arboribus / et
 eaz succis. et li. xv. de ventis terre. et li. xvij. de pas-
 sionibus acriis. vbi tangit de natura manne et
 mellis que dicitur de aere generari. De melle
 tñ aliqua sūt hic dicēda / et de lacte / et sero / bu-
 tyro / que de animalū venibus emunguntur / de
 quibus superius est omissum.

Mel vt dicit Jsi. li. xx. dicitur a mellisse
 grece. i. apibus latine. Sic enī gre-
 ci apes vacāt. nā apū solerna m i

vando nature artificio parit mella / que p̄ mī-
 de rore aeris sūt creata / et in ariditū folijs ad-
 inuenta. Unde et virgilius. Proinus aerei
 mellis celestia dona. vnde adhuc i india et in
 arabia inueniuntur i similitudinē salis i ramis
 et folijs depēdētia. vt dicit idē. Est autē oē mel
 naturalit̄ dulce sardū tñ ē amara absturbij cā
 eius copia illius regiōis apiciale nutremur
 dicunt autē medici qui de re tractāt naturis /
 precipue galic. q̄ mel pueris et iuuenib⁹ et p-
 fectis vīs in quibus habūdat calor / abus ē
 similitis et nociuus. Senibus autē qui pua vi-
 ta laborāt et frigore dicit cū vino veteri et alijs
 calidis cōuenire (huic q̄ Jsi. lib. xx. c. i.) Est
 itaq̄ mel liquor dulcissimus a materia p̄n-
 sima arte medicinali generatus / cui tamen ex
 calore apis mellis substantiam cōponētis /
 et ex admixtiōe alicuius calidi se cū mellis sub-
 stantia admiscētis acumen cum dulcedine ē
 admixtum. vnde et mellis dulcedo ceteris est
 magis calida / sed minus hūida. vt dicit ysa.
 mel ergo cum sit habens multum caloris et ac-
 ritatis et minus terreitatis et aquetatis p-
 per siccitatem tam terre q̄ ignis multum ē ha-
 bens siccitatis et acuminis et minus frigidita-
 tis et humoris. et ideo iudicatur mel calidū et
 siccū in fine secundi gradus. tamen q̄ subā
 eius est viciā temperamento et medio crati
 multum est mundificatiuum / laranūz et sub-
 tilitariū et siccō calore grossorū humorū i corpe
 incisiuū. et humorū puriorū expulsiuū. q̄. n.
 mel ē calidū / acumini est ppinquū. et ideo in-
 testinorū est pungitiuū / et ad feces expellēdas
 cōmōtiū. Itē talis dulcedo sicut mellis mul-
 tū est habens acuminis et caloris / non tantū
 opilans meatū splenis et epatis / sicut illa in
 quibus pura dulcedo inuenitur. vt. d. ysa. c.
 q̄ quatuor differentijs dulcedinis et saporis.
 Est itaq̄ mel ratione equalitatis et tempera-
 menti multum nature conueniens et amicum.
 sui ad membra multum assimilatiuum. per d-
 torum restauratiuum. debiliū membrorum
 cōfortatiū. sua grossicie noauorum fluxuum
 in receptiū / et latitudinis poroz restrictiū
 nature bene temperate custoditiū. et humo-
 rum paratorum ad fluxum nimium cōbitiū /
 uū. Nihilominus tamen est mel noauoz hūo-
 rum laranūz. nam contrarias habet qualita-
 tes in effectu. et hoc secundum diuersas mate-
 rie dispositiones in quas agit. nam nimis la-
 tar / repunit / et constipat / nimis durat / diu-
 dit et relarat (vt. d. ysaac) Est autē mel cōserua-
 tiuum. mundificatiuum amaritudinis rempe-
 ratiū. et iō pomif in medicinis ad p̄seruāduz

Es

et ad mundificandum et ad amaritudines spe-
 cierum temperandum. ut dicitur in antido. in
 colat. tamen mel crudum non multum be-
 ne dispumatum valde est ventosum et inflati-
 uum/rugitus in ventre generatiuum. in ma-
 los humores facilius conuersiuum. splenis et
 epatis viscositate sua opilatiuum. colere in fla-
 mariu. et febris diurne induciuum. ypocon-
 drioru extensiuu. yliacis et colericis noxiuum
 Mel igitur ut dicitur constā. et ysa. in dicta. di-
 uersas habet actiones/qz quibusdam salubre
 est et sanitatis custodiuium. quibusdam ve-
 ro stipiticum est et morboꝝ generatiuum/ et est
 veneni occultantiu. qd̄ quāto magis est rufi-
 tāto magis ē calidū et acutū/ et humoꝝ magis
 incisiuū/ penetratiuū/ et colatiuū. quāto vero
 magis est albū minus est calidū et acutum
 et tanto melius/ quāto dulcius purius et odo-
 rabilius inuenitur.

Fauus a fauendo est dicitur. nā fa-
 uus dicitur mel mixtū cū cera. In
 fra enim cellulas de cera miro ar-
 tificio cōpositas apes mel colligunt et eius li-
 quozis substantiam intus fouent et sic dicitur
 fauus quasi focus siue fouens/ eo qd̄ mel fo-
 ueat et contineat intra se. vel fauus a fauore ē
 dicitur. nā valde fauorabilis gustui est et dele-
 crabilis ad edendū. vnde scdm̄ Isid. li. xi. fau-
 n̄ fagin grece dicitur quia magis comeditur q̄
 bibit. fagere enim grece idest comedere lati-
 ne. quidam tamen vocant fauū mel a cera eli-
 quati et optime depurati/ i quo summā dul-
 cedine gustus experitur. fauus mellis pent et
 requirit maxime animal quod ab amore mel-
 lis melota dicitur vnde a melle melus vel me-
 lota est dicitur (ut dicit. b.) similiter visus sup
 omnia mel diligit. fauos enim extrahere intē
 dens nō sine sui discrimine arbores altas scā-
 dit. Aliquoniens autē inter fauos (ut dicit ari-
 sto. libro viij. f.) in pfundo aluearis genera-
 tur quidam vermes parui/ sicut sunt araneæ
 et quando crescunt faciunt texturā circa fauos
 et dominantur super totū aluear. et ideo putre-
 scit mel et Itē ibidē bonū ē mel qd̄ extrahitur
 de noua cera. nā mel qd̄ diu manet in cera an-
 tiqua fit rubeū. et corruptio illius mellis est si-
 cut corruptio vini in vimibus/ ppter hoc de-
 bet extrahi et est mel bonū quando simile ē au-
 ro. ut dicit idem. Itē dicit idē qd̄ apes sedent
 super aluearia et suggunt qd̄ est supflūū in fa-
 uis. et dicitur qd̄ si non facerent hoc corruppe-
 retur illud quod ē in fauis/ et generaretur ara-
 nea/ et sedent super fauos et sollicitē custo-
 diūt

ne illa aranea inualescat/ et si inuenerit eaz sic
 eius abus. aliter autem omnes morerentur.

Mellum est potio vel poculum ex
 aqua vel vino et melle commixtū
 quod greci melliterium vocant. si-
 cut et ydromel quod ex melle et succo maciano-
 rum est mixtum. sicut et rodomel dicitur eo qd̄
 succo rose mel miscetur.

Medo vel medus/ quasi menus dē-
 citur. et est potus ex melle et aqua
 optime confectus et decoctus qui
 si crudus fuerit et mel minus bene despuma-
 tum inflationē generat in ventre et rugitus ac
 durissimas torsiones. et quia de facili resolu-
 tur in fumos caput petit/ et diuersas ei ingerit
 passiones. bene vero decoctus et defecatus gu-
 stum delectat/ vocem clarificat. arterias guttus
 ris et canales pulmonis mundificat. cor lenfi-
 cat. corpus nutrit et impinguat. epaticis tamē
 et splenicis et calculosis minus p̄p̄t. quia
 meatus stringit et opilat. quandoqz enim mir-
 ro et alijs herbis aromatis conditur ut san-
 oz reddatur et odoratio/ et diuturnus custo-
 diatur.

Claretum ex vino et melle et specie-
 bus aromaticis est confectum. nā
 species aromaticæ subtilissimum
 puluerem cōteruntur/ et in sacculo linceo et mū-
 do cum melle et zuchara reponuntur. vino au-
 tem optimo species perfunduntur et reperfus-
 duntur/ quēadmodum fit leriuia. et tā diu re-
 nouatur perfusio donec virtus specierum vi-
 no incorporatur/ et optime clarificatur vnde a
 vino contrahit fortitudinem et acumen. a spe-
 ciebus autem retinet aromaticitatem et odorē
 sed a melle dulcedinem mutuat et saporem

Pigmentum ut dicit. b. quasi pilis-
 mentum quod salicet in pila ē cō-
 tusum. nā in pila species aroma-
 tice aguntur/ ex quibus arte pigmentaria que-
 dam delicata pocula electa conficiuntur. vnde
 et pigmentarij dicuntur qui species vendunt/
 conterunt/ et conficiunt/ et componunt.

Mel dicitur acidū mel eo qd̄ ex
 aceto et melle eius materia confi-
 ciatur. nam primo acetum cū her-
 bis necessarijs/ et radicibus diuersis diu de-
 coquitur/ et colato aceto mel purum et optime
 defecatum additur et ad lentū ignem vsqz ad

De liquoribus

spissitudinem iterum decoquitur et bullitur ac
depuratur cum albumine oui cum aceto distē
paratur et in porimelle paruz decocto/ nā omis
immundicias mellis et herbarum ad se attra
bit albumen oui. et supematando vsq; ad ori
mellis superficiem secum ducit quas immun
dicias cum penna pigmentarius seu medicus
caute remouet et deponit/ et sic orimel et in pi
fide mūda reponitur. datur autem cum aqua
calida ad materie compacte digestionem/ mol
lificationem/ diuisionem/ mundificationem/
porozum apertionem/ et opilationum dissolu
tionem/ posset enim medicina de faali indu
cere periculum. si non preparetur ad facilem
educationem et cum orimelle non precederet di
gestionem cum simili arte et ad similes vsus
de aqua et zuchara cum diuersis speciebus sic
syropus/ nunc violaceus et laranuus/ nunc ro
seus constipatuus/ nunc simpliciter/ nunc cō
positus.

Cera est fex mellis intra cuius sub
stantiam liquor melleus ab api
bus est collectus. corrupitur au
tem ipsum mel (vt dicit aristo. libro viij.) quā
do nimis diu cum cere seabus admiscetur. et
ideo qui vult mel in sua puritate reseruare de
bet ipsum tempestiue a cere substantia sepa
rare. Habet autem hoc cera proprium qd inter
omnium liquorum feces superenatat/ et cū ca
lescat ad fundum non descendit sed potius qd
rens superficiem sursum tendit/ et hoc faciunt
partes ignee et aeree que in eius substantia do
minantur. vnde cera in aqua calida resoluta
deorsum aquam premit et per eius superficiem
se diffundit. nam multum habet aeree le
uitatis ratione cuius sic ascendit. cera autem
quanto est recentior/ tanto est odoratioz/ du
cilioz/ et purior. et ad diuersarum impressionū
et figurarum susceptionem aptioz/ et tam for
me suscepte qd scripture impressio in eam est du
rabilioz. et talis cera virginea appellatur. Est
insup cera multis vsibus necessaria atq; apta
valet eni in medicinis/ in confectioibus va
rijs et vnguentis. nam virtutem habet calefa
ctiuam/ resolutiuam/ aperitiuam/ maturatiuā
attractiuam/ euaporatiuam/ et consumptiuā
valet etiam ad luminis nutrimentum. et ideo
cera seruit in deozum templis et aris/ in domi
nozum mensis. vnde a cera vel a ceris dicitur
tur cerimonie. quia in templozum cerimonijs
ceret offerebantur et adhuc offeruntur. vt dicit
b. vnde qui seruiunt de candelis ceris/ in ec
clesia dicuntur ceriferarij. sicut qui seruiunt in

regum et pontificuz aulis primitiēij nomiā
tur. vt dicit idem. Sigillis etiam ceris litte
re muniuntur/ et signantur ac si secreta ocul
tantur. priuilegia confirmant. tabule cera sim
plicia vel colorata replentur et ornantur/ in qui
bus variarum litterarum caracteres stili offi
cio vel inscribuntur/ vel etiam complanantur.
panni quoq; lineij ad vsu syanos incerantur
libros enim inuolutos tutos reddit ne aqua
vel pluuia perfundantur. nam cera quam
dam habet vinctositatem qua bumida fugat
et per pannozum poros stiliidum penetrare
interius non permittit. in calore liquefit ce
ra et deficit/ frigore vero indurescit. bumidis
et bumefactis cedit/ sicis vero et asperis inbe
rescit. et ideo bumectantur sigilla ne adbercat
cera illoz in litteris et figuris.

Cereus per derivationem a cera/
a qua formatur est nominatus vt
dicit Isidorus libro. xx. de quo qd
dam ait sic. Dicere uocamus prestabo ce
reus ignis. Subducta luce altera tibi luxum
vt dicit idem. nam ad hoc est vsus cereozum/
vt ex eozum lumine ea que sunt in tenebris ap
pareant et luceant. In cereo autem nra arte
duntur scilicet materia/ vsus/ dispositio/ siue
forma. materia vero triplex est. nam pro ma
teria habet lichmum siue lignem. vt dicit
Isidorus ipsam ceram atq; ignem. lignem
qui et lichmus dicitur filum est stupeum et to
tius cerei substramentum. cera que circūuoluit
tur est luminis nutrimentum. ignis qui super
ponitur siue superaccenditur vniuscq; est finis
complementum. nam agens in lignem medi
ante cera conuertit vniq; in suam similitudi
nem. vnde et in dispari natura mirabilem in
ter se habent aptissimam vniōez. forma et di
spositio eius pyramidalis a lato incipiens et
circūferentialiter agens. vsus eius est vt illu
minationis gratia candelabio affigatur vel
candelozum vel ceroferatozū manibus an
te dominos deferatur.

Hæc est liquor dulcis et candidus i
māillis per actionez caloriz ex
sanguine generatus. vel (vt dicit
aristo. libro. xviij.) lac est sāguis decoctus di
gestus non corruptus. quando enim fetus p
pter magnitudinē hō pot nutriti p vmbilicā/
ppat ei lac a natura ex sāguie mēstruo spulso

ad māmillas vbi digent & decoquit / & ex al /
 bediue glandular māmillar in cādozis spe
 ciem transformatur (vt dicit constan. li. xix) ea
 dē enim est natura mensuri sanguinis atq; la
 ctis. & ideo natura creat lac propter abuz nati
 a quo abatur extra. non tamē debz esse lac an
 te tempus partus nec post multū nisi accidat
 contra naturā. in illo enim tēpore cōpletur la
 ctis digestio in aialibus que habent tempus
 vnicū stantū ad parandū. sed in mulieribus
 diuersatur / & ppter hoc debz esse bonū lacne
 cessario post sermentes. & lac dulce quādo ē
 bene digestū. & hoc fuit necessariū ppter abū
 aialis qui est dulcis. abus enī omniū aialiu
 nō ē nisi dulce & valde digestū (vt dicit idem
 ibidē li. xxiij). f. Itē dicit aristo. li. vi. f. aialia
 ouantia nō habent lac neq; māmillas & in oī
 lacte est aquositas tenuis & pars grossa que ca
 seus dī. & quāto lac est spissius / tanto caseus
 & lac animātiū carētiū dētibus super? magis
 coagulatur. lac vero aialis habētis dentes in
 vtraq; mandibula nō. neq; eius sepum / & lac
 huiusmodi aialis ē dulce & tenue vt lac came
 li & eque & post asine. Itē idē ibidē. in quibus
 dā regiōibus nō expectatur capriū impregna
 tū sed accipit vrina & cū ea cōficatur māmilla
 la / & erbit priū sanguis. deinde quasi sanies
 & post lac bonū / nō peius lacte impregnatur
 & nullū lac est in māmillis marū / generaliter
 quāuis aliquādo accidere videat aliter. que
 dā aut herbe habent humorē lactē vt tūinal
 lus / & quedā arbores vt ficus / cuius lacte vt
 ibi dicit aristo. lac aialū coagulatiū ē. & lac ca
 vū spissius ē omniū aialium ppter leporez &
 porcor. Est aut maxime spissū i partu. sed p?
 subliatur vt dicit aristo. lib. vi. in fine. vacca
 ante partū nō habet lac sed post habet bonuz
 & cū priū coagulatur fit quasi lapis / & hoc ac
 cidit quādo cū aqua cōmiscetur. vt dicit idem
 ibidē. Itē idē li. x. quādo puer nūm lacte cali
 do dentes eius citius oriūtur. post partū autē
 & mūdificatiōē lac mulieris multiplicatur &
 quedā mulieres habent solū lac in cono mā
 millar. & quedā in alijs partibus ipsar. & qñ
 lac nō bene digeritur coagulatur & māmille in
 durescunt qñ tota māmilla est valde mollis &
 si superuenit aliquis pilus accidit magna in
 firmitas / & dicitur pilosa / & nō cessabit dolor
 quousq; exeat pilus cū lacte / aut quousq; pu
 trefiat & creat. & dū lacerit nō inuenitur gene
 raliter menstrū. Quedā vero lactantes men
 struāt cū fuerit eaz lac humidus sanguis & qñ
 pueri lactantur sanguie grosso & multo / accidit
 eis spasmus / & si fuerit lactans fertilis / tūc

nocer multitudo lactis. & mulier nigra nutriti
 lius & melius habet lac q̄ alba. vt dicit idem.
 Cōsimiles pprietates lactis & multas alias
 recitat (ysa. in dieta) vbi sic dicitur. lac inquit
 generaliter diuiditur simpliciter. aut. n. ē dul
 ce etiens nouiter a māmillis / aut ē acidū siue
 acce iā diu mulsū / aut ē inter vtrūq; medio /
 cre. dulce autē ē magis sapidū. qz vicinū san
 guini & amicū in ipsū de facili conuersiū. &
 ideo laudabile est ipsius nutrimentū. Est au
 tē cōpositū ex tribus substantijs in virtute & a
 ctioe varijs & diuersis. vna subliatiua & mū
 dificatiua altera vero grossa & opilatiua. ter
 tia est mollificatiua. nā subā aquosa & serosa
 acuta est & subliatiua. grossa est caseosa que
 frigida est & grossa & ideo opilatiua. butyro
 sa vero est vinctuosa & mollificatiua vnde lacuz
 fit sua substantia aquosa & acuta est grossorū
 humorū inasiū / & subliatiū. viscer lauari
 uū. inestinoz mordicatiū. ventris solutiū.
 & fecis de facili expulsū. corruptoz humorū
 interius in corpore & exterius absteriū. ve
 narum penetratiū / opilationis splenis &
 epatis aperitiū. & maxime si fuerit ex anima
 libus calide cōplexionis. vt ex camelis. & tale
 lac est ydropicoz iuuatiū (vt dicit idē & seq̄
 tur) lac itaq; laudabile est & in suis tribus sub
 stāijs temperatiū. sua aquositate est mēbro
 rū mūdificatiū. sua butyrositate est venenis
 repugnantium & membrorum humectatiū
 sua caseitate abariorum ab ouificio stomachi
 ad fundū depressiū. Est & alia lactis laus
 quia si temperate & oportuno tempore mun
 dato prius corpore accipiantur / corporeis ē lau
 dabiliter nutritiū & substātie sanguinis af
 similatiū. Si autē a corpore non mundato
 vel tempore non cōgruo accipiantur in malos
 humores quos inuenit est conuersiū & ipso
 rum augmentatiū in fumos calidos resol
 uuntur / & sic erit doloris capitis causatiū & si
 febris materiam inuenierit / erit caloris febril
 is inflammatiū. vel si calorem naturalem
 inuenierit debilem de facili acescat / & fit in sto
 macho acetosum. nam quando est humor ni
 mius & paruus calor acetositas vel putredo
 fleumatis generatur. & ideo lac non est frequē
 ter sumendum nisi corpore existente tempera
 to & stomacho inanito. nam si corpus a putri
 dis humoribus & colericiis fuerit vacuū & de
 puratum si lac bene digestum fuerit / multum
 & bonum prebebit corpore nutrimentum. lau
 dabilem generabit sanguinem. carnem aug
 mentabit. humectabit corpus & exterius i sup
 ficie faciet tenerrim atq; pulchrum. vt. d. idē

Item dicitur idē rursus lac inquit bibentes se-
 iunos esse conuenit / et calidū esse quando vbe-
 ribus est vicinū. nec ē aliquid comedēdū quō-
 nīscq; lactis substantia digeratur. oportet etiā
 vt labor / et motus nimius caueatur / quousq;
 descendens ad decoctionis locum digeratur
 q; ex inordinato motu / et calore nimio subito
 generato eius vncuositas in fumū nociuū re-
 soluetur / et grossiori parte remanēte indigesta
 multiplex corruptio generaretur vt dicitur idē
 Eleccum autē lac vt dicitur ibidē. debet habere
 quatuor qualitates / colorē / odorē / liquorē
 et saporem. Colorē albissimum clarū a ciniri-
 tate / et rubore / et humiditate marie alienē. Odo-
 rē gratum ab horrore / et a grauiditate remotū
 Liquorem inter subtilem / et grossum medium
 cuius mediocritatis signum ē si gutta sup vn-
 guem posita remanet continua / et nō liquefacit
 cuius guttule forma inferius est lata / et superi-
 us est acuta. Saporē habet acceptabile quē
 nec amaritudine nec faldedine nec acedie ē ad-
 mixtum. Inter omnes autem istas differenti-
 as lactis / femineum magis creditur esse tēpe-
 ratum. q; omne lac naturam / et complexionem
 animalis cuius ē naturaliter imitatur. / et ideo
 quia humana complexio maxime est tempera-
 ta / ideo muliebri lac maxime tēperatum. pro-
 pter quod maxime est nutritiuū / humectatiuū
 et asperitatis angulorū oculi potissime mitiga-
 tiuum. / et quicquid de bonitate lactis supra dī-
 ctum est totum concurrit in hoc lacte.

Lac camelini ex animalis calida
 complexionē ceteris magis est ca-
 lidū / et plus subtile / et minime vn-
 cuosum / et minime nutritiuum. diureticum / et
 opilationū aperitiuū. / et iō ydropicorū et opi-
 latione est potissime iuuatiuū. nā camelus na-
 ture est calidissime ppter qd calor dominans
 sāguinis attrahit vncuositate. / et ideo sāguis
 remanet sine vncuositate. Lum igitur lacni-
 bil aliud sit q; sāguis secundo decoctus / sa-
 por sāguinis cameli salus est / et acutus. / et iō
 bumorū est inasius subtiliatiuus / et grossicie
 atenuatiuus. Quere supra de camelo in tratu
 de animalibus.

Lac vaccinum lacti camelino ē op-
 positius. nā vacca nō habet tū ca-
 loris vt sāguinis attrahat vncu-
 ositatem. / et ideo eius lac fit valde vncuosus
 et maxime nutritiuum. plus. n. nutrit lac vac-
 cinū q; pecorinū / lz pecorinū sit magis calidus
 q; vaccinū. cuius rō ē. vt. d. idē. q; cū vaccinū
 lac nō tātum habeat caloris quānum pecorinū

nū pauca vncuositas sibi sufficit / et illa tota re-
 manet in lacte / et recuperat caseitate. / et ideo ma-
 gis nutrit / q; subā vncuositatis nutritio: ē
 q; caseata. q; calidior / et humidior / et calori san-
 guinis vicinior / et facilior in sanguinis mutari
 onē. / et illa vt dicunt antiqui melius / et cū? nu-
 trit que citius / et facilius in sanguinē cōmu-
 tant (vt dī ibidē) lac tamē pingue melius nu-
 trit q; ipsa pinguedo que calidior est / q; subā
 lactis habet aquositate liquidā substantiam
 et interiora corporis penetrat. sed sola pin-
 guedo aereitate sua superenatat / et ppter hu-
 miditatis sue substantialis grossicie cito coa-
 gulat / et indurat. / et ideo lac vaccinū sua aquo-
 sitate ad interiora penetrat. sua vncuositate ca-
 lorē naturalem roborat. caseitatis sue pauca
 rate naturā multū nō aggrauat / sed pon? ad-
 iuuat / et sustērat. vt dicit idē. Alio igitur modo
 lacte est vtendū ad nutriendū. q; tunc tribus
 eius substantijs pariter est vtendū. Alio mō
 ad mundificandum / et calorem mitigandū q;
 tunc serositate liquamen est a butyrositate se-
 questrandum. Alio mō ad calefaciendum / et hu-
 mectandum. Lactis etiam vsus consideratur
 secundum subtilitatem / et grossiciem / et mediocri-
 tatem. vt dicit idē. Subtilitas autem attrē-
 ditur in substantia / et in actione. In substantia
 vt illud est melius quod cōplexioni humane
 est vicinus vt lac femininum / quod tanto est
 vtilius quāto mānille est vicinus efficacius
 est enim contra venēria / contra renū / et ves-
 icē mala / contra pulmonis vulnera si multuz
 aerem non tangat / et eius virtutem aeris qua-
 litas non immutat. Subtilitas vero in actionē
 eius butyrositatis cum caseata separatur / et a-
 quositas tunc cum acimine augetur. vt patet
 in camelino quod minime nutrit. calore tamē
 suo / et subali liquore ydropicis subuenit / et suc-
 currit. lac vero grossissimū est vaccinū / et minus
 ceteris liquidum / et aquosum minus acutū / et
 minus butyrosum. vnde bene nutrit / stoma-
 cho cōuenit / membra confortat. calorem epa-
 tis / et stomachi refrigerat / corpus impinguat / et
 augmentat. vulnera intestinorū / et matricis sa-
 nat. Est autem tanto melius / et salubrius si la-
 pidibus stūualibus accensis / et intus extinctis
 tota aquositas p parte māria cōsumatur.

Lac caprinum inter predictas dif-
 ferentias tenet medium / quia i su-
 is tribus substantijs post femi-
 ninū ee dī potissime tēperatū / et iō p pulmōis
 vulnera / et renū ac vesice vicia cū zuchara mul-
 tū cōfert. eius vtrū a caseo / et butyro separati

maxime est colatiuū mūdificatiuū et colere re
pressiuū. lac aut caprinū per se multū bibitur
i stomacho de facili coagulatur. et ideo ne no
ceat cū modico mellis et falsis gēne tēperetur
et nunq̄ coagulabitur. et si inceperit coagulari
in stomacho dissoluetur. et q̄ caprē pascentur
siccis et ramoz extremis eaz lac ē minus
aquosū et magis stipticū et stomacho congruū
Nā lac ex pascais diuersificatur. nā que pasca
tur tenens et recētibus herbis lac faciūt aquo
sū et subtile. et stomacho est nociuū. que vero
herbis laxantiū lac faciūt mōrificatiuū et ner
uoz pūgitiuū. et ē nociuū et laxatiuū.

Lac pecorinū magis est calidū et
siccū q̄ vacinū. minus habens
butyrositas et plus calcitatis. et
ideo minus nutrit nec corpori ita conuenit vt
vacinū. Adstratur aut hoc ex grauitate sui
odoris. nā vt dicit galie. lac pecorinū in odo
re est grauis. q̄ vacinū. et ideo magis ē flen
maticū. magis aut nutrit q̄ caprinū. s̄z min⁹
vacinū. vnde minus ē tēperatū q̄ caprinū

Lac asininū est temperatū et nutriti
uū resūtiuū. nentis tū resolutiuū
et neruoz remollitiuū. et membro
rū siccitate et calore induratiuū humectatiuū
pectoris iuuatiuū et tussis et anhelitus diffici
lis mitigatiuū. vulnerū renū et vesice curatiuū

Lac caballinū vicināte habet ad
camelinū i subtilitate et acumine
et calore i apostematibus manicū
est iuuatiuū aperitiuū et menstrualis sturū p
uocatiuū. si causa menstruoꝝ calida sit et sicca
quam p̄rietatem habet illud lac ab omni la
ce alio separant. vt dicit ysa.

Lac porcinū sc̄z ysa. est subtile et a
quosum. quia ex sua frigiditate i
coctū remanet et indigestū. et ideo
si sc̄m medicinā accipiatur parū aut nullū
confert iuuamentū. sed si sc̄z abū cū succo or
dei sit coctū bonū generat et humidum nutri
mentum. vt dicit idem.

Lac animalium partū vicinorum
est subtile et aquosū. q̄ aquei hu
mores adunantur in animalibus
tpe partū os matricis clauditur. et lac aquo
sis humoribus cōmiscetur. et iō eo tpe ē noci
uū. vomitus et fastidū. puocatiuū. asperitatis
remollitiuū. et villoꝝ stomachi lubricatiuū
ventris laxatiuū. dup. ad digerēdū et stipticū
et in stomacho coagulatiuū. et pessimū i firmi
tati generatiuū. et ex fumo ascendente cerebri

percussiuū. et doloris capitis causatiuū fetū
ris dentū et anhelitus induciū. vnde si lac
fuerit corruptū vel plus debito assūptū. vel
alio modo vel tpe q̄ expedit sit acceptū. mult
taz infirmitatū ē generatiuū. maloz humorū
et lubricoz est nummū. bonoz humorū ē cor
ruptiuū. arenaz in vesica et renibus ē adu
natiuū et putrefaciū. calorū naturalis
debilitatiuū. et innaturalis calorū ac febril
inflammatiuū. gingiuarum et dentū infectiuū
pustularū pessimū et scabiei i parulis causa
tiuū. ruginis et ventositis excitatiuū. opi
lationū renis et epatis affectiuū. stomachi
grauatiuū. et lubricitate sua cibatorum ante
digestionem expulsiuū. et siclientere induci
uum. has et multas alias inducit lacis coru
ptio passiones. Sed hec de lacte bono et ma
lo nunc dicta sufficiant.

Strum est pars lactis aquosa a la
ctis alia parte per coagulū seque
strata. nam coagulū partes buty
rosas et caseosas simul iungit et ab eis q̄d liq̄
dum est et aquosum diuidit et discemit. cuius
effectus superius recitantur. habet enim virtū
tem putredinis lauantiam. nā intestina lauat
et vulnera intestinoꝝ de sanie mundificat.
pectus purificat. sitim sedat. acumen colere
bee mitigat. scabiem et imperiginem mundat
splen et epas deopilat. quere supra i primo. se
cundum ysa.

Butyrum a buēdo id est perfunden
do est dicitur. vt dicit b. Sua. n.
vncuositate et humiditate habet
im diere et perfundere corpora que tangit. nā
butyrum est flos lactis multum habens calc
ditatis et humiditatis cū dominio aereitatis
ratione cuius habet multū vncuositatis. Est
n. butyrosa subā naturaliter calida et humida
viscosa et vncuosa humane cōplexioni vicina
(vt dicit ysa). vnde sepe comestum stomachi
est humectatiuū. ventris solutiū. maxime
si recens fuerit et ideo antiqui vt dicit idem. as
similauerunt butyruz oleo mirro pinguedini
dientes q̄ si quis acceperit valet screanni pe
ctori et pulmōi si ibi fuerit apostema quia p
p̄se ē maturatiuū. et humorū dissolutiuū.
et superfluozum pectoris mūdificatiuū. mari
me si cū melle vel zuchara comedatur. sed rūc
m̄nus est maturatiuū et screationis ample
iuuatiuū. vt dicit idem. subdens ibidez bu
tyrum repugnat venenis. membra humectat
asperitatem oculoz eius lenia mollificat et
emūdat apostēa dissoluit et maturat. vulnera

De liquoribus

pulmōis gutturis et pectoris mire sanarentur
et intestinoꝝ morisuras mingat. nervos indi-
gnatos et contractos seu spasmatos mollificat
atq; laxat. vnde dicitur idē (dicit autem auicē.) qd
contra venena interius sumpta singulare pre-
sidiū est. si intoxicatus butyrū in lacte calido
resolutum bibat et magna quantitate. nam in-
cruositate sua opilat meatus ne ad cor ascen-
dat subito vis veneni. preterea venenositates
totā ad se attrahit et ipsam inuiscat. per vomitū
enacuat de corpore et educit (vt dicit idē.) sicut
autē sic. flos lactis siue superenatās et pingue
do recolligitur in vase mundo et cū quodā la-
to ligno rotundo et perforato diutissime percuti-
tur per violentiā et mouetur. ex quo motu ca-
lor naturalis in substantia lactis eratur. et
cōfortatur totā vinctuositate in simul recolligit
que sua leuitate superficiem petit. serosa vero
aquoſitas cū partibus calidioribus inferius descē-
dit et butyroſe substantie tanq̄ nobiliori cedēs
fundū petit et illa butyroſa substantia que ena-
tat in superficie recolligitur. et ad vsus varios
necessarios in vase mundissimo reſeruat. qd
quāto recentius. tāto est ſaporosius et gustui
delectabilius inuenit. Est autē in principio mol-
le et liquidū. sed paulatim naturali calore con-
tra humiditas partes inualeſcēt et eas cōsumē-
te mediocriter indureſcit. vnde bene et munde
refiat et nutrit et pulmēta loco ſagiminitū vel
olei bene condit. Salitur autē aliquantulū vt
melius conseruetur. et vt eius potentialis hu-
miditas ſiccitate ſalis temperetur. iſup vt ei
ſaporositas augmentet. nā gustui in ſapore ē
magis gratū quādo medio ceterē ſaliti. quā-
do autē nimis antiquatur eius ſapor cū odore
diminuit et i graue odore et ſapore gustui hor-
ribile transmutatur. et tūc nō valet ad abarā
cōdicēda. valet tū ad varia medicamina et yn-
guēta. qz sepe accidit id qd nō puenit gule. cō-
gruit tamē in bilominus medicane alicui.

Caseus vt dicitur Iſi. libro. xx. a ca-
rendo ē dicitur. eo qd tā diu in va-
se premitur quousq; sero careat et
a lactis aquosa subā separetur. vnde dicitur ca-
seus quasi carens eo qd quando est siccus hu-
more caret seu liquore (vt dicit idē.) Secun-
dum. h. vero careus a cadendo est dicitur / eo
qd de ſaci cadit et recedit. cadit et labitur inter
digitos facientis. Est autem caseus ser lactis
nam vt dicitur ysa. (caseata substantia lactis ſri-
gida est et grossa et ad digerendum dura. rari-
de enim descendit de stomacho et magis acci-

net ſtipiditatē q̄ ſolutioni. et est grauis stoma-
cho et epati renibus et spleni maxime si loca il-
la fuerint opilationibus preparata / et calca-
los in renibus generat. et ideo ppter ista ma-
la accidentia dicit constan. qd omnis caseus vni-
uersaliter est malus / tamen caseus qui lacti est
vicinus minus est nociuus. Unde distinguit
yſa. inter recentem veterem et mediocrem. recentis
caseus quia adhuc recens est malos humores
non generat / quia adhuc rennet partem dul-
cedinis et aquositate ipsius lactis. et ideo ad
digerendum est facilior / et ad nutriendum lau-
dabilior et ventris solubilioz / et maxime si nō
fuerit salitius quia ſalfedo ibi ſaporem cauſat
et auferit dulcedinem. nāz nimis ſalfus nimis
est deficcatiuus et stomacho est nociuus. carēs
autem omni ſale magis est nutritiuus et cor-
poris humectatiuus et magis carnis augmen-
tatiuus stomacho tamen est nociuus / et de ſa-
cili in ſumofitates reſoluitiuus si stomacho fue-
rit calidus. Si vero fuerit frigidus in acetofū-
tatem est de ſacili conuerſiuus. Ad ediocriter
igitur ſalfus melius digeratur et minus stoma-
cho est nociuus. ſine ſale enim de ſacili est ace-
toſus. minus vero ſalfus stomachi fit moriſi-
uus / et sanguinis incenſiuus.

Caseus autem casus ē acutus et val-
de ſiccus ad nutriendum groſſus
et ad excendū de stomacho nimis
durus qz si lactis aquositas ē ablata acumen tū
et ſiccitas coaguli ei dominatur. vnde etiā ſub-
tilitatem erit. et ideo ſuperfluitas corporis nō
ita inde ſubſiliatur ſicut alijs ſubſiliantibus /
vnde duobus modis nocet corpori / quia ei
corruptio et groſſities nutrimenti ſuperfluita-
tem ingroſſat et corrumpit. stomacho nocet qz
per acumen coaguli repugnat omnibus alijs
de iuuantibus et in nutrimentum peius ipſa
iuuantia transducantur. vnde ſi in corpore in-
uenerit groſſos humores in renibus et in veſi-
ca lapides part. groſſos enim humores cali-
dos et incenſos coadunat et cōpingit. Est igit
vitandus ita vetus. nullus enim conſert iuu-
men nec nutrimentum nec obedit digeſtioni
nec bonum generat ſanguinem nec ventre hu-
mectat nec yrinam. puocat / sed inuentiaz hu-
miditatem conſtringit et deſiccet. omnis itaq;
caseus vetus durus ſiccus et ſpongioſus pre-
ſiccitate et poroſus / ad nutriendum ſacilis ni-
hil habens vinctuositate corpori est nociuus
minus autē ē malus vna caseus vel aſius qd oca-
latus et poroſus. nā pūctio ſub ē ſignum. est.

humoris et vinctuositas qui autem porosus est minus est malus quando est recens quam in-
 mis vetus. quia ut dicit dyas. caseus recens
 humectat ventrem. vetus stringit maxime cli-
 pams/ vel si ab aqua abstractus assetur et ma-
 xime si ante prandium assumatur. Ad eam enim
 stomachi sua grossicie obturat et cibum descen-
 dere ad intestina non permittit. post prandium
 aut sumptus cibaria comprimunt/ ut rotular et ad
 locum extrinsecus descendere compellit. Caseus in-
 ter veterem et novum medius multum est nutriti-
 uus. propter eius saporositatem et grossiciem/ et
 quod calore naturali velociter induratur. quanto
 autem calor naturalis ei dominatur magis/ tan-
 to plus et fortius indurescit/ et magis mēbus
 inborrescit (huic usque ysa. in dicta) secundum autem
 dyas. et aristoteli. li. iij. f. quanto erit in lacte mul-
 ti casei plus erit cibi. Est autem caseus secundum dyas.
 veneno contrarius. nam grossicie sua et butyro-
 sitate opilat meatus venarum et non permittit ad
 eorum ascendere vim venem. Caseus enim recens
 appositus calidus extrahit venenum a mor-
 bus venenatis et huius signum est/ quia ap-
 positus super morsus rabidi canis aut serpen-
 tis totus candor casei conuertitur in liuorem
 valet etiam contra antracem et alia apostema-
 ta venenosa vel extra superpositus vel come-
 stus. in multis etiam alijs conuenit medicinis
 ut d. idem.

Coagulatum est lac in quorundam ani-
 malium stomachis inspissatum. cuius
 virtute lac aliorum animalium co-
 agulatur in qua parte butyrofa cum caseata
 aggregata pars serosa et aqua a partibus alijs
 sequestratur. dicit aristoteli. li. iij. f. quanto in-
 quit lac est spissius/ tanto caseaceus et coagu-
 lacius. sed lac animalis carens dentibus in
 superiori mandibula coagulatur. lac vero ha-
 bens in utraque non sic necius sepum. Item
 ibidem dicit lac coagulatur ex coagulo et lacte
 ficu quando lac ficuum aggregatur in lana/
 deinde abluuntur illa lana cum modico lacte et
 citius admiscetur illud lac in residuo et sic cro-
 tum coagulatur. Item ibidem coagulatur non
 inuenitur nisi in ventre suggestium aduenu-
 minantium. in illis qui non habent dentes in
 utraque mandibula non inuenitur nisi in lepo-
 re. quanto citius autem plus venustatur coagu-
 lum erit melius et valet contra fluxum ventris
 maxime leporis parui et cerui. ut d. idem ari-
 sto. Idem lib. xvi. dicit accidit lacti quod coagula-
 tur per coagulatum quando coagulatum est lac in
 quo est calor spiritualis. et ideo adiuvat et sus-

stentat lac sicut maris sperma sustentat men-
 strualem sanguinem femine in matrice. quo-
 niam natura lactis et sanguinis menstrui ea-
 dem sunt. ut dicit idem ibidem. De coagulo di-
 cit ysaac. f. de caseo. coagulatum inquit coagu-
 lanter virtute sui acuminis et caloris atque siccita-
 tis sibi dominantis quibus sua humiditas
 finitur. et quantum coagulatum sit in omni caseo
 minus sentitur in recente. propter humiditatem
 sue humiditatis. Coagulatum itaque in stomacho
 lactantis animalis et ruminantis inuenitur
 quo sal admiscetur/ et sic super ignem in fumo
 desiccatur et induratur/ cuius modica particu-
 la cum fuerit in pauco lacte tepido resoluta et
 cum residuo lacte admixta totum coagulabit
 quod est coagulabile et condensat. unde pa-
 tet quod consimilis virtus latet in substantia coa-
 guli qualis inest substantie seminis masculi.
 ut dicit aristoteli. auicenna. ysa. et alij. et hec dicta de li-
 quoribus nunc sufficiant.

Sunt autem quedam virtutes tam
 humoribus quam liquoribus et reb-
 alijs inherentes. de quibus hic bre-
 uiter aliqua inferemus. nam sunt diuersas con-
 pleriones et virtutes diuersis rebus domina-
 tes diuersimode reperiuntur operationes. ut est
 virtus operatiua/ maturatiua/ mundificatiua etc.
 Perpetua itaque virtus operatiua per calidum et siccum
 cum subtili substantia. ut per in cepis succo porri/ et in
 alumie et bismol/ ex quorum perfectione operuntur
 venarum/ et emoroides puocantur/ ut d. costan.
 Rarefactiua virtus operatiua per calidum et humidum.
 nam calor rei substantiam penetrat et dissoluendo
 humiditatem sibi obediētem aperit et dilatat. ut per
 in malua et sambuca mediana coriice et bismol/
 que bullita in oleo aut rarefactiua et extendunt
 ut dicit idem. Operatiua virtus operatiua per frigidum
 et humidum cum obtusa substantia. ut per in dragato/
 albugine oui/ et pallio. nam becyviscostrite et ob-
 tusitate substantie poros replet et frigiditate con-
 stringit. Inspissatiua virtus operatiua per frigidum
 et humidum. ut per in madragora/ que iposita super
 autem ipsam inspissat. ut d. idem. nam frigiditate con-
 stringit partes humiditatis liquidiores. Et huius
 ditas partes centrum reddit substantiam propter
 cose quos spissiores. alij autem operatiua per calidum et
 humidum. nam calor consumit partes liqui-
 diores/ quibus consumptis partes tenestres redduntur
 spissiores. Induratiua virtus operatiua per
 frigiditatem et siccitatem quod utraque qualitas mouē-
 do ad centrum totam substantiam reddit duram: et quod
 autem operatur per frigidum et humidum frigi-
 ditate partes liquidas restringente. ut per in
 gelu et in glacie. quandoque etiam per calidum

et sicca partes terrestres cōpingendo et per cōsequens indurando ut patet in latere et in luto. Aspersione virtus operatur per calidum et sicca cum grossa substantia. nam calor quod est subtilius eleuat et mouet ad circūferentiā / et illud acuit in conū. quod vero grossius et sicca tendit ad centum et sic fit tota substantia inequalis / que in equalitas est causa asperitatis. propter hoc operatur asperitatem in humido frigiditas coarctando et cōstringendo partes rei circūferentiales ad mediū non permittendo partes liquidiores se diffundere ad extremū. propter quod partes superiores in quibus domiatur frigiditas acute et asperere exteriori sensui ostenduntur. quia sunt diuersitate materie impressione a frigido et calido recipientis varie sunt et diuersae reze cōditiones et proprietates et reze cōmitiones naturaliter vel accidentaliter derelictae. ut patet. et ut dicitur auicē. et constā. et est expressū supra in tractatu de quantitatibus elementariū proprietatū. Item virtus est mollificatiua que operatur per calidum et humidum / vel per calorem humiditas partes dilatātes et rarefacientē / et partes a pabulis disgram. ut facit dialtea que humida est et parum calida mediocriter tamē calore sui aperit / et ex superabundantia humiditatis sue humores fluidibiles reddit / et sic per consequens mollificat et remollit. vel hoc fit eo quod calore dominante super partes aqueas et terrestres / eas res soluent in partes aereas et celestes. ut patet in vaporibus terrestribus et aqueis attractis ad interstitia aënis que resoluantur in mollissimas pluuias et guttulas / nuncioris nunc grandinis siue niuis (ut dicitur cōmen. super li. iij. methē) secundum sensum etiam est manifestum ut caloris dura remollescere / et superueniente actione calidi partes partibus inuicem vit berere. ut patet in cera. et in alijs liquefacilibus super quarum partes aqueas et aereas virtus ignea domiatur ut dicitur cōstan. Virtus autem maturatiua sicut et digestiua per calidam virtutem et humidam operatur sicut et retentiua per frigidam et siccam / et expulsiua per frigidam et humidam. et apertiuua per calidam et siccam principaliter operatur. Attractiua virtus per calidum et siccam operatur. ut patet in diptamo serapino et stercore columbino / et consimilibus. Laxatiua habet operari per easdem virtutes sed vehementius. unde que vehementer attrahit laxatiua sunt ut scamonea etc. operatur etiam per frigidum comprimendo. et per humidum lenificando et lubrificando. ut patet in prunellis thamarindis etc. Putrefactiua quod operatur per calidum et humidum operatur

quandoque vero preter hoc. et maturatiua per calidum et siccam sicut et attractiua ut patet in cantharidibus et flammula et huiusmodi vehementer calidis que pustulas generant et canem vicerant valde cito. De alijs autem virtutibus et consimilibus dictum est supra. li. iij. de proprietatibus elementarum qualitatū in libro. vij. in tractatu de remedijs morborum.

Putredo est substantialis humiditatis corruptio pueniens ex indigentia caloris naturalis superabundante calore alieno. calor enim innaturalis agens in humidum quod non regitur naturali causa est inductiua putrefactionis (ut dicitur super li. methē) omne autem terreum frigidum difficilius putreficit quam calidum. ut dicitur aristoteli. similiter coagulatum ratione frigidi tardius putreficit. ut est videre in glacie et in crystallo. omne enim feruidum tardius putreficit quam minus calidum. ut dicitur aristoteli. nam intensio caloris inducens feruorem fortior est calore aënis siue aliunde venientis. et ideo non permittit se vni nec aliquam circa rem feruentem permittit fieri immutationem. omne enim motum tardius putreficit quam non motum. ut dicitur aristoteli. nam motus inducit calorem conseruantem et calorem exacerbat naturalem. Insuper omne fluens tardius putreficit quam non fluens. ut dicitur idem. nam calor accidentaliter ex aere contingente infirmior est et debilior quam calor naturaliter generatus ex motu siue ex fluxu. et ideo de facili se vni non permittit. omne autem corpus multum id est multe magnitudinis tardius et minus putreficit quam corpus paucum. ut dicitur idem. nam si corpus est calidum plus by caloris naturalis resistens causis putrefactionis. Similiter si est frigidum sua naturalis frigiditas melius resistit calori accidentali inducti putrefactionem in magno corpore quam in paruo corpore. et hoc patet in mari (ut dicitur aristoteli) nam mare diuisum cito putreficit / vniuersum autem nunquam. Similiter est videre in aquis alijs magnis quarum partes diuise a totali flumine cito putrefaciunt. et ideo in partibus sic diuisis vermes generantur per putrefactiones. Ratio est. quia calor naturalis disgregans in eis facit subtile diuidi a grosso / et tunc ab aqua et aereo ex substantia autem subtili aqua et aerea a grosso re pre per calorem segregata id est calor disgregans facit generari vermes et alia animalia et hoc est quod dicitur aristoteli. quia calor naturalis disgregans coactare facit disgregata et conuertit in natura animalis / et hoc per putrefactionem per caloris extrin-

nei introducta. vt. d. comen. Putrida igitur sunt gustui horribilia et abhorribilia stomacho et nauseam puocantia. Sunt et grauis odoris et mali saporis et deformis caloris/ manus inficientia contingentis. contraria sunt humane coplerioni et subitam inducenna sanis coru/ prionem/serpentibus tamen et venibus prebentia cibum et refectioem. que aut sunt disposita ad putrefactionem p associationem ad putridum celerius recipiunt corruptionem/ et sic membra putrida corumpunt sana/ et cum non sint spiritus puri priuant spualia membra. Que igitur sunt magis vicina magis influunt/ vnde non pot sanam membrum quod incipit esse putridum/ nisi a putredine penitus sepeatur vnde que putrida sunt non sunt vtilia nisi solam ad hoc vt presciantur/ et ciantur aut comburantur. Sunt et alie virtutes quibus mediantibus opatur natura/ vt virtus nutritua seu passua in vegetabilibus et in animalibus vt generatiua tam in bipedibus quam in quadrupedibus. virtus vero ouatiua tam in reptilibus quibusdam quam in volatilibus. sed de generatiua et nutritua et alijs sibi ministrantibus sufficienter superius dictum est li. iij. de generatioue bovis in li. xvij. de generatioue animalium in generali/ et id de eis est supersedendum. Virtus autem preandionis est in animalibus anulosi corporis/ vt in serpē/ abus araneis scorpionibus et similibus. et in natantibus/ vt pisces in cactis/ sepibus/ et alijs infinis. et volatilibus/ vt in oibus bipedalibus. que vt dicit aristo. li. v. a. bipedia inquit non generant animalia preter hominem.

De ouis

Orimo igitur in predictis animalibus semen deorsum in quadam corpuscula pura/ mollia humidum/ et subalbida coagulatur et transformatur/ ex quibus per operationes diuersa animalia preceatur. et talia corpuscula oua sunt dicta/ eo quod sunt vuida id est eo quod intrinsecus humore sine plena (vt dicit aristo. li. xij. g.) non est humidum quod exterius humore/ huius vuidum quod interius quodam modo (vt d. idem) putatur ouum grecum habere originem. illi. n. dicitur oia lra. u. ablata. Oua autem quedam inani vtero concipiuntur sed non sunt gignuntia nisi que fuerint masculino concubitu concepta et seminali spiritu penetrata vt. d. idem. Quorum autem tantam vim dicitur esse vt lignum eis perfusum non ardet/ nec vestis quidem adurat. vt. d. idem. admixta quidem calce glutinare feruntur vitri fragmenta vt. d. idem. Oua igitur primo gignuntur. deinde calo

re minus corporis formantur et aiantur (vt. d. aristo) Sedm autem aristo. li. iij. et v. oua volucrum et pisces et serpentes sed multum differunt in bonitate et malicia. in quantitate et qualitate in substantia et in forma oua tam volucrum quam piscium et serpentum. ouant autem generaliter aues in fine veris et in principio estatis. vt. d. aristo. li. v. preterquam auis marina que dicitur alcio. quam illa auis ponit oua in principio hyemis et cubat. iij. diebus/ atque pulli compleantur vix diebus/ ante principium hyemis. vij. p. sicut. d. simonides illi. suo vt. d. aristo. de hac aue li. xij. in litore stagni oceani alcion in hyeme nidum facit septem diebus et ouat et excubat super oua/ qua excubate septem diebus quiescit mare silentibus ventis et continua septem diebus tranquillitate mitescit pelagus/ natura reperiuntur in fensibus educendis/ exhibere obsequium (idem. d. pl. et basi. in exame. et ambro.) alie nam aues ouant bis in anno vel plures vt hyridines/ sed prius oua corumpuntur propter hyemem. oua vero posteriora complentur. Aues vero domestice vt ibidez dicit aristo. ouant tota estate sicut galline et colubae/ et precipue quando bene pascuntur. et locus earum est calidus. Idem aristo. li. vi. a. quedam aues ouant toto anno preterquam duobus mensibus tropicorum. scilicet in iulio et decembri vt galline. quare quedam ouant bis qualibet die/ et que multum ouant cito moriuntur columba autem quandoque decies ouat in anno/ sed pauca ponit oua. et alique que multum ouant multotiens vt columbe/ aut multa vt gallina. et aues curuorum vnguium sunt paucorum ouorum. et quedam ouant in nidis. et quedam in arboribus concubant. et quedam in foraminibus terre et cauernis. et quedam in aruis et in rupibus. et quedam in arenis vt strutio que non fouet oua sua nec cubat super ea/ sed calidole. solis complentur et animantur in arenis. et quedam oua fouentur in nidis factis in arborum ramis. et quedam in petris altissimis/ et quedam in arundinetis/ sicut oua auium aquatilium. Dicit etiam aristo. libro vi. oua auium sunt dura exterius. et quedam sunt duorum colorum/ quia citrina interius et alba exterius. oua auium fluuialium diuersificantur ab ouis albanum auium que in sicco nutriuntur/ quia citrinum est in istis magis quam duplum ad citrinum. oua auium que nutriuntur prope ripas variantur etiam in colore. nam columbarum sunt alba sicut gallinarum et auium palustrum sunt glauca. et quedam sunt sicut picta vt oua passerum. Item diuersificantur oua in figura. quoniam quedam sunt acuta et quedam latius prius vero erit latum/ postea acutum. oua vero

longa capitis acuti, pducunt mares, habentia
vero loco acuminis rotundū pducunt feminas
In calidis aut regionibus ponuntur in fimo
ad solē / et cōplentur vt in egipto, et in quibus
dā locis in plumis calefactis / sicut in quadā
ciuitate quidā potator posuit oua sub puluī
nari / et dixit q̄ continuaret potū quousq̄ ex il
lis ouis pulli extraherētur. Aliquādo etiā po
nuntur oua in vasis calidis et extrahuntur ab
illis pulli, vt dicit idē ibidē, recepto tū semie
mans in matrice simul cū semine femine / ita
tū q̄ semina cōmiscantur, in principio appa
ret albū / deinde fit rub eū in modū sanguinis
et post totaliter fit citrinū, deinde paulatī ope
rante natura remanet citrinū in medio et albū
in extremo / et cū cōplebitur erit et tunc muta
tur a mollitie in duriciē / q̄ in exitu coagulaf
et perfectissime in duriciē, vnde oua q̄ diu sunt
in ventre sunt citrina quadā pellicula albida
inuoluta, sed quādo sunt formata et comple
ta indurātur, et illa duncies testa nuncupatur
et est idē testa in coaguli ouī quod ē embryo vel
folliculus in corpore pueri iā cōcepti, sed ppter
fortitudinē vel intensionē caloris in corpore
ouis dominātis plus iduratur, et hoc fuit ne
cesse ppter interioris liquiditatis pseruatiōez
Quant aut multe aues oua veni sicut faciūt
galline et anseres, vt dicit aristo, ibidem li. ij.
et hoc accidit ex superfluitate humoris semina
lis in corpore femine sup habūdantis, et sunt
oua veta parua et insitida et humidiora alyis
et sine dura testa / et posita sub gallina non al
terātur, sed remāet albū albū / et citrinū, citrinū
talīa oua iueniuntur i gallinis et asenb^o pauōi
bus et colūbis, formatur pullus i ouo et com
pletur citius in estate q̄ in hyeme, q̄ oua gal
line fundūtur in xvij. diebus in estate / et hye
me in. xvj. et q̄n tonitrua veniunt in hora cuba
tionis oua corūpūtur, similiter frequēter nu
da manu tīgūtur, galline etiā veteres ouāt
in principio vens, et oua galline iuuenis sunt
minoris corporis / et vniuersaliter si gallie nō
cubauerint super oua sua infirmabūtur et cor
rūpūtur, s. oua / et ouūz galline cōpletur post
coitū in xi. die, Et quedā aues in coitu nō ser
uant ferū sed saltat femina sup feminā / et ma
sculus sup marē, vt perdicēs et colūbe / et talis
coitus fecit odorē fetidū et oua nō pullificati
ua, sed sunt sterilia quēadmodū oua venti, vt
dicit aristo, In ouis aut galline post tres dies
cubanōis apparent signa pulli et tunc ascēdit
citrinū versus acutū ad illū locū a quo incipit
saffura / et apparet quasi gutta sanguinis i al
bumine ouis / et est principū seu materia ipsi

us cordis, vt dī supra in tractatu de auibus
de generatione pulli quere ibi, Itē oua i qui
bus sunt duo vitella faciunt gemellos pullos
et parua et subtili tela diuiduntur ab inuicem
bec vitella vt dicit ibidē aristo, et aues que co
medunt carnes non ouant nisi semel in anno
ppter byridines que bis ouant, aquila, n. ouat
tria oua et eicit tertiū a mdo / et abat sup oua
xx. dies, bucusq̄ arif. li. vi. Itē idē li. xvij. aut
um genera ouāt oua cōpleta dure teste / nisi ac
cidat occasio per infirmitatē, Item aues multe
generatiōis faciūt sepe oua venti / qd nō prin
git auibus boni volatus neq̄ aruorum vn
guum, quoniam aues multorum ouorū sunt
multe superfluitatis, Superfluitas autē auis
um vncōz vnguūm transit in plumas et i vn
gues et in alas et ideo eorum corpus paruū
est durum et acutum et maclentum, et propter
hoc non sunt tales aues multorum ouorū ne
q̄ multi coitus, aues enim corpulente ppter
corpulentā et calorem ventris ouant multoties
Similiter aues parui corporis sunt multi co
tus et multorum ouorū, sicut patet in quibus
dam gallinis que quanto sunt magis parue
tanto erunt plurium ouorum, quia abus tali
um transit in creationem ouorum, Item oua
venti non erūt in auibus boni volatus / quia
superfluitas earū est pauca et ideo ouāt pau
ca, oua venti sunt plura auis conuenientibus
generationi pullorum et sunt minoris quanti
tatis, quoniam nō sunt completa propter mul
titudinem suam, et sunt minoris delectatiōis
quando comeduntur / quoniam in omni re de
lectabilius ē quod est digestū et dulcius q̄ in
digestū et quedā aues quando olfaciunt ma
res et audiunt voces suas implētur ouis quia
sunt multi cibi et multe superfluitatis et calo
ris et ideo non sunt fortiores appetitus et cito
spemantizant et ouant cito quia superfluitas
illa transit in ouorum naturā vi caloris, Itē
generatio auium ex ouis, erit quando femina
sederit super oua et calefecerit ea, et quia pull
in ouo non potest compleri sine nutrimento
ideo natura posuit abum suūz interius i ouo
et indigent oua ppter debilitatem suam cale
factione, et ideo oua cito complentur in dieb
calidis / quoniam tempus calidum iuuat di
gestionem creationis, Est autē albumen ma
teria et sustentatio pulli, vitellus autē abus
pulli et nutrimentū eius / et propter hoc albū
et citrinū distūcta sūt quadā tela pp nature di
uersitatē, et natura albumis ē q̄i cōmana natu
re vitelli vel citrini / et pp hōgelaf citrinū tpe
frigoris / et postq̄ fuerit calefactū fit humidū.

album autē nō cōgelatur ex frigore/ sed fit ma-
gis hūidū/ q̄ q̄n assatū fuerit erit durū. 7 ap̄
generationē pulli inspissat/ q̄m sustētatio pul-
li ē ex eo q̄ p̄ vmbiculū accipit pullus abū ex
citrino 7 citrinū in tpe illo est multum/ q̄m erit
humidū p̄pter calozē. 7 q̄ abus dz ē hūidus
7 de facili cōuertibilis in abatū (huicq̄ an-
sto. li. vi.) De ouis autē dicit ysa. in dicta. oua
autē iquit que generantur ex aialibus sanis 7 tē-
peratis sunt nutrimenti laudabilioris. que ve-
ro ex crassis sunt maioris nutrimenti 7 sapidū
oris. Similiter de coeūibus cū masculis/ cū
calozē maiorē habent coeūia q̄ non coeūia.
similiter generata de iuniorib/ q̄ i eis habet
plus calozis. Nature autē ouoz generaliter sūt
tēperate 7 mediocres 7 hūane cōplexioni plu-
rimū vicinātes/ albumines n̄ sūt frigidiores
ad vitelloz cōparationē q̄ testatur cap aquea
saporositas. 7 iō in odore sunt vitellis graui-
ores 7 etiā sunt indigestibiliores/ marie deve-
teribus volatilibus aut de masculis nō coeū-
tibus vitella sunt tēpata calozī vicina/ 7 iō ad
digerendū sunt meliora 7 facilia confortan-
tia mēbra/ 7 ab eis tardius dissoluēda. Vari-
antur autē ouoz nutrimentū secūdu diuersitates
aialū ex quib/ generantur/ q̄ generata de sub-
tili aialī 7 tēperato/ vt ex p̄dice vel gallina ad
nutriēdū sunt laudabilia/ 7 sūt facile digesti-
bilia 7 a mēbris facilius dissoluunt. vnde ad
regimē sanitatis meliora sunt q̄ ad mēbra cō-
fortanda. Que autē generantur de grossis aia-
libus ad digerendū dura sunt 7 nutrimentū il-
laudabilis/ sicut oua strutiōis/ anseris/ 7 pa-
uonis/ que sunt mali nutrimenti 7 dura ad di-
gerendū 7 grauis odoris/ maxie de veteribus
vel de carēibus masculis. 7 quādo digerunt
a mēbris tardius dissoluunt. 7 iō plus valēt
ad mēbra cōfortāda q̄ ad regimē sanitatis.
Generata autē de auid/ iunioribus sūt leuio-
ra/ de veteribus grauiora/ de mediocribus tē-
peratiora/ q̄ calozis sūt p̄fectioris 7 minoris
hūiditatis. 7 iō valēt ad regēdā sanitatē 7 ad
mēbra cōfortāda. Qua autē quāto sūt retēno-
ra/ tāto sūt meliora. 7 quāto magis vetera. tā-
to sunt minus bona. Variantur et p̄ artificium
q̄ dupliciter. aut. n. sunt assata aut elixa i cine-
re cocta aut frigida. Assata sunt elixis grossiora/
7 ad digerendū duriora. q̄ focus eoz hūidita-
tē subtilē cōsumit 7 desiccāt. assata sub cineri-
bus calidis peiores sunt q̄ que sup carbōes
sunt discoopta/ q̄ cū caloz ignis in cineribus
ea circūteat/ fumositatē eoz supflūā euapo-
rare nō p̄mitit. sup carbones vero posita/ fu-
mositatē resudādo emittit 7 mūda sūt. Elixa

autē i aqua meliora sūt q̄ assata que aque bit-
miditas calozī ignis in desiccāda sua humidi-
tate substantiali repugnat. 7 ideo minus sūt
desiccātua/ 7 calozis naturalis refrigerātua.
Elixata autē cū corticebus sūt peiora q̄ grossi-
fici 7 fumositati repugnant cortices extenus
7 non permittūt supflua. exalare. 7 iō generāt
ventositatē inflatiuā 7 grauitatē stomachi 7
totius vētris. In aqua vero fracta caloz aque
tēperate penetrat 7 grossiciē suā subtiliat 7 au-
fert eis grauitatē odoris. vnde ceteris sūt lau-
dabiliora/ sed tamē sola vitella/ plus sunt ide-
siccātua 7 minus solidatiua. idurata vero de-
siccātua sunt 7 stomacho dure exēūia/ venas
q̄ tarde penetratiua. ipsa n̄ digesta multū cō-
fortant. sed si remaneāt indigesta stomachoz
grauāt/ 7 intestina. mollia tamē 7 pap. coagu-
lata/ minus sūt desiccātua/ 7 magis digesti-
ua. cito venas penetrātia peccus humectāna
pap. tamē sunt mēbra cōfortatiua. inter dura
autē 7 mollia in suis actiōib/ 7 passioib/ sūt
mediocria. frigida autē oua ceteris sunt peiora
q̄ in stomacho morāna in fumositatē 7 corru-
ptionē sunt magis mutabilia. quicquid ibi ē
boz inuenerint corūpenta/ grauitatē in sto-
macho generantia. fastidia peiora faciētia q̄
alia oua/ marie si sint frigida in vitellis. Loca i
aqua cū testa interassata 7 in aqua fracta sunt
mediocria (huicq̄ ysa.) Qua etiā non solū
sunt vitella ad abū imo sunt necessaria i multā
plia medicina. Sunt enī humectatiua. peccis
7 gutturis lenitiua. mēbroz cōfortatiua
resūpua atq̄ etiā perditoz restauratiua. vir-
tutis generatiue iuuatiua. cōbustionis 7 arsa-
re sanatiua. nā ex vitellis ouoz assans fit ole-
um optimū combusturis. Sunt ouoz vitella
antracis 7 venenosī apostemans curatiua. nā
vitellū crudū omī cum sale mixtū sanat antra-
cem vt dicit constā. Duoz autem albuminia
sunt calozis mitigatiua. nimoris repressiua/
fluide humiditans restrictiua. calide arterice 7
podegre iuuatiua. quando autem sunt puri-
da 7 corrupta sunt maxime nociua/ humorū
corruptiua 7 suo fetore nausce 7 vomitus pro-
uocatiua/ 7 de facili sunt mortis illatiua.

Oua aspidum sunt parua/ rotūda
liuida/ vel crocea/ limosa/ visco-
sa/ interius fetida/ ac summe vene-
nosa/ quibusdam nervulis pariter cōgloba-
ta/ quorum venenum summe est mortiferum/
contra quod remedium non inueniunt (vt di-
cit pli.) contingit autem vt idem dicit. ouum
aspidis aliq̄ ab alio venenoso vt a rubeta

inueniri / et ab eo foueri / et ex tali fomento ver-
mem procreari. qui visu / et flatu perimit more
basilia siue reguli omne viuū / maliciā vernis
taliter pcreati. primo sentit vernis qui cū fo-
uit. nā in primo eius oru quando se fouentē
aspicit patre se generatē interemit / et occidit vt
dicit idē. / et hanc pprietatē videtur tāgere ysa.
li. c. vbi dicit q̄ qui comederit oua aspidum
moriatur / et quod confectū est ex ouis / et nutri-
tū erūpit in regulū. vt. d. glo. et ouis aspidis
generatur regulus / et ex iudeis venenosis na-
sectur antichristus.

Oua aranee sūt multa / et modica li-
uida paruis maculis aspersa / et di-
uisa / et ab inuicē separata veneno-
sa mollia / et viscosa / que si casu aliquo fuerint
perdita aranea p̄tinus querit ea / et suis addi-
tamentis interioribus / et rostro reponat ipsa.
et vnico aut ouo multe / et innumerabiles ara-
nee generantur ita paruule q̄ vir videntur. / et
tamē statim q̄ ouū creunt tales terere incipi-
unt ita subaliter q̄ nature ingeniositas parti-
ter / et virtus possint merito ita puo opusculo
admirari. Quere supra de aranea. li. xvij.

Oua aquile sicut / et accipitris sunt
pauca / quia nisi raro renantū nu-
merum non excedunt / et sepe aquil-
la eiat tertium de nido. quia difficiliter cubat
super oua. vt dicit aristo. li. xv. In nido autē
suo collocat quādam gemmas cum ouis suis
quam putant magis valere contra tonitruum
et ideo dicunt aquilam ponere lapidem cum
ouis ne a tonitruo corrumpantur vt dicit pli.

Aserina oua magna sunt / et dura
ad digerendum / et difficiliter cubā-
tur / et tardius p̄pletur q̄ oua gal-
linarum.

Astina oua ouis gallinacis sunt
maiora sed nō sunt ita sapida nec
ita bene numbilis sicut oua galli-
narum.

Oua autē alaude sunt modica co-
lore varia cubantur sub gleba / et ibi
deuorantur sepius a reptilibus / et
mustelis.

Oua bubonis sunt parua / et maci-
losa fragilis teste insipida / multū
habentia de albumine / et multū de
vitello. veniunt autem de die monedule / et co-
medunt ipsa / et de nocte comedit oua monedu-
le. / et ideo continue pugnant inuicē p̄ ouis su-
is. vt dicit aristo. li. viij.

Oua corui vt dicit aristo. li. vi. sūt
multa / et cubantur solum a femina

et masculus interit defert ei cubus / et eicit aliqua
p̄pter multitudinē. ouat autē coruus / et pullifi-
cat in medijs estus feruoribus cōtra naturam
altay auiū. Unde petronius Lortus manu-
ris frugibus oua defert etc.

Oua digni sunt multa / et magna ob
longa dore teste non multū grati
saporis / et grauis odoris. sūt / et du-
re digestionis magis q̄ oua anseris.

Oua cocodrilli sūt maiora ouis an-
seris / et fouentur in terra vicissim /
nunc a masculo nunc a femina vt
dicit pli. li. viij. Sunt autē oua illa venenosa
et iterius quasi saniosa / olfactu / et gustu hor-
ribilia / et ad comedendū mortifera.

Oua columbe sunt minora q̄ gal-
line alba rotunda aliquantulum
oblonga / sapida / calida / et bene
numbilis. Sunt autē oua columbe duo / et ex
vno generatur masculus / et ex alio femina / et
masculus cubat super ea de nocte / et femina de
die (vt dicit aristo. li. vi.) multoties ouant in
anno quia decies / et maxime in calidis regiōi-
bus. vt in egypto. quere supra li. xij.

Oua colubri sunt multa sicut / et ali-
orū serpentū valde rotunda subal-
bida vel humida rotunda saniosa
conuncta / et mortifera / et venenosa.

Oua draconis sunt maxima maio-
ra lōgitudine q̄ cocodrilli vel stru-
tionis. vt dicit pli. Est autē animal
ouis interius sed nō exterius sed intus cōplē-
tur / et fo: mant fer / vñ draconū oua sūt paucō-
ra q̄ aliorū reptilū. sūt maiora sāguinolēta
et saniosa / virulēta / mortifera / et venenosa.

Oua herodij sūt puā varia oblonga
sicut oua accipitris siue nisi / et sunt
pauca. q̄ ouis autis curi vnguis
est fortis volans / et pauce humiditatis / et sup-
fluitat. / et iō paucoꝝ ouoꝝ. vt. d. aristo. li. xvij.

Oua formicay sunt valde puula al-
bida / et rotunda / que ex corp' paula-
nim recipiūt in locis calidis musci-
dis incrementa quousq̄ plenarie cōpleant. q̄ si
aliquo casu mota fuerit de suo nido vel disp-
sa a formicis recolligunt / et ad suos nidos re-
ferunt. odorifera sūt / et medicinalia. vt. d. pli.
vnde / et nisi sibi medent comestis ouis formi-
carum vt dicit pli.

Oua grauis mediocriter sūt magna
pallida dura / et insipida grauis odo-
ris / et igrati saporē dure digestionis

Oua griffis ouis aq̄le sunt maiora
dunora sapore / et odore grauiora

f

qualitate sūt calidiora ⁊ sicciora ⁊ etiā numero pauciora qz vltra duo nūq̄ parit qz valde est difficilis cubationis vt dicit aristo.

Oua gallinarū sunt ceteris tēperatiora nutrimento hominis cōuenientiora vt supra dictū ē. oua nō vti sunt insipida ⁊ illaudabilia nutrimento. de Bquerē supra eo. li. xij.

Oua byrūdinū sunt plura. nā vt dicit aristo. aues aut̄ parui corporis multe sunt ouationis vt. d. aristo. nulla aut̄ auis camē comedēs ouat bis i āno p̄ter byrūdinē que ouat bis ⁊ aliqui bis pullificat. oua aut̄ prima aliquādo corrūpūnt propter byemē. posteriora vero cōplētur. vt dicit aristo. li. vi.

Oua cancroꝝ primo generantur inter cornū ⁊ ventrē. inter caudaz ⁊ dorsū in trāssecus deinde emittuntur exterius ⁊ sub cauda recolliguntur ⁊ ibi turgescunt ⁊ rotundantur ⁊ crescūt donec cōplētur. pereunt aut̄ quādo semine masculi nō perfunduntur vt dicit aristo.

Oua locustaz intus generantur ⁊ sunt plura ⁊ minutissima que effusa super frondes ⁊ gramina in aere corrupto calido ⁊ humido in infinitum aliquid quando multiplicantur.

Oua lacertarum sunt similia ouis serpentum sed sunt minora viscosiora ⁊ sunt venenosa. s̄ minus q̄ serpentum vt dicit pli.

Oua milui sunt pauca parua et cetera ⁊ maculis respersa / ouis ceteris autum siluestrium magis terre stria atqz sicca sapore insipidissima i odore grauiora.

Oua merguli sunt parua multū calida / vana tamen ⁊ alba parū differētia ab ouis anati stagnoz ⁊ fluuioꝝ.

Oua nisi sint puula varia calida ⁊ sicca ⁊ quādoqz parit nifus oua vti quando nimis impinguntur

Oua cotunicis sunt similia ouis corui ⁊ dī qz valent epilepticis ⁊ caducis. vt dicit pli.

Oua onacrocali sūt filia ouis anseris sed minora sunt ⁊ insipidiora ⁊ in odore grauiora ⁊ i colore minus alba ⁊ ad digerēdū duriora.

Oua pauonis sūt grossa ⁊ dure teste ⁊. xxx. diebus cubat super oua sua ⁊ tūc scidūtur ⁊ ponit. xij. oua

vel parum minus ⁊ abscondit ota sua femina p̄pter masculum qui si inuenient ea frangit vt dicit aristo.

Oua perdiciis sunt similia ouis columbe in tēperamento ⁊ in cōpletionē ⁊ in magnitudine ⁊ furatur altera alteri oua sua. sed hec fraus fructum nō habet / quia cum vocem pulli audierint p̄prie genitris / matrem que eos fouerat dereliquit ⁊ ad eā q̄ eos genuit reuertitur. vt. d. Jfido.

Oua passeris sūt valde parua ⁊ minuta ⁊ bis i āno ouat ⁊ pullificat p̄cipue quādo pria oua corrūpūnt vel casu aliquo amittuntur. Sūt aut̄ calidissimi ⁊ ma renū inflantia ⁊ libidinis exatantia. sicut ⁊ eoz cerebella. vt dicit constan.

Oua quiscula sunt parua ⁊ rotunda ⁊ minora q̄ perdiciis ⁊ maiora q̄ alaudē. ⁊ quiscula auis modica a sono v̄cis sic dicta camosa pennosa minoris volatus q̄ alauda ⁊ nidificat sub gleba sicut alauda. ⁊ eius ouis insidiatur muscicla. ⁊ ideo ponit oua in diuersis locis ⁊ super quā cubat masculus ⁊ sup quedā femina. sed post educationem pulloꝝ de eis parum sollicitantur parentes eozum.

Oua riuatiz idest cuiusdam serpentis venenosi aquas inficētis sūt sicut oua colubz sed minora ⁊ in maculis respersiora / ⁊ sunt oua virulentiora ⁊ perniciosa. riuatiz autem fouens oua iuxta aquam vel fontes veneno eas infiat ⁊ corrūpit. De quo lucanus. Riuatiz violator aque ⁊. quer. xij. li. Jfido.

Oua strutionis sunt maxima rotunda valde alba dure esse insipidi saporis ⁊ grauis odoris. quādo autē venit hora vt oua pariat ad stellas plades oculos leuat. nō. n. oua ponit nisi in ortu illius cōstellationis. vnde visa stella circa m̄cē iulij arenā fodit vbi ponit oua sua sabulo tegēs ea. ⁊ cū ea reliquerit statim obliuiscitur vbi ea posuit nec ad ea redit vltra. sed calor solis in arena illa excoquit ⁊ ex eis pulliculos procreat ⁊ pducit. Si tñ fracta testa pullus eductus fuerit m̄ ipm recognoscit ⁊ que i ouo cōtēpserat egressū recolligit atqz nutrit. Qua autē strutionis in ecclesijs suspēduntur ad ornatum propter eozum magnitudinem ⁊ raritatem.

Oua turonis filia sūt ouis colubz ad aliquātulū miora. ⁊ ouat in vere duo oua ⁊ nō plus ouat nisi oua pria corrūpūnt vt. d. arif. li. xij. ouat ⁊ cubat sup dura ligna vt colūba ⁊ pot cuba

De numero

re et quare vsq; ad .xv. annos. vt dicit aristo.

Oua vixit sunt sicut oua perditio
sz minima et duriora et aspectu de-
formiora et gustui insipidiora et
odoratum grauiora. inter stercorea et immunda
fouentur et cubantur et hec oua magis et ma-
leficis (vt dicitur) sunt vtilia ad sua maleficia
exerenda. vt dicit plinius libro. xxx.

Oua vulturis sunt magna sicut aq-
le et pauca q; difficiliter cibantur sup-
oua sua. Sunt autē subnigra ma-
culis respersa dure teste mali odoris et ingrati
saporis. et aliquando eijcit aliqua de ouis su-
is sicut aquila. q; non de facili potest nutrire
pulos suos vt dicit aristo. De de ouis et de
mō ouationis et eorum qualitatibus et diffe-
rentijs dicta iam sufficiant.

De numero.

Predictas proprietates re-
bus inferas vltimo visum
est mibi vtile inserere quedā
pauca et leuia de proprietati-
bus et differentijs numero-
rum / mensurarū / ponderum
et sonorum. nam vt dicit Jsi. li. iij. ratio nume-
roz non est continenda. In multis etiam lo-
cis sacre scripture elucet quantum ministerium
operatur ratio numerorū. Non enim frustra di-
ctū ē. oia fecisti in numero pōdere et mensura-
re sicut dicit sap. xi. nam senarius qui ex suis pri-
mis est perfectus mundi perfectionē designat
et sic de alijs numeris est intelligendū. nihil. n.
scire possumus sine numeri disciplina. q; p ea
horas temporū discernimus quando de men-
sura circulo disputamus / dū spacium anni redeū-
tis agnoscimus. Per numerū siquidē instrui-
ne in cōputis cōfundamur. tolle inquit nume-
rū in reb; et oia pereunt / adime cōputū et totū
ignorantia cōplectit. nec differunt boies a ce-
teris animalibus / qui rationē calculi et cōputati-
onis adhuc ignorāt. vt dicit Jsi. ibidē. Item
etiā de principio arithmetice / q; nūq; scietur
quid sit triangulus sine temario nec quadrat-
gulus sine quaternario et sic de alijs. vnde no-
tū est q; sine cognitione numeri nulla scientia
mathematica possidetur (vt ibidē dicit). Nu-
merus autē vt dicit idē est multitudo ex vnita-
tibus aggregata. nā vnitas radix est et semen
numeri siue mater / ples vero numerus. quia
vnitas ingenita est non habens numerū a quo
exeat / sz omnium numerorū est origo a qua ois
numerus effluit et emanat. nam vnū est radix

multitudinis et multiplicationis et ē simplici-
ter et sublimius et virtuosius omnium sub eo cōre-
torū (vt dicit aristo. et auicē. li. i. c. ij.) Nam euz
vnū sit radix et origo multitudinis oia sub se
continent et oia sunt in eo vt in suscipiente. vt dicit
idē. c. xxxiij. nā vnitatis proprietates est mul-
titudine efficere et illā retinere et ei esse dare ac
in oibus eius partib; existere et continere sim-
pliciter vt dicitur li. iij. c. ij. Item cū omnium rerū
vnitas sit origo quāto pl; res ap. ppiquat vnita-
ti tāto pl; a. ppiqt veritati vt dicit idē. c. ij. nā
vnitas se h; ad modū forme. dualitas autē per
modum materie. et ideo quanto plus res ac-
cedit ad vnitatem / tanto plus recedit a dupli-
citate et appropinquat ad simplicitatē. et quā-
to plus accedit ad vnitatem / tanto plus acce-
dit ad entitatem. quia esse non est prius vni-
tate. vt dicitur libro. ij. c. ix. nec diuersificatur
vnitas nisi ppter materiam cum sit sustentata
trū omnium et recensit. vt dicitur libro. v. c.
xxi. Tanta enim est laus vnitatis apud sapi-
entes q; a multis anima dicebatur esse vnitas
in numeris pcedens ab vnitate. et dixerūt q;
vnitas est principium cuiuslibet continui et di-
strecti. vt dicit auicē. libro. iij. ca. i. Est vnitas
itaq; cōmendabilis / quia a nullo numerabi-
li oritur sed a seipsa picipiatur / a qua omnis
numerus oritur ad quam omnis numerositas
tanq; ad radicē ppiam et originem reuo-
catur. vt dicit idē. Item rōne simplicitatis q;
vnū ē quod nō diuiditur. vt dicit idē. c. iij. ve-
rissime inquit vnū ē quod nec actu diuiditur
nec intellectu. et talis vnitas est principium nūe-
ri. vt dicit idē ibidē. Item dicit idē vnitas ē in
qua nō ē multitudo quod vtiq; intelligitur de
vnitate prima et simplici ad quā oia quātūcū-
q; disparia reducitur. nam vnū multipliciter
dicitur vt post patebit. Item ratione perfectabi-
litas. nam particularia perfecta in se sunt qñ
ad vnitatem sunt redacta. nāz totalitas et per-
fectio debetur vni. vt dicit aristo. v. phisicorū.
c. iij. quia perfectum sufficit ad esse vnum. vt
dicitur de celo et mundo in. c. ij. Item ratione
singularis dignitatis. vnū enim per se est ali-
quod existens solitarium. vt dicitur in lib. me-
the. c. xvi. Et ideo alga. dicit super. ij. metha.
c. xv. quod ē cū vnitatis est vnū essentialiter et
pumo magis dignū. Est autē vnum siue vni-
tas multiplex vt dicit alga. est vnū simplex et
est vnum scdm quid. Vnum simplex dicitur vnū
in quo non cadit multitudo nec actu nec potē-
tia. Est et vnum simplex i quo nō ē multitudo
actu quāuis sit potētia vt lectus et mēbruz in
quo nō ē multitudo actu. Vnū autē fecidū qd

dicatur multipliciter scz vnuz genere vt homo
 ⁊ bos. vnū spē vt fontes ⁊ plaro. vnū acciden
 te vt nix ⁊ censa. vnuz pportione ⁊ auriga. ⁊
 vnū in subiecto vt dulce ⁊ alquū in aliqua sub
 stantia vna. Ansto. autē in principio pbisico
 rū. c. v. dicit qd est vnū accidēte. vt duo acciden
 tia in vno subiecto. ⁊ est vnū per se multipli
 ter ⁊ vnum continuatione quoz terminus est
 vnus. ⁊ vnū specie/ vel forma/ vt fontes ⁊ pla
 ro in boie. vnū genere vt homo ⁊ bos in aiali
 ⁊ vnū in diffinitione/ vt illa quoz vna est diffi
 nitio. ⁊ vnū indiuisibilitate ⁊ punctus. ⁊ vnū
 numero vt singulare. ⁊ vnū simplicitate vt es
 sentia. ⁊ vnū totalitate siue pfectione vt circū
 lus. ⁊ vnū materia ⁊ oia corpalia. Ber. autē
 distinguit nouē modos vnitatis ad Euge. v.
 est. n. vnitatis naturalis ⁊ gratuita ⁊ ē sup vnū
 qd constituta. Vnitatis autē naturalis ē in qdru
 plici diu. quedam est per aggregationē reuz
 differentiuz ⁊ distinctaz vnitatis collectiua. vt
 multi lapides faciunt vnū acerū. ⁊ quedā est
 per colligationē partū formaliter differentiuz
 siue partū eterogeneaz ⁊ sic est vnitatis cōsti
 tutiua vt multa mēbra vnū corpus. ⁊ quedā
 per coniunctionē differentiū sexu in generatio
 ne. plis ⁊ sic est vnitatis cōiugatiua quādo scz
 vir ⁊ mulier sunt duo in carne vna. ⁊ quedam
 est p vniōnē naturaz differentiū conueniētiuz
 in vnitates personalē ⁊ hec est vnitatis nauia
 qua anima ⁊ caro sunt homo vnus. Vnitatis
 autē gratuita similiter habet quatuor differen
 tias quaz prima est potestatiua/ qua bō vir
 tuosus stabilitur in se ⁊ inuenitur anime indi
 uisus. Secunda est consentanea qz per carita
 tem multoz in domino est anima vna ⁊ cor
 pus vnū. Tertia est votiua quādo anima ha
 bet cū deo per omnia cōformitatē ⁊ vocis ei⁹
 adberens vnus spūs ē cū eo. Quarta digni
 tatiua qua limus in dei verbo ē assumptus ad
 persone diuine vnitatē. Vnitatis supematura
 le ⁊ gratuita cōsubstantialis est vnitatis trinita
 tis/ quāquidē vnitatis oportet ēē solā ⁊ singu
 larē vt in ea sit status ⁊ quies omnū vnitatū.
 Et predicus patet qd totalitas ⁊ perfectio de
 bet vnitati. vt vult aristo. v. pbisicoz. Quod
 enim totū id est perfectū nō est non dī vnū vni
 uersaliter vt dicit aristo. ibidē. Sūt autē vnum
 numero quoz materia est vna. sed forma sunt
 vnū quoz vltima perfectio est vna ⁊ totalis.
 vnū genere quoz est vna forma predican vna
 vnitatis autē que ē pncipiū numeroz nō ē vna
 materia sed numero vt dicit aristo. ibidē ⁊ est
 res simplicissima que pno subsistit ⁊ per illaz
 oēs alie. in oibus. n. generibus ē vnū pncipiū

piū quod ē in illis particulare. vt in coloribus
 ē albedo ⁊ in melodijs pneumaticibus tonus
 siue sonus ⁊ c. vt. d. aristo. x. li. meth. c. iij. ⁊ idē
 vnitatis numeralis in qua orit ⁊ ad quā resol
 uitur ois numerus diuine vnitatis est expres
 siua similitudo ⁊ figura. nā vt dī. iij. meth. c.
 iij. pncipiū in genere substantie ⁊ indiuisibile est
 motor pncipiū eternus scz deus absolutus ab
 oī materia/ qui nō solū ē pncipiū pncipiū tāq
 motor: s̄ tanq̄ forma ⁊ finis ⁊ actus vltimus
 ei nō admisceet potētia oīno ⁊ c. vnde ab ipso
 deo vno pcedit in substantia ois creatura ef
 fectiue ⁊ exemplariter/ sicut ab vnitatis pcedit
 ois numerus originaliter ⁊ ad ipsuz velut ad
 finē oia referuntur/ sicut ad vnitatis pncipiū omīs
 nūent/ resoluūtur/ vt idē sit finis oīuz q̄ ē pncipiū
 pncipiū deus qui ē benedictus in secula seculoz.

Vnitatis autē addita vnitatis dua
 litas pcreatur que post vnitatem
 oīuz numeroz numez ⁊ pncipiū
 secundariū tenet locū s̄m 3si. ⁊ hic nūerus qui
 binarius dī ab aliquibus infamis iudicatur
 qz ab vnitatis pncipiū separatur. vnde no
 ta dī ēē diuisionis. S̄ vt dicit aug⁹. in li. vi.
 musice si vitupabilis ē qz ab vnitatis pncipiū rece
 dit/ laudabilis ē qz ab vnitatis pncipiū tenario
 appropinquat ⁊ accedit/ q̄ nūer⁹ nobilissim⁹ est.

Ternarius ē numerus ex vnitatis
 additōe ad binariū generatus ⁊
 ē ternarius inter numeros sacratī
 simus/ qz in ipso totius trinitatis vestigiū iue
 nit/ qz sicut pncipiū vnitatis pncipiū pncipiū
 vnitatis sic tenarius psonaz in deo exprimit
 trinitatē filiū scz a pncipiū generationē ⁊ spūs sc̄ct⁹
 a pncipiū pncipiū pncipiū pncipiū pncipiū
 dē adhibuit ans. magnificare deū sublimē ⁊
 gloriosū. vt dī in li. de ce. ⁊ m. c. ij. nā beatā
 trinitatē clamat ⁊ pncipiū q̄libz creatura q̄ sc̄ctā
 est a deo trino ⁊ vno in numero pōdere ⁊ mē
 sura/ vt dicitur libro sap. xi.

Additōe vnitatis ad ternariū
 quaternarius surgit/ qui a figura
 quadrata nomē s̄p̄sit. vt. d. 3si.
 forma autē quadrāgula maxime stabilis ē atqz
 firma. ⁊ idē maxime stabilitatē signat vniuersa
 lis ecclesie ⁊ firmitatē fidelis aie tā i vīrūnd⁹
 q̄ in scientia ⁊ doctrina que cōp̄hēdit cū oībz
 factis q̄ sit longitudo latitudo sublimitatis ⁊
 pfunditas.

Additione autē vnitatis ad qua
 ternariū surgit sc̄ds numer⁹ impar
 scz quinar⁹ q̄ iter ipares i binario
 distās a ternario ē secundus/ ⁊ illos ideo sepe
 d̄signat qui ad trinitatis fidei doctrinā sc̄ctā

sup addunt. et tñ quavis instructi sint p fidē r
p legē nihilominus tamen quinqz fatuis vir
gibus et quinqz iuga boum emētibus com
parantur. qz in quinqz carnalium sensuum vo
luptatibus adhuc detinentur.

Ad additione quo qvinitatis ad q
narium crescit senarius qui primus
numerus est perfectus qui ex suis
partibus aliquotiens simul aggregatis red
dit eandem summam. qd in monadibz nume
ris non inuenitur nisi in senario. nec in deca
dibus nisi in .xxvij. et iō dicit boenius li. i. c.
xxvij. qz senarius numerus est emulatoz virtu
tis qz nec superflue pceditur nec diminute re
mittitur sed inter equales partes tenet mediū
non habens superfluum neqz diminutum. naz
senarius continet in se partem sui mediam. s.
ternarium et tertiam. s. binarium et sextam. s.
vinitatem. Sex autem vnitates faciunt senari
um et duo ternaria senarius. et tres binarii eū
dem reddunt numerū. et iō iste numerus pfe
ctioē gratie et virtutū significat in scriptura.

Senarius quidem est qui ex ad
ditione vnitatis ad senarium et
inter impares est tertius. super ex
crescentiam gratie designat septiformis que
semper crescit et pfecta in tenēbus fidem bea
tissime trinitatis.

Senarius autem qui crescit per
additionem vnitatis ad septena
rium et componitur ex duabus p
tibus equalibus. s. ex duobz quaternariis vel
ex duobus imparibus inequalibus. s. ex qui
nario et ternario signat super additionem bea
titudinis et glorie in patria que succedit illis
qui habuerunt septiformam gratiam hic in vi
ta vbi pariter meritorum respondebit pari
tas premioz et imparitati tormētoz et affli
ctionum/ imparitas gaudiorum 2 particulari
um consolationum. nam gaudium martirum
alijs paribus excedet gaudium confessorū et
virginum cōiugarorum. vt stella differt a stel
la in claritate. i. corin. xv. et ideo propter ineq
lita merita et gaudia diuerse et dispares dicit
tur i domo patris luminū māfiones Jo. xv.

Denarius autem qui crescit p
additionem vnitatis ad octonari
um 7 componitur ex triplia terma
rio et immediatus se habet cum denario so
lum in vnitare differens ab eo. statim et glo
riam representat triplias iherarchie angeloz
quarum quelibet conuenientiam habet 7 cō
formitatem cum beata trinitate et immediatē
se habent ad deum ceteris creaturis.

Denarius autē qui p exāscētiā vni
tatis excedit nouenariū 7 ē limes
7 terminus oīuz simpliciu nume
roz. primū autē omniū spositoz repñtat meri
to ipsū christū deū qui ē alpha 7 o finis. s. pñ
cipiū. nō solū creaturaz pñcipiū simpliciu
vex felicitas 7 beatificatio ē hominū 7 ange
loz. denarius itaqz numerus ē primus 7 limes
nūralis/ qz sine eius additiōe vel replicatiōe
plterius nūc? nō ascēdit qz decies i se duat nūe
rū reddit pfectū. s. cētenariū qui d leua transit
in dextrū. vt dicit Beda. Ex iā dicitis p3 q nu
meroz alius ē digitus/ ali? articulus/ ali? cō
positus. Digitus cōtinet numeros simplices
ab vno vsqz ad decē. Articulus cōtinet decēz
7 reliquos denarios. Cōpositus āplectat digi
tū 7 articulū vt xi. xij. xij. 7 sic de alijs vsqz ad
xx. qui ē secūdus articulus sicut. xxx. tertius. 7
xl. quartus 7 sic de alijs vsqz ad cētū. 7 decies
cētū reddūt millenariū in quo dignitas dena
rij apparet sine cuius replicatiōe ad millenari
um nō venit. Recipit autē numerus quātitatē
2 acerius ex vnitatibus pfulus multiplicē di
uisionē. Numeroz alius par alius ipar. Nūe
rus par ē qui i duabus partibz equis diuidi p
vt duo quatuor. sex 7 octo. Impar numerus est
qui in equis partibz diuidi non pōt vno medio
vel deficiente vel sup habūdāte vt tria quicqz
septē. 7 reliqui vt. d. Jsi. Par autē nūerus sic
diuiditur. qz alius ē pariter par. ali? pariter i
parat. alius est impariter par. alius ipariter i
par. Pariter par numerus ē qui sūm parē nūe
rū pariter diuidit quousqz ad indiuisibiles p
ueniat vnitatē. verbi gra. lxvij. habent medie
tatē. xxij. bic. xvi. 7 iste octo. octo autē quatuor
7 bic binariū. s. duos. binarius autē vnitatem
habet que indiuisibilis 7 singularis ē. Pari
ter ipar ē numerus qui i equas partes recipit
diuisionem sed partes eius remanēt indiuisi
biles vt sex. decē. xiiij. xvij. xxx. mox emz vt ta
les numeros diuisis incurres numez quem
diuidere nō poteris in equas partes. Impa
riter par numerus ē cui? partes equaliter diuidi
possunt vsqz ad vnitatē nō ptingūt vt. xxij
bi medietate diuisi. xij. faciūt. rursus in aliam
medietatē sex. deinde i aliā medietatē tria. sed
plterius cessat oīno / s inuenit terminus indī
uisibilis in equis partibz ante vnitatē. s. tria.
Impariter ipar ē qui ab ipari nūero ipariter
numerat vt. xxv. 7 xlix. qui diuisi 7 ipares nūe
ri ab iparibz 7 partibz diuidunt vt septies se
ptē faciūt xlix. 7 quinquies quinqz faciūt. xxv.
Itē pariū numeroz. ali? dicunt supflui. ali? di
minuti. Supflui sunt quoz pres simul duce

plenitudinē suā excedit vtrūque duodenarius
 habet enim partes quinque. duodecimam quod
 est vnum. sextam duo. quartam quod est tria.
 tertiam quod est quatuor. dimidiam quod est
 sex. vnum enim duo tria et quatuor et sex simul
 ducta. xvi. faciunt et longe duodenarium exce-
 dunt sicut et alij similes plures. Diminua sunt
 numeri qui partibus suis computati minore
 sumā efficiunt. vtrūque denarius cuius partes
 sunt tres. decima quod est vnum. quinque quod est
 duo. dimidia quod est quinque. vnum enim et
 duo et quinque simul ducta octonarium faciunt
 a denario longe maiorem. Similis bis octo-
 narius et alij plures qui in partes redacti in-
 tra consistunt. Perfectus numerus qui suis
 partibus adimpletur vt senarius hz tres partes
 scilicet sextam tertiam et dimidiam. sextam que facit
 vnum. tertiam duo. et dimidiam scilicet tres. et be-
 partes in sumam duce scilicet vnu et duo et tria se-
 narium perficiunt et consumunt. Sunt autem
 perfecti numeri intra denarium sex. intra cente-
 narium xvij. intra millenarium. cxxvij. intra
 decem milia quadringenta nonaginta et sex. et
 hi numeri perfecti semper in sex vel in octo ter-
 minantur. et hoc alternatim vt dicit boetius p-
 fectos autem numeros raro inuenies et de fa-
 cili numerabiles. quia vt dicit idem. pauci sunt
 et nimis constanti ordine precati. Superflui
 autem et diminuti sunt multi et inordinate di-
 sposti et a nullo certo fine generati. Impares
 autem numeri sic diuiduntur. alij sunt simpli-
 ces. alij compositi. alij mediocres. Simples
 sunt qui nullam aliam partem habent nisi so-
 lam vnitatem vt ternarius solam tertiam. et qua-
 rius solam quartam. et septenarius solam septi-
 mam. bis. n. vna pars sola est. Et compositi sunt
 qui non sola vnitatem merentur sed etiam alieno
 numero precatantur. vt nouem et xv. et xxi. et xxv.
 dicimus enim ter trini et septies trini et ter qui-
 narij et quiquies quini. Mediocres numeri qui quo-
 dammodo simplices et incompositi esse videntur
 alto vero modo compositi. vt verbi gratia nouem
 et xv. nouenarius enim duobus non comparatus
 fuerit primus est et incompositus quia non ha-
 bet numerum communem nisi solam monadici ad xv
 vero comparatus secundus est et incompositus quia
 in illis compositis est numerus preter monadici scilicet
 ternarius numerus qui nouenarium consumat
 vt ter trini et ter quini.

Hic modo diuiduntur numeri quia
 ois numerus aut consideratur per
 se aut ad aliquid. per se est numerus
 qui sine relatione aliqua dicitur vt tria quatuor quin-
 que sex et similes. Ad aliquid est numerus qui res

latione ad alios comparatur vt vbi gra. quatuor
 ad duo. dum enim quaternarius ad binari-
 um comparatus fuerit dupliciter dicitur et multi-
 pliciter. similiter sex ad tria et octo ad quatuor
 et decem ad quinque. item tria ad vnum sex ad duo
 et nouem ad tria. Equales autem numeri dicuntur
 qui sine quantitate sunt equales. vt duo ad duo
 tria ad tria decem ad decem centum ad centum. Inqua-
 les qui ad inuicem inaequalitate demonstrant vt
 tria ad duo et quatuor ad tria et vniuersaliter
 quando maior minor et minor maior compa-
 ratur dicitur inaequalis. maior numerus est qui ha-
 bet in se illum minore numerum ad quem compa-
 ratur et parum plus. vt quaternarius habet in se
 ternarium numerum et eius alias partes du-
 as et sic de alijs. Minor numerus est qui con-
 tinetur a maiore ad quem comparatur eius ali-
 qua parte sua. vt ternarius ad quaternarium con-
 tinetur ab eo cum duobus partibus suis. Adul-
 ter numerus est qui habet in se minore nu-
 merum bis aut ter aut quater aut multiplici-
 ter. vt enim duo ad vnum dum comparati fuerint
 dupliciter est tria ad vnum tripliciter. quatuor
 ad vnum quadrupliciter. et sic de alijs. Eo-
 dem submultiplex numerus est qui intra multi-
 plicem numerum multipliciter continetur. vt
 vnum a duobus bis continetur a tribus ter a
 quatuor quater a quinque quinquies et sic de alijs.
 Superparticularis numerus est dum forte
 or continet in se inferiorem numerum circa quem
 comparatur similiter ad vnam partem eius
 vt verbi gratia ternarius ad binarium compa-
 ratus continet in se duo. et alium vnum que est
 media pars duorum. similiter quatuor ad tria
 comparati continet in se tria et alium vnum que
 est tertia pars trium sic quinque ad quatuor con-
 tinet quaternarium et alium vnum qui est quar-
 ta pars quaternarij et sic de alijs. Superpar-
 tiens numerus est qui inferiorem numerum to-
 tum continet et super hoc alteras eius partes
 duas aut tres aut quatuor aut quinque aut ali-
 as. verbi gratia. quinque comparati ad tria ha-
 bet quaternarius partes ternarij et ultra hoc du-
 as partes eius scilicet duo. septem ad quatuor com-
 parati habent in se quatuor et alias partes ei-
 us. tria similiter nouem ad quinque comparati ha-
 bent in se quinque et alias eius partes scilicet quatuor.
 Subsuperpartiens est qui continetur in
 numero superpartienti cum aliquibus parti-
 bus suis duabus aut tribus aut pluribus du-
 bus suis verbi gratia. tria continetur a quin-
 que cum alijs duabus partibus suis. et quinque
 a nouem cum alijs partibus suis et sic de alijs
 Subsuperparticularis numerus est numerus

qui continetur in inferiori numero cum aliqua parte sua/ ut media aut tertia aut quarta. verbi gratia duo ad tria tria ad quatuor quatuor ad quinque et sic de alijs. Multiplex sub particularis est numerus qui comparatus ad inferiorē numerū continetur in se totū inferiorē numerū multipliciter cum aliqua parte eius. ubi gratia. quinarium comparatus ad binarium in se continet bis binos. i. quatuor: et unā partē eius. et nouē comparati ad quatuor continent in se duos quaternarios et unitatem quā nouenarij est pars vna. Multiplex super particularis numerus est que comparatus ad inferiorē numerū continetur eū multipliciter cum alijs partibus eius/ ut octonarium comparatus ad ternarium continet in se bis eū cum alijs partibus eius. scilicet. trii. ad. xiiij. comparati continent in se bis se nos sex trii. cum alijs partibus eius. sic xvi. ad septem sic xiiij. ad nouē continent in se bis nouē et cum alijs quatuor partibus suis. Submultipliciter superpartiens numerus est qui ad fortiorē sibi comparatus continetur ab eo multipliciter cum aliquibus partibus suis. ut tria comparata ad octo continent bis cum duabus partibus suis. similiter quatuor ad xi. comparata continentur bis cum tribus partibus suis ut. d. Ipsi.

Quatio modo diuiduntur numeri sunt Ipsi. aut sunt discreti aut continet discretus numerus est qui discretis modis continetur verbi gratia. tria quatuor quinque sex etc. Continens vero numerus est qui continetur in maiori magnitudine intelligatur. Et diuiditur hic numerus in linealem et superficiale et in solidum. Est autem linealis qui incipiens a monade linealiter scribitur usque ad infinitum. vñ alpha describitur per designationē lineare quod hec significationes signat apud grecos. Superficialis numerus est ita si non solum in longitudine sed etiam in latitudine continetur/ ut trigonum tetragonum seu quadratum pentagonum vel circulanis et ceteri qui sepius in plano pedem. i. in superficie continentur. et ideo figure sunt hic ponende per exemplum. nam trigonum numeraliter ordinatur quadratum vero numerus est ita et tetragonum ita pentagonum siue quinquangulum est ita Circulanis numerus est ita Specie ricus vero numerus est et circulanis. quando circulo numero et multiplicato surgit et in se conuertitur. ubi gratia. quies quies quies hic circulus duos in seipsum multiplicatus fuerit in seipsum circulariter redit et spera facit quod quies xxi. faciunt generaliter. cxxv. Solidus vero numerus est qui longitudine altitudine et latitudine continetur. Nam numeralis et numerorum multipliciter diuisio

non simplicibus propositi simpliciter intuentur putat per in ubi beati Ipsi. cuius verba per oia sum secutus. Et quibus per manifesta quod sub numerorum diuersitate diuersimode latet misteria diuersarum intelligentiarum in eandem scripturam diuinitus inspirate. et ideo ut dicit boetius libro. i. c. i. scientia numerorum maxima est et iter mathematicas scientias a sapientibus attendenda/ quia de omnibus nature existentibus de quibus habet differere philosophia preualer pre omnibus arithmetica disciplina. quia sine numero nec littera littera coniungitur/ nec sillaba sillabe recte ordine copulatur. Sic nec subiectum a predicabili discernitur/ nec a conclusione in sillogisticis inter prima media et vltima non distinguuntur ubi primi secundi et vltimi siue terti ratio non habetur. et ideo ut dicit boetius. omnes scientias precellit scientia numeralis/ quia sine reuocatio non subsistit triangulus/ nec sine quaternario tetragonus siue quadrangulus/ et sic de ceteris. Sic etiam in musicis est videndum/ quia musica est modulatio que numerorum nominibus adnotatur ut dicit idem boetius/ ut patet in dyateserō et in dyapente et dyapason/ et alijs consonantijs musicis que sine numero procedente non dominantur. sicut nec astroz cursus nec ortus sedez vel occasus/ nec tepoz nobis pateret vancitas vel successus si sine numerali adiutorio regeremur. Via etiam creata ratione numeralis sunt formatay dicit idem. et etiam rationis numeralis sunt exemplantur in aio conditoris. unde sub certitudine numeri creati sunt et distincti tres in ordine angeloz. sub septenario et ternario distinguuntur virtutes et potēte oiaz rationabilium et spūaliū aioz. virtute et scia numerabili colligantur elementa. et (vñ ita dicit) numerorum diuisioe fugiunt vniuersa tā spūalia quā corpalia tā celestia quā terrena. nec habent numerum oppositionē inter se/ et proportionē ex alijs quod ex seipis. ut. d. boetius. Nam in suba numerorum inueniuntur par et impar ex quibus constat ois numerus/ quod diuina quodā potentia cum disparia sint et contraria tū ex vna genitura. i. monade oriuntur/ et in vna oppositionē et in proportionis similitudinē sine medio coniunguntur. ut per quod ois numerus sub impari vel sub pari comprehenditur. Est autem par numerus quod potest in duo equalia diuidi vnitatem non iterueniente Impar vero est quod non potest diuidi in duo equalia vnitatem interueniente. Vel secundum pythagoricam disciplinā. par numerus est qui potest sub eadem dimensioe diuidi in minima et maxima. minima quod est quantitate. i. diuisione. maximo autem spacio et magnitudine ut si diuidas centum in quinquaginta

7 quinquaginta. maximū spaciū est in quinquaginta. nūmūm vero quantitas est diuisio. Non enī diuisū est nisi semel 7 nulla potest fieri minor diuisio q̄ i duas pres. nā quāto aliquis par numerus in plures pres diuidit. tāto magnitudo plus minuit. vt p3 in arborē secta in plures pres. S3 numerus diuisiōis siue quantitas multitudinis plus augetur. cuius ratio est vt dicit idē. q: magnitudo pot̄ minui 7 diuidi in infinitū. sed nūerus crescit 7 p̄gredit̄ in infinitū. 7 ideo pars numeri diuisio ē h3 magnitudinē maxima. sed fm quantitatē discretā minima. Impar vero numerus ē cuius numeralis diuisio est in duas partes vel particulas inaequales. Par autē nūer⁹ quādoq; diuiditur in duas pres equales 7 quādoq; inaequales. quando vero diuiditur in partes equales. si vna pars diuisiōis ē par 7 reliqua erit par. vt quādo octo diuiditur i quatuor 7 quatuor. 7 xij. in sex 7 sex. 7 sic de alijs. Si vero vna pars diuisiōis equalis fuerit impar 7 reliqua necessario erit impar. vt quādo sex diuiditur i tria 7 tria. 7 dccē in quinq; 7 quinq;. 7 xij. in septē 7 septē. vnde in equali diuisiōe nec paritas iparitati nec paritas iparitas admiscetur. p̄ter q̄ solū in binario qui p̄nceps ē paritatis 7 nō recipit inaequalē diuisiōē. q: p̄stat ex duplici vnitatē 7 ex p̄ma duoy paritate. quando vero par numer⁹ diuiditur in pres inaequales si vna pars diuisiōis ē par 7 reliqua erit par. vt si diuidatur denarius in octo 7 in duo vel in sex 7 i quatuor. similiter q̄ si sex diuidit̄ i quatuor 7 duo 7 octo i duo 7 sex. 7 sic de alijs 7 si vna pars diuisiōis fuerit impar alia pars necessario erit impar. vt si diuidatur denari⁹ i septē 7 tria 7 octo in quinq; 7 tria. 7 sic de alijs. neq; vnq; fieri pot̄ vt si vna pars diuisiōis par fuerit alia pars impar valeat inueniri. aut cū vna sit impar alia par possit intelligi. Impar autem numerus semp diuiditur p partes inaequales 7 semp vna pars diuisiōis paritati/ altera iparitati deputat̄. vt septē si diuidas in quatuor 7 tria. altera portio par altera ipar iuenitur. 7 hoc generaliter in oibus iparibus inuenitur. Est autē vnitatis genitrix oīs pluralitatis. nam si ipari addidens vnitatē necessario parē nūerū generabis. 7 si d̄ paritate vnitatē dēpseris mox iparē nūerū p̄creabis. Omnium etiā numeroy circa se positoꝝ 7 naturali dispositiōe sibi inuicem coniunctoy medietas ē vnitatis. vbi gratia. si dicatur vnus 7 duo tria. vnitatis addita facit binarium inter vnus 7 tria ē medium. Itē si dicatur duo tria quatuor vnitatis addita binario facit tetranum. esse mediū

inter binarium 7 quaternarium. similiter si dicatur tria quatuor quinq; vnitatis addita tetranario facit quaternarium inter tria 7 quinq; esse medium. 7 sic de alijs ascendendo p̄cedendū est. De partibus autē 7 speciebus numeri paris panter 7 imparis impanter supradictū est. Itē autem numeroy singulas creatiōes p̄portiones cōuenientias 7 differentias profectus qui esset longum. 7 ideo de numeroy p̄prietatibus hec sufficiant. Hoc solum autem sciam⁹ q̄ medium inuenire in numeris est difficile vt dicit Irido. quia numeros esse infinitos certissimū est quia quantumcūq; aliquem p̄terieris 7 finem faciendum putaueris per additionem vnitatis totum numerum parē vel imparē p̄longabis. Rationem autem 7 p̄prietatem mediū numeralis sic aduertere poteris primo contunge extrema 7 diuide 7 inuenies medium. vbi gratia. pone p̄ extremis sex 7 xij. simul iunge 7 habebis xvij. partire equaliter decem 7 octo 7 erunt nouem. Est et analogum in arismetria. vt mediū numerū quot monadibus superat p̄imum totidem superet ab extremo. Superat enī nouē sex in tribus monadibus 7 totidē 7 xij. nouenarius superatur vt dicit Irido. li. ij. vnde superius posita sunt exempla.

De mensuris.

Mensurandi scientia que continet i se lineamentā 7 spacia siue intervalla figuras 7 magnitudines. 7 in figuris numeros 7 dimēsiōes vt patet in arcibus triangulis/quadrangulis pentagonis 7 alijs infinitis d̄ quibus omnibus non est presens negocij multa diffinire. Sed pauca t̄gere p̄pter simplices. de quibus facit Iridus mentionem dicens sic. geometria q̄ d̄nperita est dimēsiō in planū. in magnitudinem numerabilem. in magnitudinem rationalem 7 in solidas figuras. Plane figure sunt que longitudine 7 latitudine continentur que sunt iuxta platonem numero quinq;. Numerabilis magnitudo que diuidi potest sc̄d3 numeros qui i arismetria edocētur. Itē quē tudines rationales sunt quantum mensurā scire possumus per iudicium rationis. sicut irratiōnabiles quantum mensurē quantitatis cogni-

ta non habetur. Figure autē solide sunt que longitudine latitudine et altitudine continentur / ut est cubus. Sunt autem plane figure plures species / ut dicitur idem. quia prima plano pede est circulus qui vocatur circundus. et in cuius medio punctus est quo cetera circumferuntur. et punctus illius geometrici centrum vocantur plano pede ita. Quadrilatera figura est in plano quadrata que sub quatuor rectis lineis facit ita. Dyatracton / gramon figura est plana ita. D. r. t. g. m. i. id est recti angulum figura plana est. i. triangulus et habet angulum rectum ita. Dysopteurus est figura plana et recta subter in solidum constituta ita. Spherica est figura in totum duobus formata que in antiquis partibus in solidam est equalis ita. Sub? est figura propria solida que longitudine latitudine altitudine primum in solidum ita. Bilindrus est figura quadrata habens superius semicirculum ita. Conus est figura que ab amplo in angulum fit ita. Pyramis est figura que in modum ignis ab amplo in acutum confurgit ita. Tunc autem hec disciplina primo puncto cuius pars est nulla. inter omnia mensurari potest est minimum dimensio et tunc maximum primum / quia oium linearum est principium a quo omnes incipiunt et proceduntur. et in quo omnia finiuntur. Sed omnia linea que creata longitudine sine latitudine que ex equo iacet in suis punctis / quia puncto incipit et in puncto finitur. Superficies vero est longitudo cum latitudine. Spissitudo autem trias habet dimensionem / scilicet latitudinem et profundum sive altum. Ex istis tribus dimensionibus consistit omne corpus / scilicet ex longo / lato / et profundo. et ex his tribus procedit omnem corpusulentam substantiam habere pondus numerum / et mensuram. poteris tamen secundum artem numerandi medium geometricum invenire. nam eius extremam multiplicata tantum faciunt quantum et media duplicata. ubi gratia sex et tria. faciunt xvij. media huius sunt octo. novem. modo sex multiplicata duo decies faciunt septuaginta duo. sicut tria multiplicata novem faciunt lxxij. similiter novem multiplicata octies faciunt tantumdem. sex igitur et tria multiplicata faciunt septuagesies dupludius. media vero sex octo et novem multiplicata tantum faciunt ut dicitur Ipsi. li. xij. Circulus itaque est linea a puncto usque ad punctum circa centrum equis spatibus circumducta. hec autem est figura simplicissima capacissima ab omni angulositate remotissima / exterius eversa / interius convexa / motui aptissima et revolutioni cognata. cuius circumferentia a suo

punctuali centro est remotissima / inter omnes figuras est perfectissima / omnes figuras et figurabilitatem ambigens / omnia potest intra se continens et a nullo extraneo preterquam a se est contenta / ut patet in circulo celi qui ambit omnia et non ambitur / continet omnia et non ab alio extrinsecus continetur. unde dicitur Ipsi. sicut intra se est omnis numerus / ita intra circulum omnium figurarum clauditur / ita et breviter dicam circuli perfectionem et rationem circulari quadam naturali emulatione omnia mirabiliter imitatur. nam circulari formam celum sibi videtur dicat et motum / sic planetarum orbem in se circulariter reflectitur. sic siderum cursus annorum et mensuram et diversorum temporum anfractus in se incipere et in se redire continue concernuntur. sic elementa invicem agunt et patiuntur. et que per corruptionem consumere videtur per generationem iterum revertuntur sic primum marium fluxus et refluxus / fluit et refluit / et cum defuerit iterum movetur. sic herbe et arborum fructus et semina inde recipiunt a se creantur et in se revertuntur. Sic celestes spiritus a deo creantur per creationem et in deum moventur per affectionem a deo emittuntur per actionem et ad deum revertuntur per gratiarum actionem. Sic et anima rationalis ab aristotele comparatur circulo ratione sue perfectionis et capacitatis. Omnium enim figurarum yspimetarum. id est equalibus habentium maximum est circulus. et ideo totus mundus sphericus huius formam qui ad hoc creatus est ut eum capiat anima per intellectum. Chrysostomus dicitur: deus qui in circulo designatur. nam ut dicitur trimegistus. monas monadem genuit / et in se suam reflectit ardorem. id est amorem. nam per generationem ab eterno filium et per filium spectat spiritum sanctum qui est ardor. id est amor utriusque nexu. nam deus per se ab eterno se intelligit perfectus / et intelligendo perfecte se diligit / que dilectio ultra se ad aliud non extendit / sed potius ad intelligendum et intellectum. id est patrem et filium a quibus procedit ipsa dilectio ad modum circuli se reflectit. unde idem est deus in essentia per se intelligens et intelligendo filium gignens et filium a patre genitum et intellectum / et amor a patre per filium procedens / et in utroque se reflectens. scilicet spiritus sanctus. Ex quo patere potest quod perfectio est in divinis personis quia earum pluralitas trinitatem numerum non excedit. Ideo etiam sanctus patris interrogat / quid esset deus / sic respondit. Deus inquit est in intellectu spera / circulus cuius centrum ubique est / arcus / ferentia autem nusquam. Ex quo patet quod ratio circuli relictur in qualibet creatura.

Triangulus est figura habens tres angulos equales duobus rectis / quid autem sit angulus rectus alias determinatur. patitur autem anima vegetabilis que habet tres

5

potentias in se se generatiuam / nutritiuam /
 et augmentatiuam / triangulo qui primus est
 omnium figurarum geometricarum / quia vege-
 tabilis est prior omnium animarum habens in se
 remanentem potentiam. Est autem triangulus inter figu-
 ras angulares primus quod solidam habet longitudinem
 et latitudinem. et ideo omnis figura habens
 plures angulos ut tetragonus. id est quadrangu-
 lus pentagonus. et cetera. tot in se includit angu-
 los quot linee ab angulo in angulum prae-
 tur ut patet in quadrangulo qui duos circummetri-
 gulos si ab uno angulo ad alium angulum oppo-
 situm linea deducatur ut hic et si ab alio an-
 gulo linea ad oppositum prae-
 turor triangulos continebit ut hic et sic in om-
 nibus figuris alijs tot eadem diuisi-
 duntur trianguli quot ipsa figura angulos habere contigit
 ut quadrangulus quatuor eductis lineis tri-
 gulos quatuor continebit. et pentagonus qui-
 bus. et hexagonus sex. et aptagonus septem. et sic
 de alijs ut dicit boetius libro arismetico-
 rum. c. vi. ut vero triangula figura sic per angulos di-
 uisa in alias figuras non resoluitur nisi in seipsas
 si tres enim angulos diuiditur ut patet hic
 adeo enim est haec figura latitudinis pri-
 ceptus ut ceterae superficies in haec resoluatur ipsa
 vero quam nullus est principis obnoxia neque ab
 alia latitudine sumpta iuncta in seipsam solua-
 tur. ut dicit idem ibidem. Nulla vero potest ex-
 cogitari figura angularis que non habeat omnem
 et principium a triangulo. nam triangulus omnium
 aliarum formarum et figurarum est principium et elemen-
 tum. Et hoc patet in numeris. nam quaternarius na-
 scitur ex ternario qui triangulus est siue trigo-
 nus et ex uno qui praeterit angulus est generatur
 nam haec dignitatem habet unitas que mater est omnium
 numerorum ut in se vim obtineat non actu sed praeter-
 te omnium numerorum qui ab ipsa generantur / ut
 dicit idem boetius li. ij. c. xviij. sic et pentago-
 nus ex quaternario supra se posito et unitate
 que vicem supplet trianguli generatur. et sic de
 omnibus alijs numeribus figura potest ostendi
 quod semper ex figura triangula quilibet numerus
 generatur / sicut ibi in terminis boetius deter-
 minat manifeste ponens exemplum in tetragonis
 pentagonis hexagonis et in alijs multis.
 Dabet et aliud singularis proprietatis figura
 triangularis quia omnis alia figura sibi po-
 test esse basis et ex base supposita potest surge-
 re figura triangularis quia omnis alia figu-
 ra pyramidalis que habens in se formam man-
 gularem tot in se continet triangulos quot con-
 tinet angulos in se ipsa basis. ubi gratia si po-
 natur quadrangulus per base potest super sur-

gere figura pyramidalis / tot in se continens tri-
 angulos quot in se tetragonus id est quadra-
 gulus dignoscitur angulos in se continere / ut
 patet in hac figura Similiter in basis fu-
 erit pentagona pyramis surgens trian-
 gularis quinque angulos representare pote-
 rit supra basim ut patet in figura pyramidalis
 posita supra basim pentagonalem ut hic
 Sic etiam supra basim hexagonam potest
 surgere pyramidalis figura sex continens tri-
 gulos manifeste. et sic de alijs. Ipsa etiam fi-
 gura trianguli potest pyramidis esse basis ut
 dicit idem. et in ipso triangulo pyramidalis tri-
 plex triangulus secundum tres angulos pote-
 rit inueniri / ut patet hic Ad haec ita vide-
 tur diuina dispositio in omnibus sed po-
 tissime in numeris et figuris. De alijs autem si-
 guris tam numerabilibus quam geometricis mo-
 do videtur superferendum propter difficultatem
 et infinitam figurarum diuersitatem quantum
 singularum considerationum maximam con-
 ferat utilitatem theologiae discipline ut patet in
 quadrangulo qui est inter figuras et numeros
 solidissimus equis latens distinctus et euan-
 gelicam representans doctrinam / que per de-
 cem partes orbis immobilem optinet verita-
 tem atque firmam. ut dicit Beda super gen. Tri-
 gulus autem multarum figurarum est commu-
 ne subiectum quia omnes praedicte figure sub
 diuersitate angulorum terminantur. Est autem an-
 gulus duarum linearum alternus contactus
 Secundum modum autem contingendi se va-
 riatur angulus / quia nunc rectus nunc obli-
 quus vel reflexus nunc acutus nunc obtusus.
 Ad haec autem virtus consistit in angulo re-
 cto quia in ipso tota virtus que consistit in li-
 neis a basi confluentibus ad angulum formifi-
 catur propter linearum concursus pariter et co-
 tactum ut patet in oculo qui omnia compre-
 hendit sub angulo. nam radij qui linealiter ve-
 niunt a re visa faciunt unam pyramidem cuius
 conus est in pupilla et basis in re visa et hi radij
 in angulum in centro pupillae et per angu-
 lum illum pyramidalem formatur visus / ut di-
 citur auctore perspective. quere supra li. ij. de ma-
 teria visus. et in li. v. de materia oculo. Par-
 tes itaque oppositae inter se oppositae et ab inui-
 cem superate in angulis conueniunt et pariter in
 unum finiuntur. Pauca itaque de natura figu-
 rarum et angulorum exempli gratia sunt hic di-
 cta / ut sciamus quia illorum non est necessaria
 ad diuersa mysteria diuinae paginae cognoscen-
 da que sub numerorum et figurarum metaphoris
 multiformiter sunt velata. nam sicut circulus

De mensura

signat animam rationalem / et triangulus aiaz
vegetabilem / sic quadrangulus animam sen
sibilem / nam sicut quadrangulus linea ducta
ab angulo vsq; ad angulum oppositum duos
continet triangulos / sic anima sensibilis du
plicem in se habet triangulum potentiaz seu
virtutum. nā anima sensibilis pter tres poten
tias vegetabiles habet virtutē apprehensiuā
cōcupisibilem et irascibilem / q; anima sensibilis
est vegetabilis et non eōuerso. et sic de alijs fi
guris diuersas rationes mystice / et spūales elici
untur et spūalia corporibus adaptantur. Sub
illis autem figuris cōprehenduntur mensuraz
et ponderaz rationes. Est autem mensura vt di
cit Isid. li. xvi. c. penul. res aliqua modo suo vl
tpe circūscripta et hec est aut corporis / aut tem
poris / aut spacij localis. corporis mensura ē
vt hominū seu lignoz aliarumq; rez corpora
lū breuitas vel longitudo. oē enim corp^o di
mensionem habet ppriam et mensura est vo
cata qua fruges et liquores / ceteraq; sicca et hu
mida metiuntur vt modius / vna / amphora /
et sextarius. Mensuratum autem minima ps
est eodeariuz / quod est dimidia pars dragma
ponderant siliquas nouem que triplicata cō
culam facit. nam concula dragma vna et dimi
dia adimpletur. catus autem pondus conti
net decem dragmanum / quibus si quintz ad
dideris dicitur ozifalus. acerabulus quarta
pars est emine xij. dragmas continens. Lon
gula est emina continens catus sex que ideo co
cula dicitur / quia cote greco sermone vt nō con
dicitur. et si emina sextarij in duo equalia inci
dentur concula nominatur. emina autem pōde
rat libram vnam que geminata sextarium fa
cit. Est autem sextarius mensura duarū libra
rum quibus assumptis bilibris nominatur.
assumptus autem greco sermone fit cenit. qui
quies autem cōplicatus qui narē siue gomoz
facit. adice vel adiace sextum cōgiū reddit. nā
congius sex metitur sextarijs a quo sextarij no
men sūpsit. congiū a congiendo id est per aug
mentū cresendo vocatur. vnde et pecunia gra
tia beneficij data cōgiariū est vocata. vnusq;
q; enim imperator fauorez populi captās ad
dicebat ad mensuram vt in donis largior vi
deretur. Longitariū ē specialiter mēsurā liqui
doz cuius rem et nomen simul a romanis in
positum inuenimus. Adretia autēz liquido
rum mensura est a metro greco sic vocata / et est
cōmune nomen ad omnes mensuras liquida
continentes. Hodius est dicitur eo q; ex suo
modo sit perfectus. est enim mensura librarū
xliij. id est sextariorū xij. et ideo operum

perfectorum dei typus est et figura. viginibus
opera fecit deus infra opera sex dierum. nam
prima die fecit deus septem scilicet materiam
et formam / angelos / lucez siue ignez celos su
periores / aquam / terram / et aerem. Secūda
firmamentum solum. Tertia quatuor maria
semina rationes et plantaria. Quarta die fe
cit tria / soles / lunā / et stellas. Quinta die tria
pifces / reptilia / et volucres. Sexta die fecit q
tuor. bestias / iumenta / reptilia terre et hoīem.
Et facta sunt xij rerum genera in diebus sex.
et xij. generationes ab adam vsq; ad iacob /
ex cuius semine nascitur omnis gens israel.
Et xij. sunt libri veteris testamenti. et xij. lit
terarum elementa. quibus tota traditur legis
disciplina. His igitur exemplis modius men
suram xij. sextariorum continet scdm moysi
traditionem et est modius a modo dicitur qua
si mensura moderata / vt dicit Isidorus. Sa
tum genus est mensure iuxta morem provin
cie palestine vnum et dimidium modium con
tinens vel capiens / cuius nomen ebraico ē
sumptum. Satum etiam apud eos sumptio si
ue leuatio nominatur eo q; qui metitur eāde
mensuram sumat atq; leuet. Satum aliquan
do ponitur pro modo xij. sextariorum / vt dicit
idem. Bacus est mensura capiens sextaria qui
quaginta. et est bacus in liquidis / sicut in sic
cis chous et ephi. Amphora ab ansis est va
cata quibus hincinde leuatur. et recipit frumē
ti vel vini modios yralicos tres. Ladus ē am
phora continens tres vinas. vna autem est
mensura / quam quidam vocant quartarium
et ē pprie dicta vna que p condendis defun
toz cinibus adhiberi solet. De quo poeta.
Celo regitur qui non habet vinas. Artata mē
sura ē apud egyptios lxxij. sextariorū cōposita
sic dicta ex numero ppter lxxij. linguas gentiū
que orbem impleverunt. Bomoz est mensura
xl. modiorum / vt dicit Isid. vel dicitur mēsurā
quatuor modioz / vt dicit glo. super exo. c. xvi
Lhorus est mensura triginta modioz et est sic
dicitur a coacervatione. coacervati enim modij
triginta instar collis videntur et onus cameli
efficiunt. Ducisq; Isid. li. xvi. Sunt et multa
alia mensuraz genera quoz nomina non sine
grandi misterio sacre scripture sūt inserta serie.
nā quodlibet vasculū rez mensurabiliū cōcre
tium sub mensure noīe cōtinetur / vt pz in di
uersis exemplariter. Acceptabiluz enī dicitur
vasculū in quo vinū deo offerēdū in sacrificio
pbani debuit an esset purz vel corruptū. Clas
autem vbi pbatur et acceptabatur acceptabilē
um dicebatur. Vasculū autem in quo acetosū

et corruptum ponebatur acetabulum vocabatur/ ut dicitur *Isid.* *li. x.* Ampulla est modica liquoris mensura quasi ampla dulla. Similis enim est in rotunditate bullis que ex spumis aquarum fiunt et ex venti subtractione excedunt subtilitate non modica et inflantur. Alabastrum est vas unguentarium a suo genere sic vocatur quia ex sua proprietate omnia unguenta intus posita conseruat diuissime incorrupta/ ut patet supra in tractatu de lapidibus. Archa vas est repositorium et mensura tantum in quo reposita a visu arcentur ne passim ab omnibus videantur. inde etiam dicitur archanum id est secretum quod a cognitione multitudinis ex industria est artatum. Amphora est determinata mensura ab ansis siue auribus nominata/ ut patet supra. Bacus est mensura rebus liquidis mensurandi secundum legis continenna deputata. Bachia est mensura bachi id est vini vsibus generaliter deputata. Calix determinata est portus portio et mensura a cala quod est lignum dicta quia talia vasa prius de viminibus lignis componebantur sicut et calathi. Carbinum est vas ficile abis et pontibus deputatum/ et dicitur melius neutraliter quam masculina sicut et salinum id est salis vasculum/ sicut ibidem dicitur *Isido.* Lachabus est vas coquinarium diuersis vsibus et decoquendis carnibus deputatum. idem et vas comula nominatur. Ladus idem est quod dolium paruum continens modicos tres/ ut dicitur supra. Calathus autem est vasculum vimineum vuis et ficibus deferendis appropriatum. Lignum est vasculum rotundum multis foraminibus oculatum sic dicitur curruferum eo quod in eo currat triticum seu frumentum. Nam in cribro cocuntur triticum vta lapillis et paleis sepetur. nam grana que sunt pertrahuntur foramina paleis in cribro remanentibus ac lapillis. Lissa archa est modica. unde diminutiuè astula vel cistella a costis cane vel viminis quibus textur est nominata. Lophinus est vasculum ex virgultis contextum ad deferendum stercorea deputatum. sicut dicitur in psal. manus eius in copbino seruietur. Lelata sunt vasa aurea vel argentea signis euidentiorebus intus vel extra expressa. a celo dicta quod est genus ferameti quod vulgo alitio/ ne vocant ut dicitur *Isid.* Limbia sunt poculorum genera in extremitatibus oblonga. et in medio lata ad modum timbe nauis. Lodear est instrumentum modicam mensure oris proportionatum quo vana ciborum genera et maxime liquida ou manus officio deferuntur. hinc est illud

dictum antiquorum Sum codear habilis sicut minus utilis oris. Nunquam scire poteris cur codeare dicitur. *Isid.* Discus idem est quod scotella lata et rotunda a do et esca sic vocata. Dicitur autem discus quasi dans escas id est apponens a quo et discubentibus dicitur. Doliu est vas pecau a dolendo sic vocatum eo quod plumbus sic assensus artificiose panter colligatis. Lenticulum est vas oleanum continens dimidium cadum. Enophorum est vasculum continens vinum. eno enim vinum de quo dicitur. Vertitur enophori fundus sententia nobis (ut dicitur *Isido.* Enulus est species poculi hinc vasculum quod ebibitur vno spiritu id est haustu ut dicitur *Isid.* Fiola est dicta a vitro. nam filum grece vitium dicitur/ et est vasculum interius latum habens collum strictum in quo vinum distillatur potissime per calorem. Pbilaterium est paruum vas vitreum vel cristallinum in quo sanctorum reliquie conseruantur. Pbilaterium autem aliud est sicut membrana vel breuitellus in quo iudei scribebant legem ut religiosi viderentur. iuxta illud. Dilatant enim pbilateria sua etc. *Isid.* fiscus saccus est publicus quem habent exactores et in eo emittunt publicam debitum quod redditur regibus. iuxta illud quod non accepit christus caput fisci. *Isid.* fiscella est vasculum modicum ad modum alueoli ex viminibus contextum et bitumine vel pice arcuatum. sicut fuit vas in quo reponebatur moyses quando flumini exponebatur. Sauata est scutella maxima concava et profunda sic dicta quasi cauata. *g. pro. c. littera posita ut dicitur *Isido.* Gazophilaum est vas repositorium/ archa sicut vbi colliguntur ea que ad indigentium curam in templo offeruntur. et est archa illa sic dicta quia gazarum est diuitiarum custodia. nam pbilare grece custodie dicitur latine/ ut dicitur *Isido.* unde gazophilaum fuit archa vel domus reseruans communes oblationes omnium/ sicut musae regum et corban sacerdotum/ ut dicitur *gl. super. iij. li. regum. xvi.* ydria vocatur vasculum aque vsibus deputatum. ydor enim in greco dicitur aqua in latino. Laminum est vasculum ex viminibus siue canis arundinis contextum fructibus deferendis deputatum. Lantulum est simile vasculum ex virgulis albis et flexis artificialiter preparamum. Lapis est vas vitreum tenue/ subtile/ fragile/ planum/ perspicuum/ diafanum superius paulum rotundum inferius autem strictum et oblongum/ igni nutriendo deputatum. Et dicitur a lambo lambis/ eo quod ad nutriendum flamma oleum lambe*

re videatur. vnde omne vasculum in summitate lucens lampas dici potest ut dicit bali. que re supra in li. xv. de metallis. 7. c. de vitro. **L**atema dicitur eo quod sit in ea interius lux indusa fit enim ex vitro vel ex cornu lucido siue quocumque perspicuo recluso intus lumine ut ventis flans adire non possit et ad lumen vndique prebenduz facile vbiq; circumferatur (ut dicit Isidorus). **L**ucerna a lychno est dicta. vnde breuis est silaba lu. prima. vnde persius. Deposite pignere nebulam mouere lucerne. Si enim lucerna a luce diceretur falsus esset versus. ut dicit Isidorus. **L**ychnus autem qui et lychnus est dicitur candelabrum lucerne ut dicit idem. **Z**agena est vasculum viniferum a lagenis grece sic vocantur ut dicit Isidorus. lagenam autem vulgarter vocamus barillum siue costrelluz cuius diminutiuum dicitur laguncula quam nos dicimus barisellum. secundum autem naturam lagene vel bariselli mutatur sapor vel virtus ipsius vini. vnde si lagena fuerit corrupta. optime autem lagene fiunt de tamarisco a quo vinuz contrahit saporem et virtutem opilatioes splentis dissoluendi ut dicit constantinus. **L**auatorioz siue labrum dicitur vas plumbeum vel eneum aquarum ad abluionem manuum fistulis et conductibus receptiuum. et dicitur labrum non solum quia ad lauandum est factum. verum etiam a labio labrum dicitur quia eius orificium repansum solet fieri ad modum labij et restituz lauatorioz etiam talia laqueana dicuntur i. iij. li. reguz. c. vi. in quibus sacrificia templi a sacerdotibus lauabantur. **L**enticula est vas olearium ex ere vel argento factum a leniendo dicitur enim. oleo enim sacro in talibus vasculis reseruato reges et sacerdotes leniebantur. ut dicit Isidorus. **L**ebes est vas eneum ad usum coquendi carnes preparatum. vnde ex frequentatione nigredinem contrahit et immunditiam et indiget frequenti confractione et ceteris. et vino autem metalli lebetes et sicut caldaria insiciunt abaria diu in eis reposita. nisi ab eis citius extrahantur. **Z**oculus est vas repositorium in quo pecunia quasi in priuato loco reseruat. et est idem quod bursula vel marsupium. ut dicit Isidorus. **M**arsupium est vasculum repositorium scilicet sacculus nummorum et est a marsupa in greco in latinuz derivatum. **M**ulgarium est vas in quo pecunia lac mulgetur. ut dicit Isidorus. **M**ola est scutella maxima profunda a rotunditate sic primitus nominata. nam omnia rotunda dicuntur mola apud grecos. **N**ola iudicia campana

la dicitur a nola ciuitate campanie sic dicta / vbi primitus est inuenta. et est modicum vasculum sonorum dicitur tintinnabulum sicut id quod sepius collis canum et pedibus autem est suspensuz. ut dicit b. **N**olla est dicta eo quod ebulliat in ea aqua igni subiecta. ut vapor altius emittatur. vnde et bulla dicitur eo quod in aqua venti spiritus eleuantur et super aque superficiem discedente vento per moram aliam sustentantur. **P**arapsis est quadrangulum vas et quadratum dicitur quasi partibus absidis. **P**atena est que fit dispersis parentibus et lans oris ut dicit Isidorus. **P**atera genus est siole sic dicitur eo quod ea potare solemus vel quod sit patens dispersis labijs. ut dicit Isidorus. **P**oculum a potando est nominatum est enim omne vas in quo est bibendi consuetudo. **P**atella autem dicitur quasi patula olla os enim habet magis patens quam olla. nam orificium secundum latitudinem fundi habet latum. et est vasculum eneum vel ferreum multis vsibus necessarium. **P**eluis est dicta eo quod pellis manus vel pedis in peluis abluui conseruit. **P**ixis pixidis est vasculum a buzo factum. pixis est vocatum. nam quod nos buri greci pixim vocant. fit autem pixis nunc de metallis. nunc de eboze. nunc de lignis. et est vasculum varijs vsibus deputatum. et maxime litteris deferendis. conseruandisque electuarijs odoribus. liquoribus. pulueribus et vnguentis. **Q**uisquilarium est vasculum vel quodcunque receptaculum vbi quisquillie id est frumentorum purgamenta reseruantur. ut dicit Plinius. **S**artago a strepitu soni est vocata / quia in eo ardet oleum. est enim genus pectule in quo cum pinguedine butyro vel oleo fit fritura. **S**iphon vas est appellatum eo sufflando aquas fundat. nam talibus vasis vtuntur orientales. curunt enim eum siphombus plenis aqua quando sentiunt domum ardere et extinguunt incendia. cum eisdem etiam mendant aras aquis expensis ad superiora. ut dicit Isidorus. **R**apatorium est vasculum in quo rapule siue rape terra effosse recipiuntur. custodiuntur vel etiam decoquantur. ut dicit idem. **L**ipus est vasculum ligneum vel argentum siue vitreum in quo bibimus vel de quo manus lauamus. ut dicit Isidorus. **S**itula a siti est dicta / eo quod apta sit sitientibus ad bibendum. vel quia aquas sitientium eas nunc recipit. nunc effundit. dum enim vna situla effunditur alia adimpletur. **S**icharia est bursa vel sacculus itinerantiu

quo solent deferre panem et reponere ea que ad viaticum necessaria sunt in via. Spozta est dicta in quo portantur panes et alia que domui sunt necessaria. vel sic dicitur quia ex spozto fit eni cōsuevit. Scorta ē vas olearii sic dicitur eo quod ex corio fit. **S**ci. Scortella a scorto per diminutionem est dicta. naz scuto paruulo et rotundo similis est ut dicit **I**si. Scortiu ē parua cistula corio et dauibus circumrecta in qua pecunia et alia familiaria reseruat. Salinū ē staltica id est vas apuz salī quasi salatha. ut dicit **I**si. et **Z**isilis est quodlibet vas quod ex tribus pedibus sustentatur. ut dicit **I**si. nam quia quatuor pedibus sustentatur abusiue trifilis nūcupat. **Z**ubulū est vasculū cneū vel argenteū siue aureū duplicatuz inferius clausū/superius vero multipliciter perforatū cremātis thuri et thurificādi officio deputatū/p cuius foramina superius fumus thuris ignis incēdio resolutus in aere euaporat. partes autē eius due tribus ca thenulis pariter continentur. **V**entilabū ē vasculū siue instrūm quo palee a tritico in vēto ab inuicē superat. et habet ventilabū istud propriū quod illud quod ē leuiss et vilius prius est et quod ē grauius intriscans occultat. **V**ter est vas vinanū ex cuius aialū per artificū preparatū. et ideo vter ab vtero est vocatuz. ut dicit **I**si. **V**na est ampboza de quo supra eodem **A**rcolus ab vna diminutiue est dicitur. et ē vasculū nūc vinis nūc aquis effundendis cōter assignatū. pprie tamē solet vocari vasculū in quo ponit aqua ad limbandū vinū in mēsis et cōuuijs dominor. a quo et oriū dicitur scdm fabulas. quia deorū manibus infudit aquas in nuptijs philologie. ut dicit in macro. et in mac. **S**ūt et multa alia vasorū genera que scdm diuersas mēsurādi capacitates i diuinis scripturis ppter allegoricas significatiōes sepi sūt iserta sed preposita exēpli grā rātinō sunt expressa. **S**ūt insup et alie mēsure spacij localis de quibus in **I**si. narrat in hunc modum.

Mensura inquit est quicquid potest re/capacitate/longitudine/altitudine/latitudine/animos finitur. vnde et **ma**iores nostri totum orbem mensurauerunt et partes in puincias et puincias in regiones quas in loca que loca in territoria et illa in agros et illos in tentorias quas et iuge ra et illa in dimata et illa in actus et perticas in passus/gradus/cubitus/pedes palmos/vnicias et digitos diuiserunt. ita quod eorum solertia a maximo vsque ad minimū nihil immensu

rum penitus relinquent. **V**ocatur autem digitus pars nimia agrestium mensurarum. **E**ncia est habens tres digitos in mēsurā. pal mus quatuor habet digitos. **P**es xvi. scilicet digitos. passus pedes quinq. pertica pedes xx. dicitur autem pertica quasi portica a portādo/quia omnes precedentes mēsure i corpore eius sunt sicut palmus/pes/passus/et. **S**ola vero pertica portatur. est decem pedum adinstar calami ezechielis templū mystice mēsurantis. de quo habetur eze. xl. c. d. **A**ctus vocatur mēsurā latitudine pedum quatuor. et longitudine centum viginti. **L**ima est spacium quadrilaterum habens in omni latere pedes lx. **A**ctus quadratus vndiqz finitur pedibus centum viginti. **I**ta actus duplicatus iugerū facit et ab eo quod est iuguncum nomen accepit. **I**ugerum autem actus constat longitudine pedum. cxx. et latitudine. cxx. **S**unt et multa alia mensurarum genera. de quibus nil ad presēs ut dicit idem. **S**ed hoc attendendum est quod stadalis ager habet passus. c. et xxv. id est pedes sexcentos xxv. cuius mēsurā octies computata milliariū facit qui constat ex pedibus xx. milibus. ut dicit **I**sidorus. **L**entunia autem ager est. cc. iugerum que sic vocabatur a c iugentibus ab antiquis sed postea duplicata nomen retinuit semper primum. ut dicit **I**sidorus. libro xv. capi. penul. de mensuris. **A**d mēsure autem vitarum diuersimode nominantur a diuersis. nam latini vocant milliana et greci stadia/gallia leucas/egyptij signes/perse peras/sangas. nec mirum quia singula spacia propriis continent terminis et mensuris. ut dicit idem nam milliariū mille passibus terminatur. quia mille passus continet et pedum quinq. millia. **Z**euca finitur passibus mille quingentis stadium octaua pars milliarij est constans ex passibus cxx. hunc primum herulem statuisse dicunt. eo quod ipse tantum spacium sub vno spiritu dicitur currisse. et ideo quia post tantum inuens spacium stetit ipsum narrant. cxx. pedū spacium stadium appellasse. ut dicit **I**sidorus. **V**ia est spacium quo potest ire vehiculum et sic est dicta ab incurso et occurso vehiculorum. nam duos actus capit propter eunium et venientium vehiculorum occursum. **O**mnis autem via aut est publica aut priuata. publica est que in solo publico est que iter actus populo patet. hec autem ad mare aut ad opida duat que etiam via strata est dicta quasi vulgi pedibus trita. vnde **L**uce. **S**trategia vulgi pedibus dicitur vitā. **I**psa debet esse munda/solida/lapidibus/strata/recta/pacifica/

omnibus s'munis libera sine obstaculo 7 of-
fensa vt dicit idē lucretius. Priuata via est q̄
vicino municipio est data. hec solet esse ppen-
ditosa gramiosa q; pedib; itinerātium minus
trita et vna q; pte vie arborib; confra. Agger
est media strate eminētia coaggregatis lapidi-
bus/ab aggere. i. a coacervatione quā hystori-
ci viā militare dicunt. de qua dī. Qualis se-
pe vie depresus i aggere serpens. Iter nis. ē via
q̄ ab hoīe quocūq; in pōt. Differunt tamē iter
7 itiner. Iter. n. est loc' trāsitu facilis. 7 iō ap-
pellatur iter. Itiner autē est iter louge vie 7 ipe
labor ambulādi vt quouelitis puenias. Seme-
mita autem est mediuz itineris a seminu dicta
Semita vero boiz. callis hō pecudū vlt feraz
callis. n. est iter pecudū iter mōtes angustū 7 a
collo pecudū tritū 7 pdurati. 7 iō a callo ē vo-
catū. Tramites sunt in agris transuersa itine-
ra sic dicta/ eo q; ad rectā viā trāsmitant. Di-
uersū siue diuersoz est fluxus viaruz via. s. ten-
dens in diuersa. diuerticulū autē est digressio a
latere vie publice vel priuate. Buiuz est dua
nū viarū pncipiū quaz vna tendit ad dexterā
alia ad sinistrā. 7 est loc' vt sepi; periculofus
7 suspectus/nā i buijs insidiātur fures 7 ra-
ptores. In buijs enā expectant vel circūuent
unt meretrices. Est enā locus ambiguus. q̄a
que via sit tenēda sepi; dubitatur. 7 iō ponū-
tur in buijs imagines/ 7 quies vt sciāt quaz
partē vie tenere debeāt transcentes. Lōpeta
est locus in quo vie copetunt multe 7 cōueni-
unt sicut truiue 7 quadruiue/ 7 ē locus piculo-
sus 7 dubius sicut buiū. Ambitus ē iter vicā
noz loca 7 edificia loc' duoz pedū 7 dimidiū
ad circueūdi facilitatē derelictus 7 ab ambien-
do. i. circueūdo siue ab ambulādo sic ē dictus
Dibita est vestigiū rote sic dicta ab orbicula-
ri figura rote que pprimēdo puocat 7 pfūdat
Zenis dī loc' quo peccagi solet 7 est tūc diuo-
sum 7 fluxofū. Vestigiū ē pedis signū plāta i
terra vel in puluere ipressū. sic vocatū/ q; p ve-
stigiū vie pterentiū instigātur 7 iprimūtur. re-
linquūt aut pedū aialiu i suis vestigijs quod-
dā odous idiatū quo a canib; venaticis 7 ab
alijs fens sepi; depredantur. qd; scāes leo de-
let sua vestigia cauda sua ne ab isquātib; co-
gnoscat. Dec 8 mēsaraz ppuerantib; 7 diffe-
rētis dicta sufficiāt. 7 que supen; dicta sūt sū-
pta sūt de Jsi. li. iij. c. vltimo.

De pondere.

Ponderū etiā vt dicit Jsi.
sicut 7 mensuraz expedit scā-
re modū. Lūcis enī corpis
rebus nature potētia pōd;
dedit/ suū quoq; regit omīa
pōdus. 7 iō pōdus a ponē-
do est dicitur. oīa. n. ponit pōdus 7 collocat i
suo loco/ q; nihil aliud est pondus nisi impe-
tus rei tendētis ad locū suū. Duplex autē ē pō-
deris pncipiū effectiū scz leuitas 7 grauitas
vnde leuitas in simplicia materia 7 subali mo-
uet sursum/ nec quiescit donec veniat ad locū
suū. 7 ideo ignis sub pondere mouet sursum
nec quiescit donec veniat ad speram suā. Cō-
trario grauitas in materia dominās corpulē-
ta 7 terrestri mouet deorsū nec quiescit donec
centrū inueniat ad qd; rēdit. 7 ideo oīa graua
suo pondere centrū petūt. vnde omnis mate-
ria rara 7 subilis duplicem habet causam le-
uitatis. nam talis materie partes cū sint sub-
tiles mouentur a centro ad circūferentiaz nec
quiescunt quousq; tangunt eam. talis etiā
materia propter partium rarefactionem plu-
rimum est porosa 7 eius partes sibi intrat vir-
tus ignea que partes terrestriores dissoluit 7
consumit. 7 sic totū corpus leuigat 7 sursum di-
cit. vñ calor matia est cā 7 pouissima leuitatis
sicut frigiditas cui; motus ē a circūferētia vsq;
ad centrū cā ē cōpactionis ptiū 7 coadunati-
onis 7 p pns grauitatis. vnde oē corp; quan-
to ē solidi; 7 opacius/ tāto graui; 7 quanto
rarior/ tāto leui; inuenit. 7 cū pōdus respici-
at tā leue q; graue rōne idinatōis vtriusq; ad
locū suū sibi a natura naturaliter depuratum
nomē tamē pōdens sibi vulganter vēdicat rō
grauitatis. nā que descēdit ppter suaz graui-
tatē dicunt pōderosa. q̄ hō ascēdunt sursum le-
uia dicunt 7 p oppositūz pōderosa vsualitē
diuidunt. 7 iō. d. Jsi. li. iij. q; pōd; dicit ē pē-
suz/ eo q; i statera pēdeat iam libramē. Sed;
autē istū modū sumēdi vsualiter sonitur noīe
pōderis aliquādo res i qua fit pōderatio. alī
quādo res pōderata. aliqñ massa circa quam
res pōdere iudicāda pōderat. In istū itaq; i
quo pōderatio fieri cōsuevit/ diuersimode nū-
cipatur. Dī. n. trutina q; h; Jsi. ē gemia pōde-
rū lanx eq̄li ex aīe pēdes facta pp maiora pō-
derāda/ vt sūt cerenaria 7 talēta. sicut momen-
tāca. p pua modicaq; pecūia appēdēda. Sta-
tera a stādo ē dicta eo q; duab; lātib; i vno i
medio stilo librata eq̄liter ster. Zances autē dī-
cūf apbi enei duo tenuissimi i quoz vno pōi-
tur pōd; pōderās. in alio res pōderāda. Est
itaq; iustū pōd; qñ abē lāces cū suis podētib;

equaliter sibi inuicem correspondent. Silius aut sine lingua sequens lance magis poterat remomentu statere noiatur. vocal silu mediu quo mutine statere regitur 7 lances adequant examen/ vt dicit idem. Tunc aut ponderi certus est modus noibus pprijs designatus vt dicit Jsi. Calculus eni dicitur minima p pondens 7 est quarta pars oboli constans ex pondere duoz granoz lentis 7 vocabatur calculus ppter paruitate qz calculus e ita modicus vt sine molestia conciliet. Siliqua xx. ps e solidi cuius nomē a fructu arboris sumpsit. Obolus siliquis mb? appeditur. fiebat eniz olim ex ere ad modu sagitte/ vñ 7 nomē accepit. sagitta. n. obolus a grecis dī vt dicit idē. Scrupulus sex siliquaz pōdere pstat 7 apud grecos dragma vocat 7 e dicitur sic diminutiue a lapillo breui qui scrupus vocat. Dragma e octava ps vnde 7 denarij pondus argenti tribus constat scrupulis. i. xvij. siliquis. Denari? aut e dicitur quasi p x. numis reputatur vt. d. Jsi. Solidus e vocat qz nihil ei deesse vñ. nā veteres integrū solidū dicebant atqz tonū. Nūmismā idē e quod denarius noie 7 effigie prius insigmus. nā ab initio nūmismā nūm? argenteus erat vt dicit Jsi. Sextula idem e qd solidus sic dicitur/ eo q bis sex vncijs copleatur. hāc vulgus aureū solidū vocat/ cuius tercia pte remissē vocant/ eo q solidū fiat remissis. Sextula bis assupta duellā facit. ter posita statere reddit vt dicit ibidem Jsi. Stater e medietas vncie appēdens aureos tres. vnde 7 vocatus e stater quasi tribus solidis stet. hic 7 semuncia qz semis h 3 de vnciā. hic e semis qz pōderis semissis e quasi semis assis. vt dicit idē. Est aut assis minimū in pōderibus sicut vnitas in nūeris vt dicit gl. ibi. nōne duo passeres esse vneūt. Quadrās quartā partē vncie pōderat 7 dodrās dī in greco. sidus i latino. sicut dī in ebreo habens apud eos vncie pōdus. apud grecos vero quēadmodū apud latinos sidus quarta ps vncie e 7 statens medietas/ dragmas appēdens duos. vñ sidus in lris diuinis vnciā e/ s apud gentes quarta ps vncie est dicta/ eo q vniuersitatē nūeroz pondē suā vnicatē vincat siue vniat 7 coplectat. constat aut ex dragmis octo. i. scrupulis. xvij. quod p legitio pōdere habet/ qz numer? scupulozū eius horas diei 7 noctis metitur/ vel qz librā effiat xij. cōputata. libra xij. vncijs pfiatur. 7 ideo genus pfecti pōdens reputatur qz tot vncijs pstat/ quot mensib? ann?. Est autē libra dicta quasi libera/ qz cūcta intra se pōdera predicta cōnnet 7 cōdudat vt dicit Jsi.

Bilibris duas continet libras. est eni bilibris duplicata prima. c. dragmis appeditur 7 e nomen greci. Talentū sumū pōdus eē dī apud grecos. nā nihil calculo minus sine eē/ quod enim facit vnitas in numeris hoc facit assis siue calculus i pōdenb?. talēto vero nihil e maius sed hoc pōdus variatur iter gētes. nam apud romanos talentū e. lxxij. libraz. sicut plautus ostendit qui dicit duo talenta esse. c. lxxij. libras. Est autem talentū triplex minimū/ mediū/ 7 sumū. minimū est. l. libraz. mediū. lxxij libraz pstat. 7 illud talentū fuit talentū sciarū Centenarium summū nomen habet eo q centum libraz pondus ppter perfectionē numeri centenarij instituerunt romani (huicqz Jsi do. li. xv. m. c. de ponderibus 7 mensuris.

Sicut autem subservit theologicæ discipline ars numerandi 7 mensurandi. sic eadē famulatur scientia modulandi nam musica que modulatio in sono 7 in cantu e per uia sacre scripture misterijs valde e necessaria nā ipse mundus quadā armoniaca pportio fertur esse cōpositus vt dicit Jsi. li. iij. 7 celum ipsum sub cōsonatiē modulatione dī circūagi 7 reuolui. nā musica mouet effectus puocat 7 diuersos habitus sensus. In prelijs quoqz tubę cōtentus pugnātes accēdit. ac quāto vehementior fuerit clangor/ tāto fit animus ad certamen fortior. siquidē 7 remiges cātus hortatur ad tolerandos quoslibet labores. animuz enim mulcet 7 singuloz opex fatigatiōes vocis modulatio cōsolatur. excreta totqz anios sedat musica (sicut legitur de dauid) qui a spīritu inundo saulem arte modulationis liberauit. Ipsas quoqz bestias nec non 7 serpentes volucres atqz delphias musica puocat ad auditum. Sic vne sic nerui corporis 7 coz pulsus/ sic omnes corporis artus virute armoniaca pariter sociantur/ vt dicit Jsi do. Adusice autem tres sunt partes scilicet armoniaca/ ritmica/ metrica. Armoniaca vero est que discernit in sonis acumen 7 grauē scdm arsim 7 thesim scz eleuationem 7 depressionem 7 pportionalem som 7 vocis mutationem. Et e armonia dulcis cantuz consonantia proueniens ex pportione debita in diuersis vocibus/ flantibus/ pulsibus siue sonis. nā vt dicit Jsi do. rias. aut voce editur sonus/ sicut per fauces aut flatu sicut p fistulā atqz tubā. aut pulsu vt p cibalū vel citharā 7 hmoi q p cussa sūt canora. Et dicitur armonia ab ad 7 monos. i. vñ

De sono

qz ad vnaz concordiam tendunt in cantibus
omnes voces vt. d. b. nā in oī melodia cōgū
tur plures voces siue soni. 7 bi concordēs / qz
vbi est vox vna tān aures non placat / sicut ē
vox cuculi siue cantus. vbi autē pluriuz puta
diuersitas nō delectat / qz talis diuersitas cō /
tra discordiā nō cantū sed vltimū pcreat. sed
vbi ē vocū plurimaz 7 diuersaz cōcorz vno
ibi armoniaca pportio est 7 modulatio / siue
dulcis simphonia. vnde Jsi. simphonia inq̄t
est modulationis tēperamentū cōcordans so
nis in grauibz 7 acuis. 7 per hāc armoniaz
voces acutiores 7 grauiiores cōueniunt 7 con
cordant / ita vt si quis ab eo dissonent sensuz
auditus offendat. 7 talis cōcordia vocum dī
eufonia que ē vocis suauitas que a suauitate
7 melle dī melodia cui cōmaria est dyaphōia
ī. vox dissonans siue discrepans 7 dēformis.
Ad melodiā autē armoniacā faciendam requi
ritur dyastema / dyestes / tonus / ypludius / po
dorius / arsis / tēsis 7 suauis vox siue sonus tē
peratus. dyastema itaqz dicitur vocis spaciū
ex duobz vel pluribus sonis aptatuz. dyestis
dicitur spaciū 7 deductio modulandi atqz ver
gendi d vno in altero sono. Tonus est acuta
enūciatio vocis. Est enim armonie differētia
7 quantitas que in vocis accētū vel tenore cō
sistit / cuius genera in xv. partes musica diuise
runt / ex quibus dicitur ypludius nouissimz
scz acutissimus. podorius autē oīuz est grauis
simus / vt dicit Jsi. Arsis est vocis eleuatio 7
fit cantus in cūm. Tēsis est positio 7 hec est
fims vt dicit Jsi. vnde cantus est vocis infle
ctio. Nā sonus directus est vt dicit idē. 7 sonus
precedit cantū. oīs enim vox est sonus sed nō
e conuerso. nam sonus est obiectū auditis qz
quicquid auditu percipitur sonus dicit vt fra
gor arbor. collisio lapidū. strepitus fluctuz
7 ventoz. garrulus auī. mugitus animalīuz.
voces 7 clangores boīuz / 7 percussiones or
ganoz. Vox autē pprie dī sonus ab ore ania
lis. platus est aere aut percusso 7 ad superficiē
duri corporis alliso generatur sonus cui allisi
onis percussio citius 7 facilius visu percipitur q̄
eius sonitus audiat. 7 ideo citius videtur p
cedens coruscans q̄ tonitruo aures hoīs p̄su
datur. Vox autē est aer tenuissimus pleetro lin
gue formatus. 7 ē quedā vox significatiua na
turaliter vt garrulus auī 7 gemitus infirmoz
7 alia ē significatiua ad placitū vt vox boīs ar
ticulata 7 ad aliqz verbū pferendū rōnis ipe
rio lingue organo informata. vox. n. verbi ve
bicalū ē nec pōt cōceptū verbū in mente exte
rius exprimi nisi vocis adminiculo mediante

pferatur. vñ intellectus p̄rio verbū in mēte gi
gnit qd per vocē postea ore p̄mit. vnde vduz
ex mente genitū 7 conceptū per vocē quasi per
organū se exterius ostendit. Vox autē disposi
ta ad cantū 7 ad melodiā hz has pprietates
vt. d. Jsi. Suauis inquit voxes sunt subiles
7 spisse 7 dare 7 acute 7 perspicue. Subiles
sunt in quibus spūs non est fortis / qualis est
in infantibus 7 in mulieribus / 7 in alijs non
habentibus nervos grossos fortes 7 spissos.
nam subiles corde emittūt voces siue tonos
tenuis 7 subiles. Piques vero voces 7 spif
se sunt qñ spiritus multus egreditur vt sūt vo
ces viroz. Clare quando bene sunt tūmule 7
sonore 7 omni raucedine ipemittit. Acute sūt
voces quando sunt valde alte. Perspicue vo
ces sunt que longius protrahuntur ita vt con
tinuo impleant omnem locum / sicut dangoz
tubarum. Dura vox est rauca 7 quando violē
ter emittit sonum suum sicut tonitruum est 7 si
cut sonus inacidis quādo percussit ferrū du
rum. Aspera vox est rauca 7 que dispergitur p
minutos 7 dissimiles pulsus. Leuca vox ē que
cum mor emissa fuerit conuocat / atqz suffoca
ta nequāq̄ longius producat / vt patet in fi
alibus. Timuolenta vox est mollis 7 vox
flexibilis atqz leuis 7 hec est dicta vniuolē
ta a vinno hoc est a tinino molliter reflexa. p
fecta autem vox est alta suavis fortis 7 clara.
alta vt in sublimi sufficiat. clara vt aures sple
at. fortis ne repida deficiat. suavis sue dulcis
vt auditum non detereat / sed potius vt au
res demulceat / 7 audientium animos blandē
endo ad se alliciat 7 conuertat. si ex his aliqd
defuerit vox perfecta nequāq̄ erit / vt dicit Jsi
do. Est preterea armonia organica que ex fla
tu constat quando saltet aliqua instrumen
ta artificialiter preparata flatu debito persuf
flantur / ex cuius flatus quantitate 7 orgāi va
ria qualitate diuersi soni artificialiter pcrean
tur vt patet in organis tubis fistulis 7 consi
milibus que omnia vanos sonos promunt.
Organum est generale nomen vasoz omni
um muscorum. specialiter tamen appropria
tum est instrumento ex multis compositio fi
stulis / cui folles adhibentur. 7 hoc solo musi
co instrumento vtitur ecclesia in profis in se
quentijs 7 hymnis ppter abusum histionuz
cictis alijs icre instrumentis.

Vox a turenis primitus est inuē
ta. de quibz Curgi. Zurenusqz tu
be mugire p cibera dāgoz vtebāt

autem antiqui tubis in prelijs ad hostium ter-
rificationem / ad comilitonum animationem
ad equorum bellicorum in pugnam puoca-
tionem / ad bellorum muniendam / gressione
ad significandam in certatione cum victoria vere
ratione ad fugiendum siue fugitiuorum reuocatio-
ne. Itē vtebatur tubis in festis et in conuiuijs /
propter populi conuocationem / propter exercitatio-
nem ad dei laudem / et propter letitiam et gaudij hōni-
fationem. et iuitationem proceptum. n. fuit iudeis vt in bel-
lis tubis sacris darentur et in initio no-
ue lune buccinarent / et vt annū iubilēū qui an-
nus erat remissionis tubarum sonitu pnuācarēt
et gaudiū ad quietem omnibus pmulgarent. Est
autē propter tuba vt dicit Isai. li. viij. instrumē-
tū bellicis certaminibus adhibitu ad denū-
cianda signa belloꝝ vt vbi exaudiri prece non
poterat pre tumultu / sonitus tube clangentis
attingeret. Et dicit tuba quasi tona. i. caua. inte-
nus. n. est cōcana et valde plena propter ampli-
orem flatus receptionem. exterius autē est rotunda
circa tubantis orificiū valde stricta / sed in par-
te anteriori multū āpla manu clāgens ad os
ponitur / regitur / erigitur / deprimitur / et tenet
cuius sonus varius ē vt. d. Isai. Nā interdum
canit vt bella committantur. interdū vt eos q̄ fu-
giūt isequant. interdū vt exerat / ita se recipiāt

Buccina dicitur quasi vocina / quia scilicet
tuba cornea vel lignea siue enea /
qua signū dabatur antiquitus con-
tra hostes. nā vt dicit Isai. li. viij. pagani agre-
stes ad omnē vsū panter sono buccane puoca-
bantur. vñ propter buccina agrestibus signū fu-
it. de quo perusius. Buccina cogebat pascos ad
arma quites. hōi dāgoz buccinū dicit. vt. d.
idē. buccinis autē cornibus vtebatur bebrici pre-
cipue in kalendis in memoria liberatōis ysaac
pro eo comuto arietē in sacrificio imolato vt. d.
gl. super gen.

Trubia dicitur et dicitur / eo quod de ceruinis
tribus et binulorum acedif penit / fuit
se facta. hinc tribicē dixerunt tribiarum canis. vel
scdm. b. tribia dicitur et tribim quod ē carpus vlcā-
lamus / quia a calamis quibusdā tale instrumē-
tū antiquitus fiebat. et hinc dicitur hinc tribicē. hinc
nis. ille qui tribia canit. et fuit quōdā instrumē-
tū lugubre quo vtebatur hoies in funebus mor-
tuorum vt. d. gl. sup mathe. ix. cū audisset tribia-
nes et. i. carnē lugubre canētes.

Calamus a calādo ē dicitur. i. a fū-
dēdo voces / et ē generale nomē fi-
stularum. nā fistula est dicitur / eo quod vocē emittat.
nā fos grece vox latine. stolia vero emissa. vñ
fistula quasi emittens sonū siue vocē / hac vñ

tur venatores quod eius sonū cerui libere audi-
unt. sed dū vnus venatoris fistulatione ceru-
ed auditū allicitur / mox ab alio quo nō pre-
cauer sagittatur. vox autē fistule decipit volu-
eres dū canēdo eam simulat et fingit voces. vt
de dī fistula dul. ca. vo. et. fistula insup dele-
tat oues. et iō fistulis vntur pastores dū vigi-
lant sup gregē suū vnde et quidā noie pan. dī-
cebatur esse deus pastoralis qui prius dispa-
res calamos ad cantus adaptauit / et studiose
arte cōposuit. de quo Virgil. dicit. Pan pri-
mos calamos ceto coniungere plures. Insti-
mit / pan curat oues omniumq̄ magistrōs et.
et iō quod instrumentū fistularum ab eo inuentū pan-
donū ē vocatū. vt dicit Isai. ad hoc fistulis se
excitant vigiles vt eam melodie suauitate ad
dormiendum citius et suauius puocent in le-
culis quiescentes.

Symphonia est genus ligni fragilis
cuius rami sunt concavi et vacui
atq̄ plani. vnde tybie cōponitur
et quedā spēs symphonie. vt dicit Isai.

Symphonia est instrumentum mu-
sicum quod fit ex ligno concavo pel-
le contexta in vtraq̄ parte sua quā
musici hinc inde uirgulis feriunt. fitq̄ in ea ex
concordia grauis et acuti suauissimus cantus
vt dicit Isai. symphonia tamen dicitur collatio
et concordia quorūcūq̄ signoz / sicut chorūm
dicitur concors vnitas diuersarum vocū. vt
dicit glo. super luc. xv.

Armonica rithmica est canora me-
lodia ex pulsu et percussione uocū
rum et tinnitu metallorum gene-
rata. et hinc armonie diuersa subseruiunt instru-
menta vt tympanum / cymbalum / lira / cithara
psalterium atq̄ sistrum.

Tympanum est pellis siue corium
ligno ex vna parte extentum. Est
enim pars media symphonie in si-
militudinem cribri. et uirgula percuntur / quē
admodum percuntur symphonia vt dicit Isai
cui si iuncta fuerit fistula dulciorem reddit me-
lodiam.

Cithara ab apollie ē reperta / scdm
grecorum opinionem. Est autem
cithara similis pectori humo / co-
quod sicut vox ex pectore / ita cantus ex cithara p-
cedit. et ideo sic est appellata. nam pectus tori-
ca cithararum appellatur. paulatim autē plu-
res eius species extiterunt / vt psalteria / lute
huiusmodi. et alique habent formam quadra-
tam. alique triangule. cordarum etiam nu-
merus multiplicatus est et conuertitur genus

veteres aut vocauerunt cithara fiducula vel fidi
ce qz bene parrunt iter se corde eius. qm bene
conuenit inter quos fides e. habebit eni citha
ra septē cordas. vnde Virgi. Septē sūt soni
septē discrimina vocā. discrimina aut sunt di
cta ideo qz vna corda vicine corde simile sonū
reddit. ideo aut sunt septē corde. vel qz totam
vocē iplet vel qz septē modibz sonat ecelū. Cor
da autē dīcta a corde qz sicut pulsus cordis ē
in pectore ita pulsus cordarū ē i cithara. has
primo mercurius excogitauit iō qz prior i ner
uos sonuz strinxit vt. d. Jsi. Corde autē quan
to magis sunt sicce et etiā magis tense / tanto
amplius sunt sonore. plectū autē dī instrumē
tū quo tēperantur corde et tenduntur.

Psalteriu a psallendo id est a cithā
do est notatū eo qd ad eius vocez
chorus cōsonādo respōdeat. Est
autē similitudo cithare barbarice i modū delte lie
tere. sed psalterij et cithare bec est differentia.
qz in psalterio lignum habet concuum. vñ
sonus redditur superius et deorsum feruntur
corde et desuper sonant. Cithara vero conca
uitatem ligni inferius bz. Psalterium hebrei
habent decacordem i d est decem cordarum se
cundum numerum decem pceptorum. sūt
autem optime eius cordule d auricalco et eti
de argento.

Lira a varietate vocum est dicta eo
qz diuersos sonos efficiat vt. d.
Jsi do. Lira primo a mercurio
fuisse inuentam dicunt boemodo. Lum regre
dicens nilis in suos meatus vana in campis
animalia reliquisset relicta est etiam et testudo
que cum putrefacta esset et uerū eius reman
sissent extenti infra conchas percussa a mercurio
no sonū dedit. et ad eius spēm lirā fecit. et tra
didit orpheo qui butus rei maxime fuerat stu
diosus. vnde dicebatur eadē arte nō soluz se
ras sed etiā fara et saluas cantus modulanōe
applicuisse. hanc. s. lirā ppter studij amorem
et carminis laudē inter sidera locatū esse musi
ca fabulantur vt dicit Jsi.

Cymbala sunt quedam instrumen
ta musica q p cussa in uicē se tāgūt
et sonū faciūt et tinnitum.

Sistrū ē instrumentū musicū sic ab
inuentrice vocatū. Naz ysis regī a
egyptioz sistrū iuenisse pbat. vñ
Juuenalis. Ysis et irato feriat mea lumina si
stro. iō mulieres hoc vtunt instrō qz eius iuē
trix fuit mulier. vnde et apud amazones sistro
ad bellū feminaz exercituz aduocantur.

Tinnitūbulū a tinniendo ē dicitur
et est pama nola vel cāpanella. q
re supra de vasis i littera. v. habet
aut cāpana hoc p pū qz dū resonando alijs
pfiat et frequenti iacu se cōsumit. Dec et mul
ta alia deseruiunt musice discipline. cuius scā
tractat de vocabus et sonis. Considerat autē
nihilominus rex naturalū dispositiōes et nu
meroz pportiones / sicut exemplificat boen
de numero duodenario cōparato ad sex et ad
alios numeros inter medios dicēs sic. Inuice
mus inquit hic oēs musicas consonātes. Nā
octo ad septē. et nouē ad xij. cōparati sesquiter
ciam pportione reddunt / et simul faciunt dy
teseron consonantiā. sex vero ad nouē et octo
ad xij. cōparati reddunt sesqui alteram ppor
tione et dyapente efficiunt simphoniam xij. ve
ro ad septem considerati duplicem quidē red
dunt pportione et dyapason simphoniam cā
tant. octo igitur ad nouem ipse contra se me
dij considerati epodonum inungunt qui in mu
sica modulatione tonus vocatur / qui omniū
musicorum sonorum mensura est communis.
Omnium enim sonoz est paruissimus. vñ
de notandum est qz inter dyateseron et dyapē
te consonantiarum tonus differentia / tonus
differentia est sicut inter sesquiterciam et sesqui
alteram pportione sola est epogdolis diffe
rentia (hucusqz boetius in. ij. arismetice. c. vl
timo. g. dicit etiā idē in plogo primi libri sic
Musica inquit quantum vel q prior sit nūc
roz vis ex hoc pbari pot. qz pōta sūt illa natu
raliter que p se pōt. nā illa q ad aliqd referūt
qz et ipa musica modulatio nūroz noibz ad
uocat vt pz. dyateserō. n. et dyapēte et dyapa
son ab antecēdētis nūerū noibz nūcupāf. 3 pō
rū quoqz sonoz aduersū se pportio solū et nō
in alijs nūeris iuenit. nā q son? in dyapason
simphonā. i. duplicis nūerū pportioe colligif
qz dyateseron ē modulatio epitrica collatōe. i.
sesqteraa colligif vel pōit quā dyapēte sim
phonā vocāt hemiola mediāte diuigif q i nu
meris epegdus. i. supra octo dī. et ron? i mu
sica / vt. d. idē. Sesqtertia pportio i arismetri
ca dī dyateserō i musica et q hemiolia. i. sesq
altera pportio i arismetica dyapēte dī i mu
sica. Est aut dyapēte et dyapason psonāna q
maior vox bz minorē notulā duplo et eius me
dieratem.

Sesquitercia nūerus ē nūerus nūc
ro pparis habēs tertā pte miorē
Si nō habuerit quoz sesquiquart? et si qnqz ses
quiquit? et sic pter. vñ sesqtercia? ē q miorē ppa
tus bz eū semel et et tertā partē. verbi gratia

si quatuor compares tribus habebit in se quaternarius totum ternarium et ternarium ternam partem s. vni. et si octo ad sex/octenarium habebit totum senarium et tertiam partem eius. s. binarium. et si duo decim nouenarium/duodenarium continebit totum nouenarium et eius tertiam partem. s. ternarium Sic similiter. xxx. ppauens ad. xx. et. xx. ad. xv. et. xxiij. ad. xviij. et ita de alijs sic semper inuenies quid sit numerus sexquialter.

Numerus vero sexquialter est qui numerus maior comparatus minori continet totalem numerum minores et eius medietatem. verbi gratia. ternarius comparatus binario habet in se duo et eorum medietates sex unitatem. sic sex continet in se quatuor et eorum medietatem. s. duo. sic nouem senarium in se claudunt et eorum mediam partem scilicet tria. sic. xij. ad octo. et xv. ad. x. et sic de alijs.

Nec siquidem verba in se sunt profunda plurimum et obscura nisi his qui in arismetica instructi sunt et etiam in musica disciplina. nam arismeticas geometricas et musicas sunt voce plurima clariores que minus exercitatis in hominibus penitus sunt obscuras. et ideo qui predictorum verborum et propositionum rationem numerorum que vocantur et sonorum habere notitiam desiderat arismeticoz et geometrozo et musicorum industriam consulere non contemnat. tanta enim ut dicitur Aristoteles. li. ij. est virtus in terminis figuris et musicis simphonijis que ipse homo sine eis non consistit. quia musica perfecta omnia comprehendit. Recollige itaque ex predictis que ars musica siue armonia contraria et dispersa conualtat grauiam acutis et acuta grauius modificat et adaptat. affectiones contrarias et aduersas reconciliat. maliciosos animi motus reprimat et refrenat. sensus debilitatos reparat et confortat. unitatem exemplaris diuini non operibus contrarijs et diuersis materie preconisat. terrenis celestia et celestibus terrenis posse vniri in concordia manifestat. letos animos magis lenificat et tristes magis iustificat que ut dicitur Augustinus. ex quibusdam occultis aie et armonie similibus proprietate melodia aie affectibus se confortat. et inde est que dicunt auctores que instrumenta musicalia letum reddunt letiore et triste tristitorem efficiunt. Res iduas armonie proprietates que supra codice vbi ista et alia verba Aristoteles recitantur.

Ista autem que breuiter de rebus naturalium accidentibus interseruimus utputa de coloribus/liquoribus ponderibus/mensuris/sonis et vocibus itaque dicta sufficiant. que ut estimo rudibus et paruulis in christo imbutis similibus illa que de proprietatibus

rebus naturalium in. xij. particulas sunt digesta sufficere debent ad aliquam inueniendi studiana rationem que de causa diuina scriptura rebus naturalium et eorum proprietatum rationem expositis symbolis vniuersis et figuris. Protestator autem in fine huius opusculi quemadmodum in principio quod omnibus que scribit diuersas materias in hoc tractatulo continetur parum vel nihil de meo apposui. sed simpliciter sanctorum verba et philosophorum dicta pariter et comenta veritate preuia sum secutus/ut simplices et paruuli qui propter librorum infinitatem singularum rerum proprietates. de quibus tractat scriptura inuestigare non possunt in promptu inuenire valeant saltem superficialiter quod intendunt. Simplicia siquidem sunt et rudia que exceptis vtilibus mihi tamen rudi et meis consimilibus eadem iudicauit. et ideo suadeo simplicibus ut bec similia non contemnant sed cum hoc plenius intellexerint ad subtiliora intelligenda et inuestiganda ad maiorum et doctorum industriam recurrere non differant nec omittant quorum prudentie et arbitrio bec relinquo/ut minus sufficienter dicta vel excepta corrigantur et si qua superaddere dignum iudicauerint secundum gratiam eis dataz desuper superaddant/ut illud quod per me pauperem nudem et simplicem aliquantulum inchoatum perducatur ipsorum solertia ad perfectum. Ad ipsius honorem et gloriaz qui est alpha et omega principium et finis omnium bonorum qui est deus sublimis et gloriosus uiuens et regnans in secula seculorum Amen.

Auctores de quorum scriptis sunt bec extracta sunt isti.

Augustinus. Adamantius. Ambrosius. Basilio. Beda. Bernardus. Cyprianus. Eustathius. Eusebius. Eriostomus. Damascus. Damascenus. Dionysius. Epiphanius. Fulgentius. Gregorius. Gilbertus. Hieronymus. Isidorus. Innocentius. Leo papa. Albius. Michael Scotus. Nazarenus. Origenes. Orisius. Petrus Seneca. Pamphilus. Patricus. Rabanus. Robertus lincol. Richardus sancto victore. Simon cori. Stephanus strabus. Inter philosophos autem hi sunt maiores. Aristoteles et Auicenna. Pythagoras. Socrates. Plotinus. Rasis. Auerrois. Algazel. Apollinius. Alphredus anglicus. Dayil medicus. Aldepedes magnus. Alimredus. Boetius. Cicero. Lato. Cipio africanus. Constaninus medicus. Domesthenes. Dyascozides. Democritus. Dioscorides. Eradit. Epitimus. Eudides.